

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

PLANLAMAYA KATILIM: BİR KATILIM MODELİ YAKLAŞIMI

Şehir Plancısı Ayşegül HANEDAN

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünce

Yüksek Lisans (Mimar)

Ünvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

96777

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 11.01.2000

Tezin Savunma Tarihi : 29.03.2000

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Şinasi AYDEMİR
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Saliha E. AYDEMİR
Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Nermin ÖKTEN

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Asım KADIOĞLU

Trabzon, 2000

TC YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖNSÖZ

Daha iyi bir planlama için katılımcılığın şart olduğu son yıllarda, planlamaya katılım sürecinin oluşumunu işler hale getirmeye yardımcı olacak bir takım ölçütlere erişebilmek amacıyla yapılan bu çalışma, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır.

Yüksek lisans tez danışmanlığımı üstlenerek, gerek konu seçimi, gerekse çalışmalarımın yürütülmesi esnasında ilgisini esirgemeyen sayın hocam Prof. Dr. Şinasi Aydemir'e teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca tez çalışması süresince ilgi ve desteklerinden ötürü sayın hocam Prof. Dr. Saliha E. Aydemir'e, anket uygulanan okullarda yardımlarıyla destek olan değerli okul idarecileri ve öğretmenlerine teşekkür ederim.

Ayrıca bana her an manevi olarak güç veren aileme teşekkürlerimi sunarım.

Ayşegül HANEDAN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	II
İÇİNDEKİLER.....	III
ÖZET	VI
SUMMARY	VII
ŞEKİLLER DİZİNİ	VIII
TABLolar DİZİNİ	X
1. GENEL BİLGİLER	1
1.1. GİRİŞ	1
1.2. Planlama Kavramı	2
1.3. Tarihsel Süreç İçinde Planlamada Etkin Görüş ve Kavramlar	3
1.3.1. Klasik/Geleneksel Yaklaşım.....	3
1.3.2. Geniş Kapsamlı Yaklaşım ve Katılımcılık.....	5
1.3.2.1. Katılımcılık	8
1.4. Planlamada Katılım	9
1.5. Tarihsel Süreçte Demokrasi - Katılım - Planlama	11
1.5.1. Dünyada Demokrasinin Doğuşu	12
1.5.1.1. Yunan Demokrasisi Bağlamında Katılım - Yurttaşlık ve Planlama	13
1.5.1.2. Yunan Sonrası Demokrasi – Katılım – Yurttaşlık ve Planlama	17
1.5.1.2.1. Roma Dönemi	18
1.5.1.2.2. Ortaçağ Dönemi ve Komünler	20
1.5.1.2.3. Aydınlanma Dönemi ve Endüstri Devrimi Sonrası	22
1.5.1.2.4. İkinci Dünya Savaşı Sonrası ve Katılımın Yasal Boyutu	25
1.5.2. Ülkemizde Demokratikleşme Süreci Bağlamında Yerel Yönetimlerin Gelişimi, Katılım ve Planlama.....	27
1.5.2.1. Cumhuriyet Öncesi Faaliyetler	27
1.5.2.2. Cumhuriyetin İlk Yılları ve Yasalaşma Dönemi.....	31
1.5.2.3. İkinci Dünya Savaşı Sonrası ve Planlı Kalkınma Dönemine Geçiş.....	34
1.5.2.3.1. 1950-1960 Yılları Arası.....	35
1.5.2.3.2. 1960-1980 Yılları Arası Gelişmeler ve Kalkınma Planları	36
1.5.2.3.2.1. 1973 Yılı Yerel Yönetim Seçimleri Sonrası.....	38
1.5.2.3.3. 1980 Sonrası	39

1.6.	Toplumsal Örgütlülük ve Dünyada-Türkiye'de Katılımcı Planlama Yaklaşımıyla Uygulanmış Bazı Örnekler.....	41
2.	YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	46
3.	BULGULAR.....	63
3.1.	Bireyin/Kentlinin Eğitim Düzeyinin Yaşanılan Çevreye İlişkin Üretilen Kararlarda Öncelikle Katılmak İstenen Ölçeğe Etkisi.....	64
3.2.	Bireyin/Kentlinin Eğitim Düzeyinin Yönetime Katılma İsteğine Etkisi.....	65
3.3.	Bireyin/Kentlinin Eğitim Düzeyinin Mahallede ve Kentte Varolan Eksikliklerin, Olumsuzlukların Giderilmesi İçin Yapılabileceklerle Etkisi.....	66
3.4.	Bireyin/Kentlinin Ait Olduğu Meslek Grubunun Yönetime Katılma İsteğine Etkisi.....	67
3.5.	Bireyin/Kentlinin Ait Olduğu Meslek Grubunun Bir Derneğe Üye Olma Durumuna Etkisi	67
3.6.	Bireyin/Kentlinin Gelir Düzeyinin Bir Derneğe Üye Olma Durumuna Etkisi	68
3.7.	Bireyin/Kentlinin Gelir Düzeyinin Belediyece Oluşturulacak Bir Danışma Meclisine Katılma Sıklığına Etkisi.....	69
3.8.	Planlamaya Gönüllü Katılmaya İstekli Olma ile Mahallede Kalış Süresi İlişkisi.....	69
3.9.	Planlamaya Gönüllü Katılmaya İstekli Olma ile Komşuluk İlişkileri Arasındaki İlişki.....	70
3.10.	Bir Derneğe Üye Olma ile Kent Yönetimine Katılmaya İstekli Olma Arasındaki İlişki.....	71
3.11.	Bireyin/Kentlinin Trabzon'da Yaşamayı İsteme Nedeninin Olası Bir Danışma Meclisine Katılma Sıklığına Etkisi.....	71
3.12.	Olası Bir Danışma Meclisine Katılma Sıklığı ile Çevreye İlişkin Üretilen Kararlarda Öncelikle Bulunmak İstenen Ölçek Arasındaki İlişki.....	72
3.13.	Olası Bir Danışma Meclisine Katılma Sıklığı ile Kent Yönetiminde Yer Alma İstekliliği Arasındaki İlişki.....	73

3.14.	Olası Bir Danışma Meclisine Verilebilecek Katkı ile Katılma Sıklığı İlişkisi.....	74
3.15.	Kent Yönetimine Katılma İstekliliği ile Yaşanılan Çevreye İlişkin Üretilcek Kararlarda Öncelikle Bulunmak İstenen Ölçek Arasındaki İlişki.....	74
3.16.	Kent Yönetimine Katılmaya İstekli Olma ile Kentteki (Trabzon'daki) Planlama Çalışmalarından Haberdar Olma Arasındaki İlişki.....	75
3.17.	Kent Yönetimine Katılmaya İstekli Olma ile Mahallede veya Kentte Varolan Eksikliklerin Giderilmesi İçin Belediye/Valilik Gibi Kurumlara Dilek/Şikayette Bulunma Arasındaki İlişki	76
4.	İRDELEMELER.....	77
5.	SONUÇLAR.....	81
6.	ÖNERİLER.....	82
7.	KAYNAKLAR	88
8.	EKLER	94
9.	ÖZGEÇMİŞ.....	119

ÖZET

"Planlamaya Katılım: Bir Katılım Modeli Yaklaşımı" adı verilen bu çalışmada, daha iyi bir planlama için katılımcılığın sağlanmasına, bireyin neye, nerede, ne zaman, nasıl katkı verebileceğine yönelik bir araştırma yapılmasına gerek duyulmuştur.

Konu gereği, kent ölçeğinde (Trabzon'da) yapılan örnekleme çalışması sonucu elde edilen veriler kapsamında, planlamaya halk katkısının en optimum biçimde sağlanması için gerekli yollar aranmıştır. Bu bağlamda katılım ve planlama kavramları ve birbirleriyle ilişkileri irdelenerek, demokratik kentte, bireyin (kentlinin-halkın) planlamaya en iyi düzeyde katkı sağlayabileceği ortamların yaratılmasına yönelik çözüm önerileri verilmiştir.

Yapılan çalışma, planlamanın başından sonuna kadar halkın katılımını gerçekleştireceği sürece ışık tutacak bulgular içermektedir. Son yıllarda adından sıkça bahsedilen katılımcı demokrasi ve bu bağlamda gelişen katılımcı planlama yaklaşımının hızlı bir biçimde kentlerimizde benimsetilmesi/benimsenmesi ve böylece topluma karşı sorumluluk yüklenen bireylerin, toplumların katılımı ile kentlilik bilincinin güçlenmesi planlamanın daha sağlıklı ve uygulamada daha az müdahale ile gerçekleştirilmesine yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Katılım, Planlama, Katılımcı Planlama, Bireysel Katılım, Örgütlü Katılım, Yerel Yönetim, Katılımcı Yaklaşım.

SUMMARY

Participation Into Planning: An Approach For A Model Of Participation

The aim of this study is to examine citizen's participation into planning. For this purpose, this study searches methods in order to provide the participation into planning in optimum level.

In the study, the data which is collected through a case study carried on (perform/practice) in Trabzon is used. In this context, the main goal of the study is to make suggestions aiming to create proper circumstance, in a democratic city, for citizen's participation into planning in the most profitable level arguing the concepts of 'planning' and 'participation' and their relation.

This study contains findings which light on the process of public participation into planning from the beginning to the end of the planning process . In the study it is argued that through adoption of the approach of participating in planning which develops through participating in democracy in cities, and participation of citizens and groups having responsibility for society, the conscious of citizenship will be strengthened, and planning will be more healthy and also come up against less interruption.

Key words: Participation, Planning, Participating Planning, Citizen's Participation, Organisational Participation, Local Government, Model of Participation.

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

Şekil 1.	Kentsel planlama analizleri evreninin büyümesi	7
Şekil 2.	Eski Yunan'da (Atina'da) toplum yapısı.....	14
Şekil 3.	Antik Yunan'da Milet kenti planı.....	17
Şekil 4.	Roma'da toplum yapısı	19
Şekil 5.	Roma kent planı (castrum sistemi).....	20
Şekil 6.	Yaşanılan yakın çevreye ilişkin yapılaşma hakkında genel görüş.....	52
Şekil 7.	Yaşanılan mahallede donatılar hakkındaki genel görüş.....	53
Şekil 8.	Yaşanılan kentteki donatılar hakkındaki genel görüş	53
Şekil 9.	Deneklerin komşuluk ilişkileri.....	54
Şekil 10.	Deneklerin dernek üyeliği.....	55
Şekil 11.	Bir veya birden fazla derneğe üye olan deneklerin dağılımı	56
Şekil 12.	Deneklerin Trabzon'da yaşamalarını gerektiren nedenler	56
Şekil 13.	Olası bir danışma meclisine katılma sıklığı.....	58
Şekil 14.	Olası bir danışma meclisine verilebilecek katkı niteliği	59
Şekil 15.	Eksikliklerin giderilmesi için ilgili kurumlara başvurma istekliliği ...	60
Şekil 16.	Kent yönetiminde söz sahibi olmak isteyen deneklerin katılma şekilleri	60
Şekil 17.	Bireyin/kentlinin eğitim düzeyinin yaşanılan çevreye ilişkin üretilen kararlarda öncelikle katılmak istenen ölçüğe etkisi.....	64
Şekil 18.	Bireyin eğitim düzeyinin yönetime katılma isteğine etkisi	65
Şekil 19.	Bireyin/kentlinin eğitim düzeyinin mahallede ve kentte varolan eksikliklerin, olumsuzlukların giderilmesi için yapılabileceklere etkisi	65
Şekil 20.	Bireyin meslek grubunun yönetime katılma isteğine etkisi.....	66
Şekil 21.	Bireyin ait olduğu meslek grubunun bir derneğe üye olma durumuna etkisi.....	67
Şekil 22.	Bireyin gelir düzeyinin bir derneğe üye olma durumuna etkisi.....	67
Şekil 23.	Bireyin gelir düzeyinin belediyece oluşturulacak bir danışma meclisine katılma sıklığına etkisi.....	68

Şekil 24	Planlamaya gönüllü katılmaya istekli olma ile mahallede kalış süresi.....	69
Şekil 25	Planlamaya gönüllü katılmaya istekli olma ile komşuluk ilişkileri.....	69
Şekil 26	Bir derneğe üye olma ile kent yönetimine katılmaya istekli olma.....	70
Şekil 27	Bireyin/kentlinin Trabzon'da yaşamayı isteme nedeninin olası bir danışma meclisine katılma sıklığına etkisi	71
Şekil 28	Olası bir danışma meclisinde çevreye ilişkin üretilecek kararlara katılma	72
Şekil 29	Olası bir danışma meclisine katılma sıklığı ile kent yönetiminde yer alma istekliliği.....	72
Şekil 30	Olası bir danışma meclisine verilebilecek katkı niteliği ile katılma sıklığı ilişkisi.....	73
Şekil 31	Kent yönetimine katılmaya istekli olma ile çevreye ilişkin üretilecek kararlara katılma ilişkisi	74
Şekil 32	Kent yönetimine katılmaya istekli olma ile kentteki (Trabzon'daki) planlama çalışmalarından haberdar olma	74
Şekil 33	Kent yönetimine katılmaya istekli olma ile mahallede veya kentte varolan eksikliklerin giderilmesi için belediye/valilik gibi kurumlara dilek/şikayette bulunma.....	75
Şekil 34	Katılım biçimi, mekansal ve toplumsal boyut ilişkisi.....	84
Şekil 35	Katılımcı bir modelde etkili paradigmlar ve birbirleriyle ilişkisi	85

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1.	Uygulama alanındaki denek sayısı.....46
Tablo 2.	Anket çalışması sonucu elde edilen bilgilere ilişkin değişkenler 47
Tablo 3.	Bireysel ve mekansal özellikler ile frekans dağılımları 51
Tablo 4.	Mekana ilişkin fiziksel ve sosyal özellikler ile frekans dağılımları.....57
Tablo 5.	Ki karesi (X^2) anlamlı çıkan ikili ilişki dağılımı.....62
Tablo 6.	Önerilebilecek bir model için uygulamaya yardımcı bir matris 86
Tablo 7.	Değişik aşamalarda olası katılım biçimleri.....87

1. GENEL BİLGİLER

1.1. GİRİŞ

Planlama, bugünkü anlamıyla olmasa da, Yunan öncesi kurulan ilk uygarlıklara kadar uzanan bir düzenleme sistemidir. Ancak bu sistem tarihsel süreç içinde bir takım değişikliklere uğramıştır.

Yüzyıllar boyunca planlama, daha çok “İntizamdan güzellik doğar” sözüyle bağdaşan ancak her zaman geçerli olmayan böyle bir estetik görüşle ele alınmıştır [1]. Hatta 19. yüzyıla kadar planlamada sadece estetik kaygular hüküm sürmüştür. Estetik önemlidir, fakat planlama diğer (fiziki, sosyal, ekonomik ve teknik) yönleri ile ihmal edilmemesi gereken bir süreçtir. Ancak bu gerçek 19. yüzyılda sanayileşmenin hızla geliştiği bir dönemle birlikte anlaşılmıştır.

Sanayileşme, beraberinde bir çok yenilik ve bu yeniliklerin doğurduğu problemlerle toplumları etkisi altına almıştır. Kırsal nüfus, bir anda hızla büyüyen kent merkezlerine akın etmiştir. Kentler de bu nüfusu barındırmaya yetemediğinden planlamanın sadece estetik bir olgu olmadığı açıkça gözler önüne serilmiştir. Artık planlama, 19. yüzyıl sonlarına gelindiğinde bilimsel niteliği ağır basan bir disiplin haline dönüşmüştür [1], [2].

Tarih boyunca planlama, yaşanan çağın gereklerine ve her uygarlığın kendi yaşam koşullarına uygun düzenlemeyi gerekli kılmıştır. Bugün de dünyada ve Türkiye’de değişen ve gelişen demokrasi anlayışı (temsili demokrasiden çoğulcu demokrasiye geçiş), planlamada “katılım-katılımcılık” kavramlarını ortaya çıkarmıştır. Ülkemizde henüz bir söylem gibi görünen katılımcılık dünyadaki örneklerine bakıldığında çeşitli alanlarda ve farklı ölçeklerde karşımıza çıkmaktadır.

Kent, sosyolojiden ekonomiye, siyaset biliminden planlamaya birçok disiplinin odak noktası olagelmektedir. Ancak, unutulmamalıdır ki, kent her şeyden önce, orada yaşayanların; kentlilerin (asıl) mekanıdır. Kentliler, planlamaya katkı veren disiplinlerin yardımıyla, içinde yaşanan kentsel çevreyi sürekli sorgulamalıdır. Kenti düzenlemek, yenilemek, planlamak farklı alanların uzmanlarıyla birlikte kentlinin katkısı, katılımıyla daha sağlıklı gerçekleşebilir [3].

Bireyciliğin ön planda tutulduğu ülkemizde, topluma karşı sorumluluk yüklenen kentlilerin hemen hemen çok az olduğu görülmektedir. Kentlilik bilincinin yok olduğu kentlerimizde planlama gibi kamu yararına bir uğraşa katkının sağlanabilmesi için

öncelikle bireyin kendi kendini geliştirebileceği, yani bir anlamda, eğitsel yönü olan katılımcılığın benimsenmesi gerekmektedir.

1.2. Planlama Kavramı

Sözlük anlamı ile planlama tasarlamadır [4], veya belli bir amaç ya da kullanım göz önünde tutularak elverişli ve yöntemli bir biçimde düzenleme eylemidir [5].

Planlama, kavramsal olarak, belirlenen bir hedefe ulaşabilmede, varolan imkanlar dahilinde, yapılabilecek eylemler konusunda karar verme ve bu eylemleri hayata geçirme sürecidir [6].

Genel anlamda planlama, düşünce üretme ve bu düşünceleri gerçekleştirme yollarını ortaya çıkarmaktır [7].

Planlama herhangi bir işin önceden hazırlanmasında geleceğe yönelik tahminlerde bulunma, bu tahminleri karşılaştırma, değerlendirme ve en optimumunu seçme/karar verme süreci olarak da tanımlanabilir.

Toplumbilimci Louis Wirth ise planlamayı, genel anlamda, “geleceğin önceden kestirilmesi ve ortaya çıkacak gelişmeleri kontrol etme veya rasyonel bir şekle sokma konusunda insan zekasından faydalanma” olarak ifade etmektedir [1].

Diğer bir açıdan ise planlama, ister kamu, ister özel kesimde yer alsın, tüm kişi ve kuruluşlar için, saptadıkları amaç ve hedeflere, ellerindeki sınırlı kaynakları en iyi biçimde kullanarak erişme yol, yöntem ve araçlarını belirlemek olarak tanımlanmaktadır [8].

Birçok disiplini içeren planlama günümüzdeki anlamı itibariyle artık daha kuralcı, demokratik katılımcılığı savunan, en optimum seçeneği arayıcı profesyonel bir uğraşa dönüşmektedir [9]. Bu açıdan planlama, toplum için ekonomik ve sosyal gelişme ile birlikte yeni bir demokratikleşme projesinin geliştirilmesi [10] anlamını içerdiği gibi çok yönlü politik bir süreç olarak da açıklanabilir.

Planlama ile ilgili tanımlar daha da çoğaltılabilir. Ancak, unutulmamalıdır ki, planlama temelde insana dayalı, insan odaklı bir eylem [1]; aynı zamanda yaşayan bir demokrasidir. Dolayısıyla sadece belli kesimlerce (plancı, mimar, bürokrat,...) değil, toplumu oluşturan bireylerce anlaşılmadıkça, planlama adına yapılan çalışmalar sınırlı kalacak ve bugün olduğu gibi tıkanıklıklara neden olagelecektir.

1.3. Tarihsel Süreç İçinde Planlamada Etkin Görüş ve Yaklaşımlar

Geçmişten günümüze her uygarlığın kendine özgü kentleri var olagelmıştır. Aynı zamanda planlama, her uygarlığın problemlerini ele alış biçimlerinde farklı kuramlar geliştirmiştir. Bu kuramlar esasında 19. yüzyıla birlikte ortaya çıkmıştır [2]. Daha önceki çağlarda ise, kuram olarak adlandırılmasa da, planlama-düzenleme etkinliği temelde güzellik/estetik kavramların öncelikli olduğu bir tutum içinde yer almıştır [1].

Tarihsel süreç içinde ilk düzenleme çabası Babil kentindeki gelişmelerin denetim altına alınması ile başlamıştır denilebilir. O devirde uygulanan yapılaşma koşulları incelendiğinde kentte yaratılan estetiğin insan yaşamından daha değerli tutulduğu göze çarpmaktadır [11].

Yine M.Ö.li yıllarda yaşamış olan ve dünyanın ilk şehircisi olarak bilinen Miletli Hippodamos 'un Pire, Rodos, Priene kentlerinin planlarını gerçekleştirirken birçok şartı (topografik, coğrafi,...) gözardı ettiği, ızgara biçiminde, birbirini dik açılarla kesen yollardan meydana gelen bir yerleşme sistemi oluşturma anlayışı içinde olduğu bilinmektedir. Hippodamos' un, topografik ve coğrafi koşulları bir kenara iterek, kenti yalnızca dikdörtgen yapı adaları ile düzenleme anlayışı her zaman için geçerli olmayan estetik görüşe fazlaca değer verdiğini göstermektedir. Yine de bu anlayış, yüzyıllarca (Ortaçağ dönemi hariç) dünyanın pek çok kentine ilham vermiş, 19. yüzyıla kadar etkisini sürdürmüştür. Hatta 20. yüzyılda kurulan bazı Amerikan kentlerinde de bu görüşün uygulandığı görülmektedir [1].

1.3.1. Klasik/Geleneksel Yaklaşım

Daha çok bir düzen ya da düzenleme sistemi olarak tarihe geçen 19. yüzyıl öncesi planlama, günümüzdeki anlamına Fransız Devrimi sonrası hayal kırıklığı ve Endüstrileşmenin sarsıntılarıyla açığa çıkan “ kadere boyun eğmeye karşı çıkma(k) ” düşüncesiyle dönüşmeye başlamıştır [12],[13]. Aydınlanma Çağı olarak literatürde yerini alan bu devir planlamanın gelişen anlamında etkili olmuştur.

Planlama çok yönlü bir olgu olmasına karşın, Aydınlanma Çağına değin özellikle estetik açıdan önemini yitirmeyen bir süreç olarak gelişmiştir. Ancak planlamada estetiğin bu derece etkin oluşu diğer (sosyal, ekonomik,...) sorun alanlarının ihmal edilmesine yol açmıştır [1]. Bu gerçek, Aydınlanmacı görüşün ortaya çıkardığı devre kadar önemli bir

problem yaratmamış olsa da, sanayileşmeyle beraber planlama içeriğinde değişimlere sebep olmuştur. Buna paralel olarak planlamada da etkili olan “kadercilik” anlayışı yerini daha rasyonel bir düzene bırakmış olup bir takım kuramsal görüşler ortaya atılmaya başlanmıştır.

Sanayi devrimi sonrası hızla gelişen kentlerin sorunlarına çözüm bulma amacı ile ortaya çıkan klasik yaklaşım, her ne kadar sosyo-ekonomik verilerin gözönünde tutulması gerekliliğini kabul etse de, bu yaklaşım daha çok fiziki esasları baz alarak kentin gelecekte alması istenen biçimini tasarlamaya dönüktür [14],[15].

İlk uygarlıklardan 19. yüzyıla değin uzanan düzenleme sisteminde sadece estetik kaygı taşıyan görüşler sanayi devrimi ile farklı bir boyuta dönüşmüştür. Estetik yine önemlidir, ancak bu kez planlamada estetiğin, daha evvelki çağlarda gözardı edilen fiziki şartlara uyumu ön plana çıkmıştır.

Özellikle nüfus, istihdam, ulaşım gibi işlevlerin gelecekte alacakları nicel tahminleri belirleyen planlama, bu haliyle daha çok teknik bir çaba niteliğindedir. Dolayısıyla bu yaklaşım, planlamayı bir mimarlık-mühendislik projesi gibi algılamaktadır. Bu tutum, toplumsal değişmelerin hız kazandığı dünyamızda, planlamada belirleyici rollere sahip sosyo-ekonomik sorunların bir kenara itilmesine neden olmuş, değişen dünya koşullarına ayak uydurmak zorlaşmıştır. Bu yüzden geleneksel yaklaşım bir takım eleştirilere maruz kalmıştır [15]:

- Klasik görüş planlamayı durağan kılmakta, plana ise teknik bir belge gözü ile bakmaktadır. Dolayısıyla plan, halka dönük olmaktan çok yerel yönetim birimlerine hitap etmektedir.
- Toplumsal ve ekonomik girdilerin ihmal edildiği planlamada, kent sorunlarının yalnızca fiziki şartlarla çözülemeyeceği açıktır.
- Tek bir planın üretilmesi, seçeneklerinin olmayışı, karar vericileri bu tek plan üzerinden hareket etmeye yönlendirmekte ve kısıtlamaktadır. Kısacası, aynı plan bir takım değişikliklerle ya kabul edilmek ya da edilmemek durumunda kalmaktadır.
- Başlıca uygulama araçları zoning (bölgeleme) ve parsel denetimi olan klasik planlama yaklaşımında, yerel yönetimlerin fen ve hukuk işlerini yürüten birimlerin faaliyetlerinin kentin gelişimini yönlendirmede daha etkili oldukları görülmektedir.
- Bu yaklaşım, ayrıca, plancıyı sadece teknik bir eleman olarak tanımlayıp plancının siyasal alandaki rolünü görmezlikten gelir. Dolayısıyla plan-plancı ile halk ilişkisi kopuk gelişerek planın halk tarafından benimsenmesi, desteklenmesi güçleşir.

1.3.2. Geniş Kapsamlı Yaklaşım ve Katılımcılık

Dünyada 1930'lu yıllara kadar kabul gören klasik anlayış, yerini yavaş yavaş geniş kapsamlı görüşe bırakmasına rağmen [15], ülkemizde hala klasik yaklaşımın geçerliliğini koruduğuna tanık olunmaktadır.

Bu yeni yaklaşımla planlama, sadece bir fiziki plan üzerine kurulu olmaktan ziyade kentin toplumsal, ekonomik ve yönetsel yönlerini de kapsayan bir bütün içinde düzenlenmesi esasına dayalı bir anlam kazanmaktadır [15]. Artık plan elde etmek amaç değil, mekansal organizasyonu kurmada belirlenen hedeflere ulaşmak için bir araç olmaktadır [11].

Geniş kapsamlı yaklaşım, bir anlamda, planlamanın işlevleri, ilgilendiği konuları ile diğer disiplinler arasındaki ilişkileri geliştirme amacıyla olup; aynı zamanda kenti belli yönetsel sınırlar içinde kalan kapalı bir sistem olarak değil de, etkileşimde bulunduğu çevresiyle birlikte değerlendirmektedir. Bu özelliği ile kenti sınırlı bir çerçevede inceleyen geleneksel yaklaşımdan ayrılmaktadır. Ayrıca geleneksel kent planlamasından farklı olarak, karar verici organlara alternatif sunabilme ve optimuma daha kolay erişebilme olanağına sahiptir. Ancak, gelişen ve değişen toplumsal süreç içinde tüm dünyada yaygınlaşan yeni söylem ve eylemler (kamu katılımı, sürdürülebilirlik, atıkların dönüşümü...) bu kuramın eleştirilere maruz kalmasına neden olmuştur. Geniş kapsamlı yaklaşımın dünyada terk edilmeye başlanmasına ve yerine başka kuramların üretilmesine yol açan bu eleştiriler şöyle özetlenebilir [16], [15]:

- Geniş kapsamlı planlama yaklaşımında tek ve standart bir kamu yararı olabileceği varsayılmaktadır. Ancak küçük toplumsal düzenlerden çoğulcu düzenlere doğru geçişin sürdüğü günümüz dünyasında, böyle bir kamu yararının ölçülebilmesi ve saptanabilmesi oldukça sıkıntılıdır.

- Planlamada hedeflenen bir takım amaçlar olmalıdır. Geniş kapsamlı yaklaşıma göre bu amaçları kestirmek kolay ve olanaklıdır. Halbuki bu amaçları belirlemede planıcının, temsil ettiği toplumun değer yargılarının etkisinde kalma ihtimali vardır. Ancak, toplumun amaçlarını ve bu amaçlara ulaşmada kullanılacak uygulama araçlarını ve kaynakları saptamada hata yapma olasılığı oldukça fazladır. Bu nedenle geniş kapsamlı kent planlarında amaçlara erişim sorun yaratmaktadır.

- Bu yaklaşım, kentsel gelişme politikalarının ortaya koyulmasında ve kent planlarının hazırlanmasında gerekli tüm bilgilerin ucuz ve kolay elde edilebileceğini

varsaymaktadır. Oysa, geniş kapsamlı planlamanın ihtiyaç duyduğu her bilgiye ulaşmak sanıldığı gibi kolay olmamakta; aynı zamanda toplanılan bilgiler de sağlıklı ve yeterli düzeyde bulunmamaktadır. Dolayısıyla yetersiz bilgi ile mantıklı karar vermek pek mümkün olmamakta ve geniş kapsamlı kent planlama yaklaşımının uygulanması güçleşmektedir.

- Teknolojik, ekonomik, toplumsal ve siyasal gelişmelerin hız kazandığı son zamanlarda, gelecekle ilgili kestirimlerin akılcı bir biçimde yapılabilmesi neredeyse olanaksız hale gelmiştir. Yapılan tahminlerin uzun sürede gerçekleşmesi ve değerlendirilecek verilerin oldukça fazla olması nedeniyle, geniş kapsamlı planlamada, hedeflenen amaçlarda sapma ya da ani durumların oluşması neticesinde plan kararlarının geçersiz duruma düşmesi söz konusu olabilmektedir.

- 21. yüzyıla yaklaşırken toplumsal süreçte yaşanan değişim rüzgarları planlama yazınında da etkisini göstermektedir. Bir anlamda siyasal bir süreç olarak da tanımlanabilen planlamayı, geniş kapsamlı yaklaşım, sadece teknik bir çaba olarak görmekte ve planlamanın politikanın üstünde ve dışında tutulması gerektiğini müdafaa etmektedir. Ancak planlamanın politik süreçten uzak tutulması mümkün değildir. Aksine plancı ile politikacı arasında güçlü bir uzlaşma ortamı oluşturulmalıdır. Çünkü planlamadaki başarısızlık, temelde, planların içeriğinden çok planlama örgütü ile siyasal karar organları arasındaki iletişimsizliğe bağlanmaktadır. Bu diyalog gerçekleştiği takdirde kent planlarını hazırlayanların, planlama alanı içinde barınan halkın toplumsal ve siyasal yapısını daha iyi tanıma ve tanımlama olanağı ortaya çıkmaktadır.

Diğer taraftan bu yaklaşımda, eşgüdümün tek elden sağlanması nedeniyle merkezîyetçiliğin özendirilmesi; dolayısıyla kentte yaşanan problemlerin ve son yıllarda ortaya çıkan yeni söylemlerin gittikçe genişleyen planlama alanında tam olarak analiz edilebilmesinin zorluğu gündeme gelmektedir [Şekil. 1] [16].

Dünyada yaşanan bu süreç kapsamında, artık temsili demokrasinin yeterliliği ve meşruiyeti tartışılır hale gelerek yönetim anlayışında aşınmalara sebebiyet vermektedir. Bu sorunlar sadece yönetim anlayışını değil, aynı zamanda planlama anlayışını da bir krize sürüklemektedir. Çünkü, (kent) yönetim(i) ve (kent) planlama birbirlerini tamamlayan ve etkileyen olgulardır. Bu gelişimlere paralel olarak; yeni demokratikleşme eğilimlerine karşı doğan reaksiyonlar da planlama metodolojilerine yeni bakış açıları getirmiştir. Orta süreli planlama, sürekli planlama, çoğulcu ve savunucu planlama, politikalar planı bu yeni yaklaşımlara örnek oluşturmaktadır. Tüm bu planlama kuramlarının temelinde, toplumcu düşüncenin eski yaklaşımlara oranla daha fazla önem kazandığı ve demokratikleşme bağlamında demokrasinin ön koşulu olan katılımcılık ilkesinin ön plana çıktığı görülmektedir [17],[18], [19].

Bütün bu değişim ve gelişim süreci, bireyin toplumdaki yerini ve rolünü etkileyerek katılımcı çerçevede öne çıkan sosyal örgütlenmelerde edilgen düzeye erişmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla birey, yaşadığı toplumun gelişiminde bizzat yer alarak planlama ve katılımın demokratik bir ortamda oluşumuna katkıda bulunmaktadır.

1.3.2.1. Katılımcılık

Kent planlama düzleminde katılımcılık, toplumu oluşturan bireylerin, grupların; kısacası kullanıcıların, tasarım sürecine nasıl daha iyi katılacaklarını belirleyen ve aynı zamanda antropolojik (insanbilimsel) kökenli sosyoloji ve kültürel modeller üzerine araştırmalar yapan uzmanlık alanlarının girdilerini bir araya getiren bir süreç olarak tanımlanmaktadır [20].

Kavramsal olarak katılımcılık, problemlerin çözümü için mevcut durumun analiz edilip planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesinde hedef grupların yol gösterici hatta belirleyici olduğu, planlama alanında yaşayan nüfus ile kalkınma etkinliklerini tasarlayan uzmanlar arasındaki iletişim sürecidir. Bu süreçte planlama, düzenleme girişimleri, kaynaklar ve kararlar üzerinde sorumlulukların paylaşılması ve bir ortak tutum içinde hareket edilmesi katılımcılığın esas ilkelerinden biridir [21].

Katılım olgusu, planlama faaliyet alanında yalnızca çizim, maket gibi tasarım ölçeklerinde gerçekleştiği takdirde, planlamada varolan sorunların dışına çıkılamamakta ve bu düzeyde katılımcılık teorileri iki yaklaşım üzerinde yoğunlaşmaktadır. İşlevselci

katılımcılık diye adlandırılan bu yaklaşımlardan ilkinde göre her bireyin ihtiyaçları birbirinden ayrıdır. Dolayısıyla bu ihtiyaçların karşılanmasına yönelik tasarlanan formların da farklı olma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Diğer bir yaklaşıma göre ise toplumu oluşturan kesimlerin beğenileri, zevkleri farklılık içinde olup bu farklılıkların ifade edildiği mekan üzerinde biçimsel ayrımlara olanak tanınması gerekmektedir. Bu katılımcılık teorisi de biçimci katılımcılık olarak bilinmektedir [20]. Bu iki ayrım, daha olgun bir demokrasi bilincinin artmakta olduğu günümüz toplumsal ve siyasal sistemlerinde yeterli olmamaktadır.

20. yüzyılın son günlerinin yaşandığı dünyada, demokratikleşme sürecinin yeni bir boyut ve hız kazanmasıyla katılımcılık, gündem güne toplumların yaşamındaki etkisini arttırmaya devam etmektedir. Aslında, bugünkü manayı içermese de, ilk medeniyetlere değin katılımcılık kavramı varolagelmekte olup toplumların yönetim yapılarında değişik biçimlerde yerini almıştır.

1.4. Planlamada Katılım

Günlük dildeki kullanım şekliyle katılım terimi, katkıda bulunmaktır [22], ya da ortak olmak, bir fikri, bir görüşü benimsemektir [5], veya bir şeyden pay almak, bir şeyin içine girmek, bir şeye ortak olmak, iştirak etmek, bir şeyin ortakları arasında yer almak gibi birçok anlam ifade etmektedir [23].

Sosyal bilimlerdeki anlamıyla katılım, bir kararın hazırlanması, olgunlaştırılması, alınması ve uygulanması aşamalarından birine, birkaçına veya hepsine, o karardan doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenecek kişilerin gösterecekleri performansları oranında katkıda bulunması eylemidir [24].

Genel anlam itibarıyla katılım, yalnızca düşüncüyü ifade edebilme özgürlüğü değil, aynı zamanda bu düşüncelerin aktif hale getirilmesi ve hayata geçirilmesi sürecidir [25].

Katılım, kavramsal olarak, bireylerin etkileşim içinde buldukları çevrede programlar ve kurumlar düzeyinde üretilen kararlarda yer almaları ya da herhangi bir çevrenin tasarlanması veya planlanmasında kendileriyle işbirliği sağlanması eylemidir. Burada sözü edilen bireyden kasıt seçilmemiş, atanmamış kişileri belirtmektir[26].

Katılım, kent planlama ölçeğinde, planlama sürecinin başından sonuna kadar her aşamasında toplumun katkısını gerektiren bilinçli bir organizasyon olarak da tanımlanabilir.

Özcan katılımı, bir anlamda, yerel yönetimlerin karar verme süreçlerinde, hatta bu kararları belirleyebilmede halkın katkı koyması şeklinde açıklamaktadır [22].

Bir başka açıdan katılım, halkın, kendi yaşadıkları fiziksel çevreye ilişkin yerel yönetimlerin planlama faaliyetlerinde karar alma ile başlayıp sonuçların değerlendirilmesi aşamalarına kadar devam eden süreçteki aşamalardan birinde ya da tümünde aktif bir biçimde yer alması olarak tarif edilmektedir [27].

Katılımı, bireylerin yönetimde doğrudan doğruya karar verme hakları olarak ifade eden Çavdar ise bir diğer katılım tanımını: “Neticeleri, kişileri gerek dolaylı, gerek doğrudan etkileyecek durumlarda, fiziki mekanda katılım, bu kişilerin karar verme sürecine doğrudan etkin olmalarını getiren ve bir çeşit yönetimin kötüye kullanılmasını ortadan kaldıran süreçler dizisi halinde gerçekleşen bir politik karardır” şeklinde yapmaktadır [28].

Kentsel tasarım ölçeğinde katılım olgusu, herhangi bir çevrenin ya da mekanın biçimlendirilmesinde, kullanıcıları tarafından dolaylı ya da dolaysız olarak katkının sağlanabildiği ve fikir ürettikleri bir süreç olarak belirtilmektedir [29].

Akıllıoğlu (1986), planlamaya katılımı, “yerel halkın, plan tercihlerinin belirlenmesinde oy ve söz hakkına sahip olması, en azından yapılacak işlerden önceden haberdar olması” olarak tanımlamaktadır [30].

Toplum içindeki bireylerin, yaşamlarını devam ettirdikleri mekanların tasarlanmasında karar sahibi olmaları [7] biçiminde de açıklanabilen katılımın, günümüz koşullarında bu boyutta gerçekleşebilmesi ancak, bireylerin etken konumdan edilgen konuma geçerek yaşadıkları çevreye sahip çıkmaları ve politik süreçte karar ve uygulamalarda yer almaları ile mümkündür. Bu nedenle halkın gerek sivil, gerekse grup ya da örgütlü olarak bu mekanizmaya dahil edilmesi demokrasinin gelişmesi ile doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle demokrasi, kent planlama sürecinde, toplumun planlanacak alana daha fazla müdahale edebilmesini sağlamaktadır. Bu düşünceden hareketle toplumların, barındıkları düzen içinde daha sistemli ve daha planlı bir sürece kavuşabilmeleri, katılımın bir araç olarak kullanılageldiği demokrasiden doğrudan faydalanılabilmesi ile mümkün olacaktır.

Katılımcılık ve katılımcı yaklaşım, günümüz dünyasında giderek değişmekte ve gelişmekte olan yeni bir demokrasi anlayışı ile savunulmaktadır. Böylece toplumun, kendisini ilgilendiren ya da ilgilendirebilecek kararlara, aynı zamanda demokrasiyi tabana yaymanın bir yolu da olması açısından daha etkin katılımının sağlanması gereği gündemde

yerini almaya başlamaktadır. Buna bağlı olarak "planlamada katılım" söyleminin temel dayanağı olan demokrasinin toplumlar üzerindeki etkisi ve gelişimi irdelendiğinde günümüze ışık tutacak yaklaşımlar ortaya çıkacaktır.

1.5. Tarihsel Süreçte Demokrasi - Katılım - Planlama

Planlama eylemi toplumsal, ekonomik, teknolojik ve siyasal yapı ile ilgili gereksinmelere bağlı olarak gelişmekte olup aynı zamanda toplumun bütününe ilgilendiren bir süreçtir. Dolayısıyla yalnızca toplumdaki belli bir kesimce yönlendirilemeyecek kadar da önem taşımaktadır. Planlamanın bu derece değerli olduğu toplum yaşayanlarınca bilindiği takdirde bu süreç sürekli sorgulanan bir eyleme dönüşecektir ki; günümüz toplumlarında da böyle bir oluşuma doğru gidiş gözlenmektedir. Artık demokrasi kavramında yaşanan değişim, doğal olarak, planlama yazınında da etkisini göstermekte ve yaşanan bu süreç katılımcı demokrasi anlayışı ile bağlantılı olarak katılımcı planlama söylemini gündeme getirmektedir.

Katılımın temelini oluşturan demokrasi kavramı, Yunanca demos (=halk) ve kratos (=iktidar,yönetim) sözcüklerinin bileşiminden meydana gelmektedir [31]. Bu iki sözcüğün bir araya gelişiyle halkın (kendi kendini) yönetimi ya da halk tarafından yönetim anlamı ortaya çıkmaktadır [32].

Siyaset bilimci Toktamış Ateş (1994), demokrasiyi, "kişilerin, grupların, sınıfların vb. kendilerini ilgilendiren ya da ilgilendirebilecek konularda alınacak kararların oluşumuna katılmaları" olarak tarif etmektedir. Bir başka açıdan ise demokrasiyi, kısaca, "katılım" ile eşdeğer bulmaktadır [33].

Bireylerin gelişmesinde bir araç olan demokrasi, aynı zamanda kişinin kendi seçtiği yasalara uygun hareket edebilmesi ve buna bağlı olarak bu yasaları seçme sürecine katılması ortamını sağlayan siyasal bir düzen olarak da tanımlanabilir.

Toplumbilimci Özer Ozankaya ise demokrasiyi, ekonomik özellikleri her ne olursa olsun tüm vatandaşların eşit kabul edildiği toplumlarda, siyasal denetimin doğrudan doğruya halkın ya da düzenli aralıklarla halkın seçtiği temsilciler vasıtasıyla oluşturduğu örgütlenme biçimi olarak açıklamaktadır [34].

Bir başka açıdan demokrasi, her şeyden evvel, yurttaşların doğrudan doğruya katılımı biçiminde betimlenmektedir. Kısacası demokrasi katılımcılığı öngören bir yaklaşımdır.

Birçok şekilde ifade edilen demokrasi tanımlarının her birinde farklılıklar varmış gibi gözükse de, temelde, ortak bazı kuralların varlığı göze çarpmaktadır. Özellikle, politik alanda, demokrasinin sağlıklı oluşabilmesi için, toplumun kaynak paylaşımında verdiği çabanın örgütlü bir yapıda ve katılımcı bir çerçevede gelişmesiyle mümkün olacağı bir gerçektir [35].

1.5.1. Dünyada Demokrasinin Doğuşu

Siyasal bir düşün olarak demokrasi, ilkel toplumların uygar toplumlara dönüşmeye başladığı çağlardan itibaren ortaya çıkan sistemlerden biridir.

Yaş ve cins ayrımları dışında farklılıkların olmadığı ilkel toplumlarda, bilindiği gibi, ilkel düzen hakim olup siyasal anlamda değişik yönetim biçimlerine rastlanmamaktadır. Oysa işbirliği ve işbölümü ile birlikte sosyal ilişkilerin de geliştiği uygar toplumlarda, bu toplumsal ayrımların getirdiği siyasal farklılaşmalarla birlikte değişik yönetim biçimleri de insanlık tarihinde yer almaya başlamaktadır ve demokrasi rejimi de bunlardan biridir [36].

Binlerce yıl geriye doğru gidildiğinde; eski uygarlıklarda demokrasi ile ilgili ilk oluşumların kent-devletlerle birlikte anılmaya başlandığı görülmektedir. İlk olarak Heredotos'un "Heredot Tarihi" adlı eserinde "yasalar önünde eşitlik" şeklinde tanımlanan demokrasi kavramının, daha sonraları uzunca bir dönem değişik anlamlar yüklendiği ve değişik tarihsel olaylar üzerinde etkili olduğu ifade edilmektedir. Çünkü her medeniyetin kendine özgü siyasal yaşamı olduğu göz önünde tutulursa, bu olgunun zamanla farklı şekillerde algılanması oldukça doğal karşılanmalıdır. İşte bu yüzden ki, günümüz demokrasi anlayışı ile geçmiş çağlardaki demokrasi anlayışı arasında oldukça büyük farklılıklar vardır [37]. Ancak, bugünkü çağdaş uygarlıkların tarihsel geçmişleri incelendiğinde eski Yunan uygarlığının önemli etkileri olduğu ortaya çıkmaktadır. Kısacası; Yunan toplumunun kültürel ve siyasal yaşam biçimiyle günümüz Batı uygarlığına ışık tuttuğu yadsınamaz bir gerçektir.

İnsanların birarada ve yerleşik olarak yaşamaya başladıkları andan itibaren gelişen siyasal sistemler toplumların örgütleniş biçimlerinde farklı etkilere neden olmuştur. Her toplumun kendine ait kültürü ve siyasi yaşam biçiminin oluşturduğu bu farklılık aynı zamanda kentlerin fiziki düzenlerinin meydana gelmesindeki en önemli faktörlerden

biridir. Dolayısıyla geçmişten günümüze yansıyan değişik örgütlenme biçimleriyle uygarlıklar veya insan yerleşmeleri birbirinden farklı tasarımlara sahne olmuştur.

1.5.1.1. Yunan Demokrasisi Bağlamında Katılım - Yurttaşlık ve Planlama

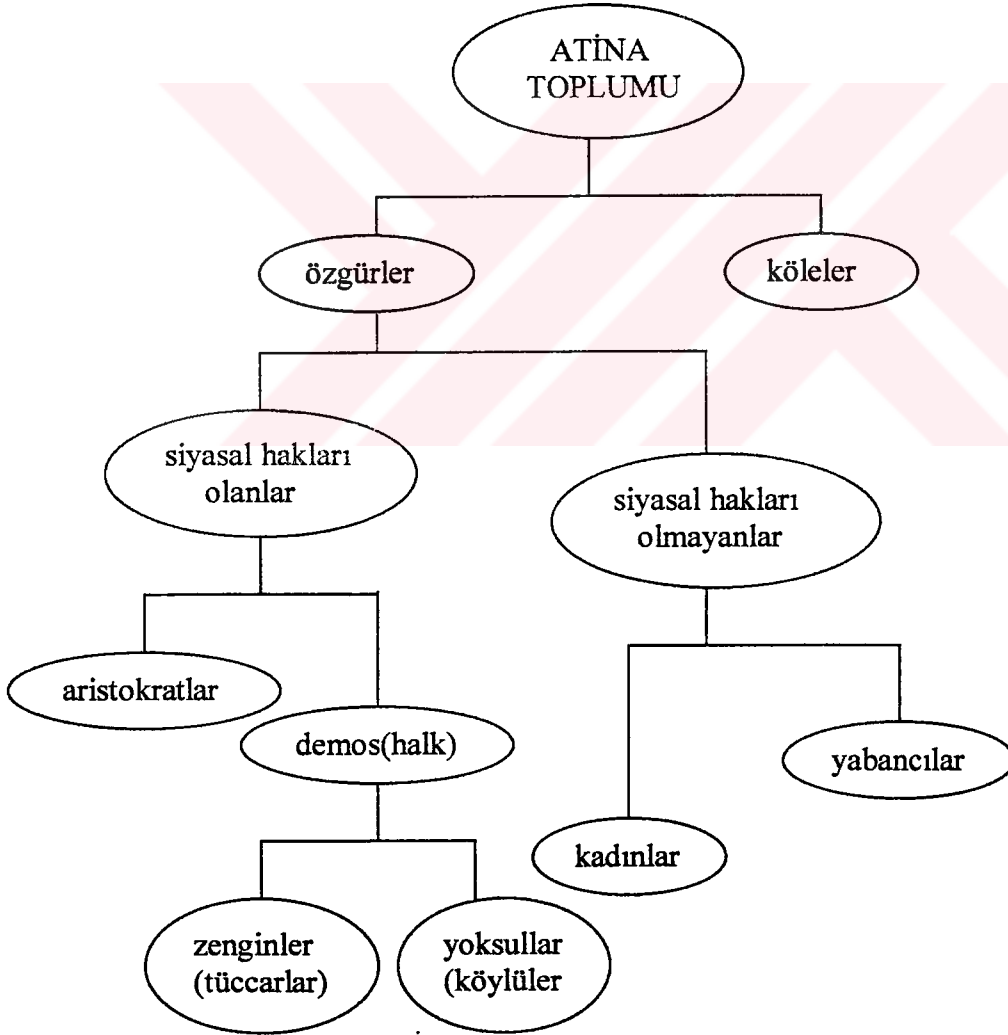
Demokrasi, ilk kez, tek bir kişinin halk üzerindeki iktidarını meydana getiren monarşi ile daha sonra bir soylular sınıfının egemenliğini oluşturan aristokrasiye karşı M.Ö. 8. yüzyıllarda Atina'da gelişen bir yönetim biçimidir [38]. Eski Yunan'da demokrasinin işlerlik kazanmasındaki en önemli etken daha önceki medeniyetlerde görülmeyen rasyonel düşüncenin bu çağda ortaya çıkmasıdır. Yunan düşüncesine göre insan düşünen bir varlıktır ve herhangi bir Tanrısal ilişkinin haricinde özgür ve mantıklı, akli olan bir bireydir. Zaten bu devirde kurulan siyasal ve sosyal sistemler incelendiğinde Tanrısal olmayan, akla dayalı sistemler olduğu görülecektir.

Gerçi eski Yunan demokrasisi ile bugünün demokrasisi arasında, ne uygulama ne de anlayış olarak benzerlik bulunduğu söylenebilir. Ancak bireyin konumu ve siyasal yaşamdaki yeri açısından Yunan siyasal düşüncesi, günümüz demokrasi anlayışına fikir verecek niteliktedir [33]

Hatırlanması mümkün olmayan bir zamandan itibaren, bazı insanlar, yaşadıkları toplum içinde bireylerin birbirleriyle eşit haklara sahip olduklarını düşünerek kendilerini yönetebilecek bir siyasal sistemin varlığına gerek duymuşlardır. Gelişen bu düşünce çerçevesinde pratiğe dönük ilk uygulamalara, dünya yüzeyinin küçük bir bölümünde yerleşik olmakla birlikte, tarihte büyük bir etki yaratmış olan Eski Yunanlıların siyasal yaşam biçiminde rastlanılmaktadır. Aynı zamanda ilk demokratik dönüşüm olarak da adlandırılan bu dönemde (M.Ö. 5. yüzyılın ilk yarısında) aristokrat, oligark, monark gibi demokratik olmayan yöneticiler tarafından idare edilmiş birkaç kent-devletinin ardından yönetime doğrudan katılma hakkına sahip yurttaşların var olduğu demokratik kent-devletlere doğru bir geçiş yaşandığı belirtilmektedir. Başka bir deyişle; bir azlık tarafından değil de, bir çokluk tarafından yönetilme fikrinin meydana getirdiği demokrasinin Eski Yunanlılar; özellikle de Atinalılarca yaygınlaştığı ve Atina kent-devletiyle gündeme geldiği bilinmektedir. Atina devleti, Yunan kent-devletleri içinde yurttaşlarının eşit haklara sahip olduğu ve yönetime katıldığı bir topluluk olarak göze çarpar.

Atina demokrasisi, her şeyden önce, demosun (=halkın), kendi kendini yönetmesi için gerekli olan tüm kaynak ve kurumlara sahip olduğunu savunmaktadır. Bu görüşün de pratikte hayata geçirilebileceği; yani demokrasinin gelişebileceği, olgunlaşabileceği tek yer kent-devlet (= polis) olarak görülmektedir [35]. Aynı zamanda 'polis' kavramı Yunan siyasi düşüncesinin temelini teşkil etmekte olup günümüzde yaygın bir biçimde kullanılan 'politika(= polisle ilgili işler)' sözcüğü ile de yakından ilgilidir [33].

Atina polisinde yaşanan bazı değişimler, toplumsal sınıfların farklılaşmasında etkili olarak demokratik düzeni sağlayıcı birtakım gelişmelere sebebiyet vermiştir. Buna bağlı olarak Atina'daki toplumsal katmanlar incelendiğinde demokrasinin varlığından haberdar olunmaktadır. Ancak, her ne kadar demokrasi kavramı ile tezat teşkil etse de, Atina'da yaşayan her kesimin siyasal açıdan söz sahibi olduğu söylenemez [Şekil. 2] [39].

Şekil. 2. Eski Yunan'da (Atina'da) Toplum Yapısı [39].

Atina toplum yapısında, ticaret ve sanayinin gelişmesiyle birlikte, zamanla Atina'nın en güçlü sınıfı durumuna gelecek olan bir orta sınıf belirmeye başlamıştır. Bu sınıf, halkın değişik kesimleriyle bir araya gelen Atina tüccarlarının meydana getirdiği bir sınıf olup toprak soylularına (aristokratlara) karşı boyun eğmeyerek yönetime katılma hakkı elde edebilmiştir. Bunun haricinde Atina nüfusunun geri kalan kısmının büyük bir çoğunluğunu oluşturan köleler sınıfı ise halktan sayılmayıp demokratik hakların dışında tutulmaktadır. Ayrıca Atina'da yerleşik olarak yaşamını sürdüren; ancak Atina vatandaşı olmayan metoikoslar (yabancılar) ve kadınlar da siyasal haklardan yoksun bırakılmışlardır. Yani bir anlamda kadınların ve yabancıların da köle statüsünde olduğu söylenebilir. Dolayısıyla siyasal haklara sahip halk ve tüccarların oluşturduğu orta sınıf ile aristokratların nüfusça az bir kesimi içerdiği görülmektedir. Oysa Atina'da tüm halkın katılabildiği kent yönetim kurullarından, demokratik tartışmaların yapıldığı toplantılardan bahsedilmektedir. Ancak burada sözü edilen "halk=demos" tabakasının nüfusun yalnızca onyedide birini kapsadığı göz ardı edilmemelidir [38], [39], [40], [41].

Atina demokrasisinde toplumun doğrudan yönetime katılma hakkının varlığından bahsedilmektedir. Ancak Atina'daki bu anlayış, bugünkü gibi eşitlikçi temsili demokrasilerin aksine, temelde dışlayıcı bir eşitsizlik savı üzerine kuruludur; yani bu konu sadece siyasal hakları olan kesimi içermektedir [42]. Başka bir deyişle Atinalılarca "özgürlük" kavramı hiçbir zaman bireylerin birbirleriyle eşitliğini savunmamaktadır. Özgürlük, onlara göre, diğer halkların özgürlüğüne saygılı olmak değildir. Atina'da kültürlü kent - geri kalmış köy, zengin halk – yoksul halk gibi ayrımların yapıldığı, köylülerin aşağılandığı, kadınların tümüyle pasif görüldüğü bir toplum yapısı mevcuttur. Geçmiş uygarlıkların yönetim düzenlerinden farklı olarak demokrasinin bu uygarlığa sağladığı ayrıcalık, siyasal haklara sahip sınırlı sayıda yurttaşın doğrudan ya da dolaylı olarak yönetimde söz sahibi olabilmeleri şeklinde özetlenebilir. Dolayısıyla Eski Yunan'daki özgürlük ve demokrasi kavramlarının günümüzdekine benzer anlamlar taşımadığı açıktır. Ancak Dahl'ın da vurguladığı gibi "tarih boyunca insanların çoğunun yaşadığı sayısız demokratik olmayan rejim biçimlerine göre büyük ölçüde üstün olduğu" sonucuna da varmak olasıdır [43], [35].

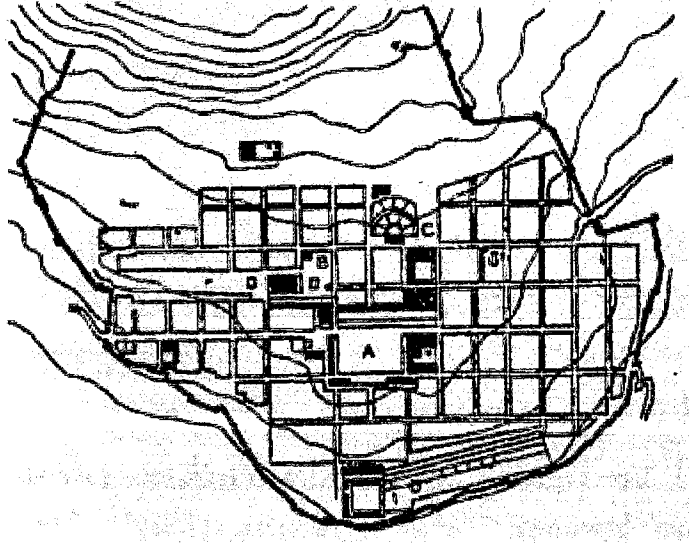
Bundan evvelki uygarlıklarda görülmeyen ancak ilk defa Atina polisinde ortaya çıkan yurttaşlığın önemi bu düzenin oluşmasındaki en önemli etkenlerden biridir. "Demokrasi-polis-yurttaş" bağı ile oluşturulmaya çalışılan bu sisteme güçlü bir şekilde Atina'da rastlanmaktadır [3]. Bu anlayışa göre yurttaş, siyasal yaşamın kendisi için

vazgeçilmez, doğal bir eylem olduğunun, yönetim ve polis kendisinden uzak ve yabancı olmadığı bilincinde olan bir birey demektir. Daha doğrusu siyasal yaşam bireyin kendi varlığıyla özdeşleşmiştir [35]. Böyle bir düşünce yapısının hakim olduğu Yunan vatandaşında, doğal olarak, demokratik eğilimler göz ardı edilemez boyutta gelişme göstermiştir. Öyle ki; Atinalı bireyin zaman içinde değişen rolü, poliste demokrasinin varlığını iyiden iyiye hissettirmektedir ve bunun da ötesinde, toplum idaresi Atinalı yurttaşların katıldığı meclisçe yürütülmektedir [3].

Atina'da yurttaş katılımı yalnızca meclis toplantılarından ibaret değildir. Bireyler aynı zamanda polis yönetimine aktif biçimde katılabilmekte ve her yıl idaredeki kişiler değişmektedir. Dolayısıyla bütün vatandaşlar, bir kez de olsa, yaşamları boyunca bu makamlarda yer alabilmektedirler [35]. Bununla beraber yönetimde söz hakkı bulunan yurttaşların polis nüfusunun belli bir bölümünü oluşturduğu bilinmektedir. Kısacası; toplumu oluşturan tüm bireyleri kapsamadığı açıktır; ancak bu yaklaşım biçimi demokrasi ve katılımın ilk örneğini vermesi açısından oldukça önemlidir. Her ne kadar Yunan kent devletleri tüm bu çabalara rağmen aristokratik yapıdan tamamıyla kurtulamamış olsalar da; en azından Atina'daki demokrasinin sahip olduğu yüksek bilinç düzeyinin, yurttaşlık ruhunun, sorumluluk duygusunun ve estetik boyutunun unutulmaması ve gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir [44].

Siyasal yapı ve örgütlenme ile planlamanın yüzyıllar boyunca devam edecek olan ilişkisinin ilk uygarlıklarla birlikte başladığı bilinmektedir. İlk kez Atina'da ortaya çıkan demokratikleşme girişimlerinin yarattığı rasyonel düşünce gelişimi ile kentlerin formu da değişikliklere uğramıştır. Daha önceleri gerek konutlarıyla, gerekse de sokaklarıyla organik olarak gelişen yerleşmelerde rasyonel düşüncenin devreye girmesi farklı bir planlama anlayışı doğurmuştur. Bu yeni anlayış çerçevesinde kentsel mekan düzenleme çabaları ilk olarak şehirci Hippodamos'la başlamıştır. Bundan böyle kentsel mekanlar kendiliğinden değil, dışarıdan bir etki ile ve daha akılcı bir şekilde yeniden organize edilen ortamlara dönüşecektir. Bu girişimler, Babil kenti yasalarında görülen düzenlemeler haricinde, ilk planlama çalışmaları olarak da değerlendirilebilir. Bu dönem Yunan kentleri incelendiğinde daha çok ızgara biçimini hatırlatan estetik bir planlama tarzı ile planlandıkları görülecektir [Şekil. 3] [3]. Aynı zamanda kent dokusunda var olan donatılar ve yer seçimleri, kentin ait olduğu dönemin siyasal ve sosyal yapısını yansıtan özellikler taşımaktadır.

A Agora   B Athene Polias tapınağı
C Tiyatro   D Stadyum

Şekil. 3. Antik Yunan'da Milet Kenti Planı [45].

Düşmana karşı korunabilme amacı güdülen bu kentlerin çevresi surlarla çevrilidir. Ancak bu surlar denize bakan yamaçlarda yer yer kesintiye uğrayarak doğa ve manzara ile iç içe bir görüntü sergilemektedir. Kentin bütününe hakim olan geometriklik, mistik düşüncenin yerine akılcılığı, bilimselliği ispatlar niteliktedir. Bunun yanısıra sanatın ve sporun önemli bir yer tuttuğu Yunan kentinde düşünce özgürlüğünün nasıl bu derece değer kazandığı açıkça ortaya çıkmaktadır. Örneğin Antik Yunan kent yaşamında sahnelenen tiyatroların kimi zaman halkın katılımıyla gerçekleşmekte olması da bireyin demokratikleşmesinde rol alan faktörlerden biri olarak düşünülebilir [3], [6], [45].

1.5.1.2. Yunan Sonrası Demokrasi – Katılım – Yurttaşlık ve Planlama

"Atina medeniyetinin yıkılışından sonra yaklaşık iki bin yıl kadar devletlerin siyasal sistemlerinde demokratikleşme bağlamında gözle görülür bir gelişme olduğu söylenemez. Bu durgun süreç 17. yüzyılda Avrupa'da başlayan 'modern' görüşle birlikte son bulmuştur. Bu tarihten itibaren toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimlerinde, daha sonraları tüm dünyayı da etkisi altına alacak olan, siyasal düşüncede katılım gerçeğini açığa çıkaran yeni oluşumlar meydana gelmiştir. Ancak (planlamada) katılımın

günümüzdeki anlamıyla ele alınışı 1960 lı yılların sonlarına karşılık gelmektedir" [7], [46], [47].

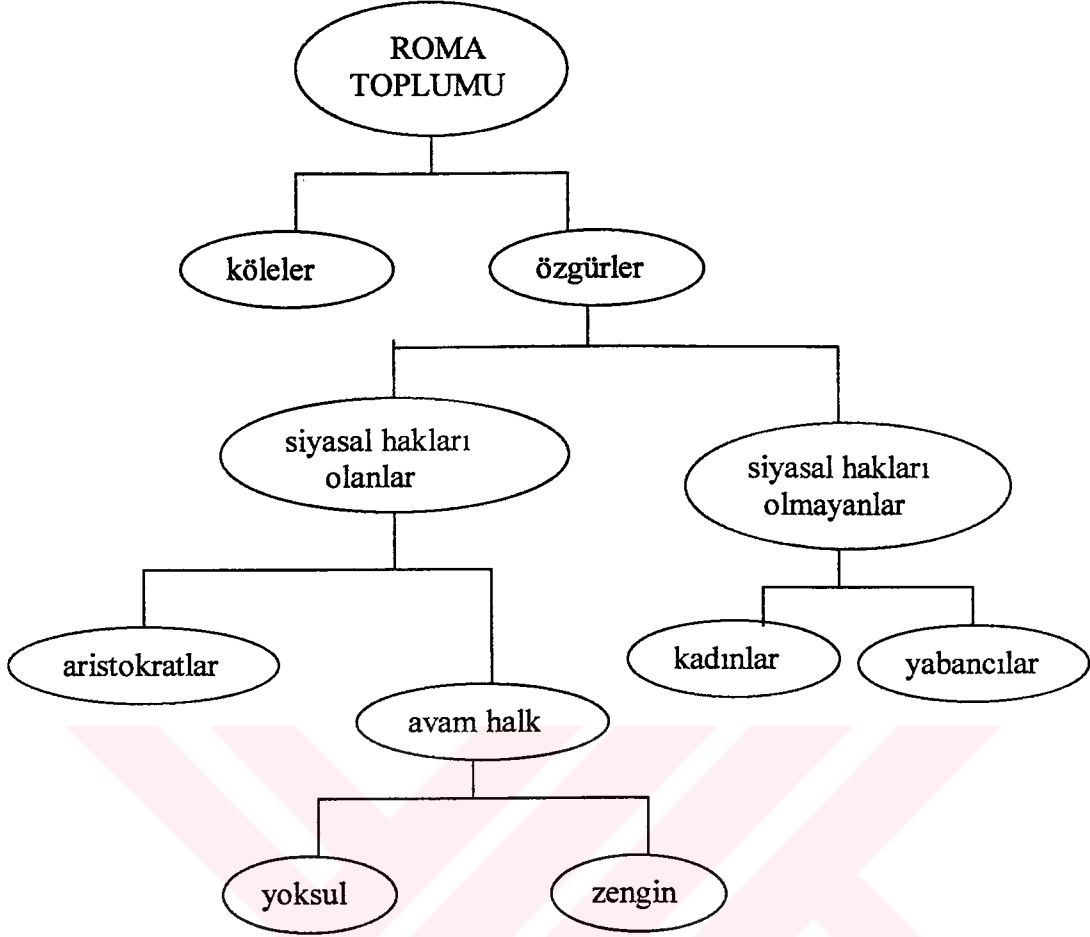
'Yunan Sonrası' adı altında alınan bu kesit, aslında modernliğin yayılmaya başladığı zamana kadar uzun bir süreç olmakla birlikte, tarihte Eski Yunan medeniyeti kadar etkili izler yaratmamıştır. Ancak yurttaşlığın gelişim ve değişim sürecinin incelenmesi; bu anlayışın daha iyi kavranabilmesi için zorunludur.

1.5.1.2.1. Roma Dönemi

Roma siyasal düşüncüsü özgün olmaktan uzak olup; aynı zamanda Eski Yunan uygarlığı siyasal düşüncüsü ile hemen hemen benzerdir. Bir anlamda kopyasıdır da denilebilir. Halbuki Roma, kent-devletten imparatorluğa geçişin getirdiği farklı bir siyasal çizgide yer almaktadır. Dolayısıyla yeni düzenin getirdiği daha farklı bir sistem beklentisi vardır ama görülmektedir ki; kendine mal etme arzusunun hakim olduğu Roma toplumunda Eski Yunan siyaset kuramlarından değişik bir gelişim yaşanmamıştır [39], [43].

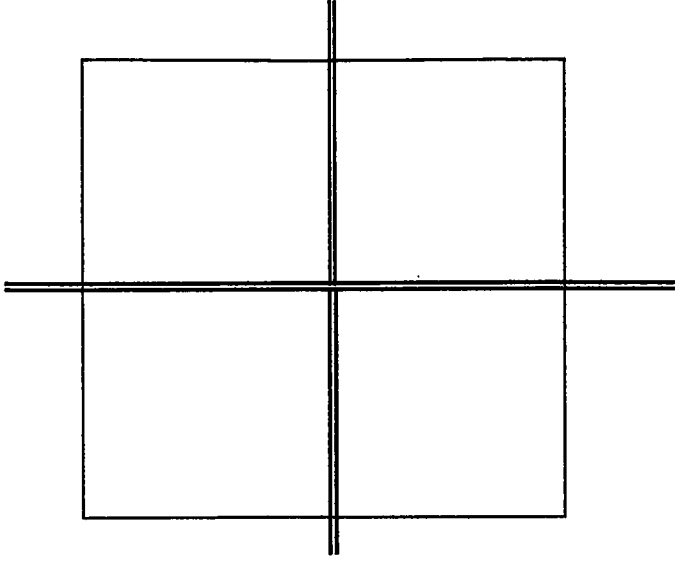
İlk bakışta Yunan sitelerine benzer bir siyasal yapı varmış gibi gözüke de; imparatorluk, site ve sitenin sosyal ve siyasal özerkliğine son vermiştir [48].

Roma İmparatorluğunun siyasal sisteminde, Eski Yunan'da olduğu gibi, yönetimde söz sahibi yurttaşların sayısı oldukça sınırlıdır. Siyasal alanda söz sahibi olabilmek özgür, erkek ve Romalı olmayı gerektirmektedir [Şekil. 4]. Daha geniş ve daha kalabalık bir topluma hitap edilen Roma'da yönetimde söz sahibi olma, her ne kadar halk kesimindeki tüm bireyleri kapsıyor gibi gözüke de; esasen aristokrat kesimin katılımına dönük bir uygulama içerir. Doğrusu aristokratlar, zaman zaman Roma halkı ile birlikte bir genel meclis meydana getirerek toplantılara iştirak etmektedirler; ancak bu meclisin hiçbir yasal yetkisinin olmadığı gerçeği göz önünde tutulmalıdır. Bu yaklaşım tarzının özünde halkın, yönetimde yer aldığı inancına kapılmasını sağlama niyeti olduğu düşünülebilir. Fakat bu da günümüz ölçütlerindeki yurttaş ve katılım kavramlarına uzaktır [42], [41].

Şekil. 4. Roma'da Toplum Yapısı[39].

Roma şehirciliği, her şeyden önce, askeri düzeni sağlamaya yönelik bir oluşumu içermekte olup gerçek anlamda bir yenilik taşımamaktadır. Buna bağlı olarak kent formunu karakterize eden askeri ve politik düzen geleneğinin Roma kentlerine farklı bir mekan tasarımı taşıdığı söylenebilir. Bu biçimleniş, saldırılardan korunma amacına dayalı olarak gelişen Castrum (askeri karargah) sistemidir. Castrum kent planı daima dikdörtgen şeklinde bir tasarımı içerir. Bu dikdörtgen şemanın etrafı tamamıyla surlarla çevrilidir. Kuzey-güney ve doğu-batı aksları boyunca birbirini dik kesen ulaşım ağı bu formun ana iskeletini oluşturmakta ve kale duvarlarını kestiği noktalarda dört giriş kapısı meydana getirmektedir [Şekil. 5]. Bunun dışında Yunan düşüncesinin egemen olduğu Roma'da kentsel mekanların biçimlenmesi süreci daha çok Yunan kentlerini düzenleme ilkelerine dayalıdır [45].

Şekil. 5. Roma Kent Planı (Castrum Sistemi) [45].

Antik Yunan toplumunda oldukça önemli bir yer tutan demokratik sürecin Romalılarca yaşatılmadığı görülmektedir. Her ne kadar Yunan siyasal ve toplumsal sistemi örnek alınmış olsa da Roma'da varolan yaşam tarzı daha farklıdır. İmparatorluk döneminde katılımcı ruha sahip, özgür düşünebilen Romalı yerine; kent hayatının ne oluşumuna, ne de işleyişine katılan yurttaş karakteri hakim olmuştur [3].

1.5.1.2.2. Ortaçağ Dönemi ve Komünler

Roma devleti yıkıldıktan sonra Batı, yüzyıllar boyunca diktatörlerin, derebeylerin, kralların, kilisenin egemenliği altında kalarak 14. yüzyıla kadar devam eden karanlık bir döneme adım atmıştır. Feodal örgütleniş biçiminin hüküm sürdüğü Avrupa'da, Ortaçağ boyunca, soyluluğun tek yasama kaynağı olduğu düşüncesi yayılmıştır. Öyle ki; devlet başında kral olsa dahi, siyasal egemenlik kral ile feodal beyler arasında paylaşılan bir düzen biçimine dönüşmüştür. Böyle bir düzen içinde halkın, yönetimi denetleyebilecek bireysel özgürlükleri ve hakları olmamıştır. Daha önceleri Atina medeniyetinde görülen iktidara katılım biçimi, Ortaçağ Avrupa'sında kendini gösteremezken; aksine içe kapalı bir toplum yapısı meydana getirerek yurttaşlık bilincinin ve sivil toplumun oluşumuna da engel teşkil etmiştir [33], [49], [42], [50]. Olumsuz olarak nitelendirilebilecek bu

gelişmelere rağmen, Ortaçağ şehirlerinde topluma dönük kent formlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Kentlerin düzenlenmesinde, daha önceki devirlerin aksine, araziye uygunluk ve insan ölçeğinin ön planda tutulduğu hissedilmektedir. Artık kentlerde yaya dolaşımına uygun boyutların kullanıldığı göze çarpmaktadır. Bu farklılığın ise; Ortaçağ Döneminin yapı sanatına, renge, estetiğe ve perspektife verdiği önemden kaynaklandığı ileri sürülmektedir [51].

Ortaçağ dönemi, Avrupa'da meydana gelen ekonomik ve toplumsal değişmelerle birlikte son bularak; aynı zamanda yeni bir döneme (komün sisteminin doğuşu) geçişi de beraberinde getirmiştir. Temelde, toprak soyluların egemenliğinin hüküm sürdüğü Avrupa'da, ticaret ve sanayinin gelişmesiyle, 'burjuva' adı verilen zengin, kentsoylu yeni bir toplumsal sınıf belirmeye başlamıştır. Bir tarafta toprak soylular kendi ayrıcalıklarını koruma mücadelesi verirken, diğer yanda ise giderek güç kazanan bu kentsoylu kesim yönetimde ve hukuki yapıda değişiklik yapılmasını istemişlerdir. Dolayısıyla kentsoylular artık, kırım kenti yönetmesine ve feodal bir beyin egemenliğine boyun eğmeye karşı çıkmışlardır. Hatta bu dönemde Avrupa'nın bazı kentlerinde burjuva toplumun 'yazısız anayasa' niteliğinde bir takım hukuksal kazanımlar elde ettiği görülmektedir. Aynı zamanda, bu gelişmelere paralel olarak, Ortaçağın feodal düşüncesine karşılık bu yeni dönemde burjuva ekonomisinin ağırlık kazanmasıyla bilimsel ve demokratik içerikli bir siyasal düşün belirmeye başlamıştır [39], [42], [49]. İşte bu düşün çerçevesinde yeni bir yönetim olarak benimsenen "komün yönetimi" modern belediye yönetiminin başlangıcı olarak sayılabilir. Fakat Avrupa'nın her yerine aynı zamanda ve aynı şekilde yayıldığı söylenemez. Avrupa kentlerinin siyasal gelişmeleri takip edildiğinde feodal rejimin terk edilip komün sistemine geçilmesinin yüzyıllar boyunca devam ettiği görülmektedir. Ortaçağın son dönemlerinde ortaya çıkan ve kentlerin demokratikleşmesinde büyük rol oynayan komünler, Avrupa'da bir kısmı tam bağımsız, bir kısmı ise yarı özerk, kralın kontrolünde olan kentler yaratmıştır. Böylece feodal beyden ya da kraldan bir kentin kendi kendini yönetme hakkı alınmıştır. Daha çok yerelliğin ön planda tutulduğu bu örgütlenme biçiminin günümüz kent yönetimlerine etki etmiş olabileceği kanısı yaygındır [48].

Ancak bu örgütlenme, doğaldır ki, günümüz Avrupa'sındaki bilimsel ve demokratik bakış açısından daha farklı bir düzeydedir ve zamanla değişen siyasal düşün çerçevesi içinde bugünkü anlamına kavuşacaktır. Özellikle de, Osmanlı İmparatorluğunun merkeziyetçi siyasal yapısına karşın Avrupa'nın komünlere ayrışması, sonraki dönemlerde

yurttaşlığın daha demokrat bir kişiliğe bürünmesinde etkili olacaktır. Bir anlamda yönetimin, merkezi olmaktan ziyade çoğulcu dağılımı bu dönüşümü hızlandıracaktır [39].

1.5.1.2.3. Aydınlanma Dönemi ve Endüstri Devrimi Sonrası

Aydınlanma çağı yerel yönetim kurumlarına gerek duyulmadığı inancının egemen olduğu bir dönemdir. Bu dönemde yerel kurumlar yönetimin merkezileşmesi ve ulus devlet kavramının ortaya çıkmasıyla eski etkilerini kaybederek komün geleneğinin parçalanmasına neden olmuşlardır. Ancak devletle aile arasında iletişim aracı olarak yer alan bu örgütler bir “ara kurum” görevi üstlenmişlerdir. Bu nedenle aydınlanma dönemi içinde yaşamış pek çok düşünür (Montesquieu, Bodin,..) yerel yönetimleri kralların yetkilerini sınırlandıran birimler olarak tasvir etmişlerdir [48].

Öte yandan Avrupa ülkeleri ekonomisinde görülen canlanmanın (ticaret ve sanayinin gelişimi, düzenli deniz yolları ulaşımı,..) uluslararası ilişkilerin artmasına yol açması ve burjuvazinin gelişiminde rol oynaması, artık aydınlanmanın gerektirdiği nesnel ortamın yaratılmasında temel oluşturmuştur. Aydınlanma düşüncesi, esas olarak, Ortaçağ karanlığından kurtulan toplumun daha rasyonel anlamda ön plana çıktığı dönemin düşün sistemini anlatmaktadır. Diğer bir açıdan bakıldığında ise Aydınlanma, bilimsel düşüncenin dinsel nitelikli kuramlara kıyasla daha öncelikli hale gelmesi aşaması olarak da ifade edilebilir. Bu gelişim süreci içinde bireyin kendine güvenini arttıran sürekli bir ilerleme söz konusudur ve ayrıca özgürlük, insan hakları gibi kavramlar da önemle üzerinde durulan konulardır. Artık bu dönem, Ortaçağın dine bağlı düşünüşünün aksine, bugünün değerlerini ortaya çıkaran daha bilimsel bir yaklaşımın savunulduğu bir dönemdir. Dolayısıyla toplumların siyasal yaşam biçimleri de yavaş yavaş dinsel etkilerden arınmaya ve yaşanan bu değişimler sonucu siyasal yapılar sorgulanmaya başlamaktadır [41], [52], [53].

Tarihte Aydınlanma hareketi boyunca yaşayan tüm fikir adamları öncelikle dinsel dogmaları bir tarafa iterek çalışmalarını mümkün olduğunca gerçek yaşam üzerinde yoğunlaştırmaya gayret sarfetmişlerdir. Dönemin ünlü düşünürü ve Fransız Devriminin fikir babalarından biri olan Rousseau’ya göre toplum düzenle eşdeğer kabul edilmekte ve toplumsal düzenin varolabilmesi için de bir takım sınırlamalara gerek duyulmaktadır. Böyle bir toplum düzeninin sağlanabilmesi ise ancak bireylerin ortak isteklerini göz önünde bulunduran demokratik düzenlerin kurulabilmesi ile olanaklıdır. Yine aynı dönem,

diğer bir düşünöre göre siyasal toplumun oluşması, o toplumu yönetenin gücünün kısıtlandığı ve egemenliğin tüm topluma ait olduğu bir denetim mekanizmasının geliştirilmesi ile mümkün olacaktır. Bu tür yaklaşımların ağırlıkla yer aldığı bu dönemde yurttaşların sorumluluğu artmakta, geleneksel toplumsal kurumları değıştirebileceğı inancı yaygınlaşmaktadır [52].

Aydınlanma düşüncesinin toplumlar üzerinde oluşturduğu modernlik anlayışı geleneksel dünya görüşünün terk edildiğı bir düzeni olanaklı kılmıştır. Böylece tüm dünyayı etkisi altına alacak olan bu yeni yaklaşım, bireyin kendisine bakış açısını farklılaştırarak insan odaklı modern bilincin yayılmasını hızlandıran bir sürecin başlamasına neden olmuştur. Artık birey, bu değışim süreci içinde daha kararlı ve rasyonel davranabilen, kendi yeteneklerinin bilincine varmış bir insan olarak toplumları şekillendirecektir. Öyle ki; bu dönüşüm, toplumu oluşturan bazı kesimlerin ayrıcalıklı haklara sahip olduğu düzenlerden insanların birbirleriyle eşit olduğunu savunan, insan fikrinin geleceğı yönlendirebileceğı riskini taşıyan demokratik düzenlere geçişi sağlayacaktır. Açıkçası, modern dünya insana kendi yolunu bulma sorumluluğunu sunarak aklın insanın tek yol göstericisi olduğunu kanıtlamıştır. Belki de bu yaklaşımın en önemli özelliğı bireyin daha bilinçli olabilmesini olanaklı kılarak yerleşik olan her türlü dogmatik düşüncenin sorgulanmasına yol açmasıdır [12], [53].

Antik çağlardan itibaren bu döneme gelinceye dek yaşanan tarihsel süreçte devletler (kent-devlet, imparatorluk, feodal beylik,..) içerdikleri yapı itibariyle farklı toplumsal sınıflara hitap etmişlerdir. Ancak Aydınlanma dönemi sonrası; gerek Fransız Devrimi, gerek Sanayi Devrimi ile toplumlarda bireyin rolü artık yazılı bir anayasa çerçevesinde ele alınmaya başlamıştır. 1789 Fransız Devrimi ile Aydınlanma dönemine damgasını vuran İnsan Hakları Yurttaşlık Bildirgesinin ilk maddesine göre “İnsanlar özgür doğar ve eşit haklara sahip olarak yaşarlar” ilkesi göze çarpmaktadır. Çağımız insanına ışık tutacak bir nitelik taşıyan bu bildirmede ayrıca vatandaşların, yönetimde, bireysel olarak ya da temsilcileri vasıtasıyla yer alma hakları olduğu ifade edilmektedir. Hatta bu gelişmelere paralel olarak toplumda oluşan sınıfların örgütlenmelerinden ve halkın egemenliğine dayanan iktidar paylaşımından bahsedilmektedir [41], [42]. Artık insanların sürekli merkezden bekleyerek özgürleşmeleri mümkün değildir. Özgürlük, bir anlamda demokrasi ile yani “aile” denilen en küçük birimden başlayıp tabandan tavana doğru toplumun yönetimi yönlendirmesiyle ortaya çıkacaktır. Aslında geçmiş yüzyıllarda Eski Yunan Uygarlığı yönetim düzeninde de siyasal katılımın varlığı bilinmektedir. Fakat bu düzenin

yer aldığı dönem içinde oluşum gösteren toplumsal sınıfların Aydınlanma sonrası meydana gelen sınıflardan oldukça farklı olduğu gözlemlenmektedir. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişin hızlandığı bu süreçte artık bireylerin, hangi sınıfa dahil olurlarsa olsunlar, siyasal hak ve özgürlüklerini güvence altına aldıkları açıkça izlenmektedir.

Yavaş yavaş açığa çıkan ve 19. yüzyıl başlarında gelişen Sanayi Devrimi sonrası iyiden iyiye Avrupa'nın gündemine oturan, öncelikle teknolojik alanda, daha sonraları da siyasal ve toplumsal alanlarda etki yaratan tüm bu gelişmeler, toplumlar üzerinde her ne kadar farklı süreçlerde ve farklı şekillerde yaşanmış olsa da, bütün dünyayı etki altında bırakmıştır. Özellikle köklü bir dönüşüm süreci içine giren Avrupa ve Amerika kentlerinde, sadece fiziksel mekan değil, aynı zamanda kentsel yaşamı ilgilendiren tüm öğelerin de farklı bir boyut kazanmasıyla yeni bir kentli tipi ve kentlilik bilinci ortaya çıkmıştır [54]. Bu tarihten sonraki yerleşmelerin iskanı, genellikle, kentleşme hareketinin başlaması ile bağlantılıdır. Gelişen teknoloji ile artan sanayileşme ve ardından kentlerde meydana gelen bir takım değişimler (kırdan kente göç, kentsel nüfus artışı, hızlı kentleşme problemleri,...) kent planlamada, artık, sosyal konuların da ele alınması gerekliliğini doğurmuştur. Ancak yine de fiziki esasların ön planda yer aldığı çalışmaların bu yüzyıl boyunca devam ettiği izlenmektedir [51].

Yirminci yüzyıla gelindiğinde şehircilik bir bilim dalı olarak benimsenmeye başlamıştır. Ardından planlama terimi de yasal bir boyut kazanarak ilk kez İngiltere'de, 1909 tarihli Konut ve Kent Planlama Yasasında yer almıştır. Sanayi Devrimi ile başlayan kentlerdeki sağlıksız ve aşırı kalabalık yaşama alanları 1909 tarihli bu yasa ile düzenlenmeye çalışılmış ve yerel yönetimler teşvik edilmiştir. Bu yıllarda kentlerin planlı gelişimi, konut-işyeri ilişkileri, yeşil alan, sanayi, altyapı ve ulaşım gibi konulara verilen önemin arttığı görülmektedir. Ancak burada ağırlık konut üzerinde yoğunlaşmıştır. 1932 yılında yapılan düzenlemede ise ağırlık kamu sağlığı ve konut üzerine çekilmiştir. Yine bu dönem Bahçe-Şehir yaklaşımı geliştirilmiş ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında da rağbet görmüştür. Yirminci yüzyılın ilk yarısında Almanya'da da şehircilik konuları önemli yer tutmuş ve hızla büyüyen şehirleri desantralize etmek amacı ile uydu kentler kurulmuştur. Ayrıca ülke ve bölge ölçeği ile uyumlu, sorunlarla ilişkili planların gerçekleştirilmesinin gerektiği savunulmuştur. Bu dönem, yatay yayılma yerine yükselen ve toplumun beraberce kullanabileceği yeşil alanların olduğu karşıt görüşlü plan şemalarının tartışıldığı bir ortam oluşmuştur. Tüm bu gelişmeler, bir bakıma, şehircilik konularının giderek bilimsel nitelik kazandığının bir göstergesi olarak düşünülebilir [55], [56], [51].

1.5.1.2.4. İkinci Dünya Savaşı Sonrası ve Katılımın Yasal Boyutu

Avrupa kentlerinin birçoğunu harap eden İkinci Dünya Savaşı sonrasında büyük bir konut sorunu yaşanmıştır. Kentler onarılmış ya da tümüyle yeniden yapılandırılmıştır. Burada ağırlık toplu yerleşme kurallarına uygun konut düzenlemeleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Ancak uygulamada 1947-1955 arasında yerel yönetimlerin hazırladığı planların birçoğunun hayata geçirilemediği görülmektedir. Savaş sonrası bu dönemde ekonomik ve toplumsal değişimler ve hızlı kentleşme, aynı zamanda, yerel yönetimlerin yeniden yapılanması gereğini ortaya çıkarmıştır [51], [57]. Böylece, ilki İngiltere'de olmak üzere, 1947 tarihli Kent ve Kır Planlama yasası ile plan yapma yetkisi yerel yönetimlere verilmiştir. Bu yasada çok az da olsa katılımdan söz edilmektedir; fakat tıpkı günümüz Türkiye'sinde yaşanan demokrasi anlayışı çerçevesinde oy verme şeklinde bir katılım sözkonusudur. Bunun üzerine yapılan iyileştirmeler sonucunda 1968 yılında yürürlüğe giren yasa ile katılım zorunlu hale getirilerek halkın yaratıcı ve sorumlu bir biçimde çalışması amaçlanmıştır [56], [58]. Fakat katılımın şekli, kurumlarla, devletle ve plancılarla ilişkisi tam olarak tanımlanmamış olduğundan, katılımcı süreçte, bazı aksaklıkların ortaya çıktığı gözlenmiştir. Bunun üzerine yeni arayışlar içine giren ve 1968 yasası sonucunda kurulan bakanlıkça, ülkenin tüm planlama işlerinin yürütüldüğü bir planlama bürosu oluşturulmuştur. Hemen çalışmalara başlayan bu büro tarafından 1969 tarihinde yayınlanan "Toplum ve Planlama" adlı rapora göre katılım kavramı, açıklıkla belirlenerek, plan yapma sürecinde aktif rol almak olarak tanımlanmıştır. Bunun dışında yerel yönetimlerin özellikle bilgi akışı ve iletişim konusunda çaba göstermelerinin gerekliliği vurgulanarak zaman zaman halk forumlarının düzenlenmesi önerilmiştir. Ancak 1972 yılında hükümet bu raporu gözden geçirerek, raporda belirlenen önerilerin tümünün uygulanmasının gerekmediğini, bazı önerilerin koşullara göre uyarlanabileceğini ve en önemlisi katılımın sınırsız tutulmaması gerektiğini ileri sürmüştür [58], [59].

Katılım ve iletişim farklı süreçler olup etkin iletişim katılımın ayrılmaz bir parçasıdır. Etkin iletişim için dergiler, yerel radyo, televizyon gibi görsel materyallerden yararlanılmakta, yerel aktif gruplar da tepki ve projelerini ortaya koymaktadırlar. İletişim sadece planlama otoriteleri ile halk arasında sınırlı kalmamakta, plancılar arası iletişimle de bilgi ve katılımcı planlama projeleri paylaşılıp geliştirilebilmektedir. Bu şekilde karşılıklı bilgi alışverişinin doğacağı, tartışma ortamında beğenilmeyen yönler dışında beğenilen yönlerin de tartışılmasının sağlanmasıyla daha sağlıklı bir katılım ortamının ortaya

çıkabileceği belirtilmektedir. Böylece yasal olarak resmi bir nitelik kazanan katılım bir çok yerel yönetim tarafından planlama sürecine itilmiş olacaktır. Planlama sürecinde zaman, tecrübe ve deneylerin çözebileceği yönlerin olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Katılımla ilgili önemli bir nokta ise bu sürecin önemli ölçüde zaman alıcı ve bu nedenle planın etkinliği ve güncelliğini azaltıcı olduğudur. Bu nedenle yeni katılım biçimlerinin zaman kaybını azaltıcı yönde düzenlenmesi ve merkezi yönetimin katılıma ayrılan zamandan rahatsız olmaması; fakat bir denge kurulması gereklidir. Çünkü planlamanın asıl hedefinin toplumun refahı olduğu düşünüldüğünde görüşlerin ve isteklerin hesaba katılmasının gerekliliği kaçınılmazdır. Toplum, planlama sürecine katılmakla bir hak elde ettiği gibi önemli bir sorumluluk da yüklenmektedir. Aynı zamanda planlamanın neler yapabilmek neler yapamayacağını, plancının sorunlarını anlamak durumundadır. Dolayısıyla önerileri reddetmek veya kabul etmek yerine daha sorumlu davranmalıdır [58], [59], [60].

Yurttaşlık ve katılım kavramları, ilk kez, eski Yunan kent-devletleri ile gündeme gelen ve Fransız Devrimine kadar daha çok aktif katılıma dayalı, ayrımcı bir nitelik içeren, ancak devrim sonrası günümüze değin uzanan süreçte evrensel bir anlama kavuşan ve toplumların gelişmişlik düzeylerine göre farklı şekillerde algılanan toplumsal olgulardır. Bugünkü gelişmeler doğrultusunda yurttaşlığı sadece sahip olduğu haklar bağlamında ve etkin bir konumda ele alan bireyselci anlayış, gelişen ve değişen dünya koşullarına ayak uydurması beklenen yurttaş anlayışı ile çelişkiler yaratmaktadır. Ancak toplumların siyasal yapılarının oluşumuna katkıda bulunma yönünden yurttaşın etkisi soyutlanamayacak derecede büyüktür. Bunun yanı sıra toplumları oluşturan birey, grup ve sınıfların değer yargılarının, tutum ve davranışlarının yurttaşlık kavramı ile doğrudan bağlantılı olduğu unutulmamalıdır. Dolayısıyla katılımcı ruha sahip, erdemli bireylerin oluşturduğu toplumların üretilmesi gerekmektedir. Esasen günümüz toplumları bu değişim süreci içinde olup her biri farklı zamanlarda, farklı biçimlerde olgunlaşma yolundadırlar. Kısacası, yurttaş katılımının tüm dünyada yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir. Ancak katılımcılık bazı toplumlarda oldukça güncel, gelişmiş bir konumda iken; bazılarında ise yetersiz ya da henüz gelişmekte olan bir süreç içinde yer almaktadır. Ne yazık ki toplumların farklı gelişmişlik düzeyleri ve demokrasinin optimum biçimde uygulanabilirliği bu süreçte etkin rol oynamaktadır [42].

1.5.2. Ülkemizde Demokratikleşme Süreci Bağlamında Yerel Yönetimlerin Gelişimi, Katılım ve Planlama

Avrupa'da doğan 'modern' görüş ve sonrasında gelişen Endüstri Devrimi, hızla tüm dünyaya yayılmakta, toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimlerinde oldukça önemli değişimlere sebebiyet vermektedir. Ancak dünyada yaşanan bu hızlı değişimin etkileri tarihsel, ekonomik, siyasi ve sosyal nedenlerden dolayı bazı toplumların yaşamında daha geç algılanmaya başlamıştır. Özellikle sosyo-ekonomik gelişimini Avrupa ile birlikte aynı zaman süreci içinde tamamlayamayan Osmanlı İmparatorluğu da bir süre bu gelişmelerden uzak kalmıştır [46], [61].

1.5.2.1. Cumhuriyet Öncesi Faaliyetler

Ülkemizde modernleşmenin ilk izlerine Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde rastlanmaktadır. İmparatorluk, 16. yüzyıldan itibaren ilerleme kaydeden Avrupa karşısında ekonomik ve siyasi açıdan gerileme dönemine girmiştir. Ardından Fransız Devrimi ile güçlenen yurttaşlık kavramı ve dolayısıyla ülkede yaşayan gayrimüslim kesimin hareketlenmesi, dışa kapalı bir toplum yapısı içeren Osmanlı'da zorunlu olarak yenileşmeye doğru ilk adımların atılmasına neden olmuştur. Tanzimat öncesi yaşanan bu geçiş devresinde "Osmanlı kent yapısı ne İslam, ne de Avrupa kentlerine benzer bir nitelik taşımaktadır. Ancak Osmanlı toplum yapısını şekillendiren kurallar İslami temellere dayandığı için bu dönem kentlerinin planlanmasında daha çok İslam kentlerinde ele alınan ilkeler geçerli kılınmıştır. İslamiyet esaslarına göre Osmanlı'da egemen olan düşün anlayışı ve yaşam tarzı çerçevesinde, kentlerin fiziki oluşumlarında, ailenin dışa kapalı bir ortamda barındığı avlu sistemli konutların gelişimi" bu esaslara bir örnek olarak verilebilir. Yarı kırsal ve yarı kentsel bir görünüme sahip olan Osmanlı kentlerinde artık dünyada yaşanan bu değişim dalgasına ayak uydurma gerekliliği ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu süreç sonucunda aydın kesim tarafından 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ile imparatorluğun devlet ve toplum hayatında yeni bir döneme adım atılmıştır [42], [6].

Toplum hayatının ve yönetim sisteminin daha çağdaş bir biçimde yeniden örgütlenmesi yönündeki ilk girişimlerin meydana getirdiği Tanzimat faaliyetlerinde asıl amaç; demokrasi ve yerelleşmeden çok, imparatorluğun kaybetmeye başladığı tek elden

yönetimi güçlendirecek merkezi bir idare biçiminin sağlanmasıdır. Diğer bir deyişle, bu dönemde yerel yönetimlerin kurumsallaştırılması için verilen emek, yerel demokrasinin geliştirilmesi amacıyla çok vergilerin düzenli toplanması, teknik hizmetlerin iyi sağlanması gibi yollarla İmparatorluğun bütünlüğünü korumaya yönelik bir idare sisteminin oturtulması amacıyla yöneliktir. Dolayısıyla sosyal ve siyasal bir kurum olarak Ortaçağın son zamanlarında ortaya çıkan; ancak ülkemiz tarihinde ilk kez bu dönem oluşmaya başlayan yerel yönetimleri bu reformların doğrudan bir sonucu saymak doğru olmayabilir. Buna rağmen değişen ve gelişen olgular bağlamında modernleşmeyle birlikte açığa çıkan demokratikleşme, ülkede varolan siyasal ve sosyal yapıların sorgulanmasında etki göstermiştir. Böylece yerel yönetimlerin doğuşu ve kurumsallaşması süreci bu dönemde gelişmeye başlamıştır. Fakat yerel yönetimlerin oluştuğu, yönetime katılımın arttığı Osmanlı toplumunda aynı zamanda merkezîyetçi eğilimin de aynı ölçüde geliştiği ve günümüze kadar devam ettiği gerçeği de göz ardı edilmemelidir [48], [62], [63].

"Mahalle" kavramı, Tanzimat öncesi dönemde, Osmanlı toplumunun temel yerleşme birimi olarak göze çarpar. Osmanlı kentlerinin yerel yönetim teşkilatları henüz oluşmadan evvel yerel anlamdaki tüm hizmetler mahallelerde yer alan 'kadılık' ve 'vakıf' adı altındaki kurumlar aracılığıyla yerine getirilmiştir. Kadılık kurumu, merkezi yönetimce atanan ve kentin yönetimi ile ilgili tüm gücü ellerinde bulunduran kadılardan meydana gelmektedir. Ancak kadınların mahalleye; dolayısıyla kente getirdikleri hizmetlerde her zaman devlet tebaasında kaldıkları görülmektedir. Vakıflar ise kentlerin yol, su gibi teknik altyapılarını gerçekleştirip işleten imar kurumlarıdır. Bu kurumlar mahalleliden toplanan nakit paralar ve bağışlanan taşınmazlar ile oluşturulan ortak bir fon niteliğindedir. Daha çok halk tarafından destek görmektedir. Örneğin hastane, çeşme, hamam gibi kentsel hizmetler halkın bireysel veya ortak çabaları aracılığıyla yerine getirilmekte; kent sokaklarının temizliği kent sakinlerince, çarşıların temizliği ise esnaf tarafından yapılmaktadır. Kısacası Osmanlı'da kentsel yaşam kadının yönlendiriciliğinde ve vakıfların sağladığı hizmetlerle yürütülmekte olup; mahalle ölçeğinde de olsa halkın katılımıyla belli bir düzenin yaşatıldığı anlaşılmaktadır. "Mahallenin kendi ihtiyaçlarını kendi kurduğu örgütler aracılığıyla sağlama girişimi" oldukça önemli bir adımdır. Fakat bu sistem yeni dönemin gereksinmelerini karşılamaktan uzaktır. Ayrıca Osmanlı siyasal yapısında, insan-devlet ilişkilerinin akılcı bir hukuk sistemine tabi olmadığı gözlemlenmektedir. Hükümdarın keyfi yönetimine dayanan devlet idaresinde bireyin temel hakları oldukça kısıtlanmıştır. Böylesine geri kalmış bir toplum

yapısına, batının yüzyıllar öncesinden başlayan modernleşmesine karşın; bir anlamda, Tanzimat Dönemiyle 'dur' denilebilmiştir [65], [64], [63], [48], [42].

Dünyadaki yeni ekonomik ilişkilerin sonucunda ortaya çıkan yeni örgütlenme biçimleri Osmanlı toplum yapısını da etkisi altına alarak Tanzimat Dönemine geçişi hızlandırmıştır. Başka bir deyişle, dünya ülkeleri ile artan ticari bağlantılar Osmanlı yönetiminde, İmparatorluğun çöküşünü önlemek için Batının siyasal kurumlarından esinlenme arzusunu doğurmuştur. Dolayısıyla farklı toplumsal sınıfların oluşmaya başladığı bu dönemde kişisel özgürlük ve hakların gündeme gelmesi ve kabulü yerel yönetimlerin demokratikleşmesi açısından önemli bir aşamadır [42].

Tanzimatçılar, yerel yönetim teşkilatlarını kurarken demokratik siyasal katılımı sağlamak için değil de, daha çok Batıdaki gibi düzenli kentlere kavuşmak, merkezi yönetimin gelirlerini arttırmak, merkezi idarenin yerel yönetim üzerindeki kontrolünü kaybetmemek ve ayrıca uluslar arası ekonomiyle yakınlaşmak amacıyla hareket etmişlerdir. Açıkçası; Osmanlı yönetimi bir yandan, bu tür düzenlemelerle, halkı denetim altında tutmaya çalışırken, öte yandan öncelikle mali konularda, halkın desteğine ve katılımına gerek duymuştur. Bunun sonucunda 'muhassallık' diye adlandırılan bir meclis kurulmuştur. Bu meclis, vergilerin daha düzenli toplanabilmesi için merkezi yönetimce görevlendirilen bir yetkili (=muhassıl) ve yöre halkının ileri gelenlerinden oluşmaktadır. Muhassallık Meclisi, her ne kadar yerel yönetim birimi olarak sayılmasa da, yerel yönetimlerin ilk çekirdeğini oluşturması açısından önemlidir. Ancak modernitenin dünya toplumları üzerinde meydana getirdiği rasyonel değişim, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra Osmanlı kent yapısında da hissedilmeye başlamıştır. Bu değişime paralel olarak; kent sorunlarını çözmekte yetersiz kalan mevcut yerel idare yapısı (kadılık kurumu ve vakıflar) da yenileşme sürecine girmiştir. Doğal olarak bu süreç sonucunda, kadılık kurumu ve vakıflar etkisini kaybederek, 'şehremaneti' yani belediye yönetimi devreye girmiştir [64], [48], [66].

İlk belediye örgütü 1855 yılında İstanbul'da kurulmuştur ve belediye başkanının da atamayla işbaşına getirildiği göze çarpmaktadır. Her ne kadar belediye başkanının seçimle belirlenmesi gerekse de, devletin kontrol mekanizması burada da işleyişini ortaya koymuştur. Dolayısıyla seçilmeye getirilen bu sınırlar demokratik olmayan bir düşünüşün hakim olduğunu göstermektedir. Bu nedenle yerel gelişmeyi ifade eden belediye örgütü, devlet otoritesinin oldukça yoğun hissedildiği Osmanlı'da, kent sorunlarına yönelik çözümlerde beklenen etkinliği gösterememiştir. Hatta sayıları gittikçe artan belediyelerin,

19. yüzyıl boyunca, merkezin baskısı altında kalarak gerçekleştiremediği hizmetlerden dolayı kişisiz bir örgüt olarak geliştiği görülmektedir. Yine de, tüm bu olumsuzluklara rağmen, bu dönem İstanbul'un on dört belediye dairesine ayrılması yönünde oluşturulan sistem günümüz büyük şehir yönetim modelinin temeli sayılabilecek bir gelişme olarak kabul edilebilir [48], [63].

1856 yılında, Tanzimat Fermanıyla yayınlanan yeni düzenlemelerle Osmanlı yönetim yapısında halkın katılımını öngören değişikliklere gidildiği bilinmektedir. Bu fermanın yanı sıra, kısa bir süre de olsa, İstanbul'da yaşanan belediyecilik deneyimleri de devletin ilk yazılı anayasası olma özelliğini taşıyan Kanun-i Esasinin 112. maddesiyle belediye örgütünün bir tüzel kişilik olarak güvence altına alınmasına yol açmıştır. Ardından 1877'de kabul edilen Belediye Kanunu ile yerel meclislerin seçimle oluşturulması esas gündeme gelmiştir; ancak buna rağmen Cumhuriyet dönemine kadar eski belediyecilik anlayışından vazgeçilemediği görülmektedir. Hatta merkeziyetçilik eğilimlerinin daha da güçlendiği Osmanlı bürokrasisinde, yerinden yönetim yaklaşımını desteklemek kimi zaman 'vatan hainliği' olarak değerlendirilmiştir. Aslında bu dönem süresince bazı aydınlar aşırı merkeziyetçiliğe karşı bir tutum sergilemiş olup; ülkenin kalkınması ve dünyadaki hızlı gelişime ayak uydurması için yerinden yönetim ilkesini benimseme gereğini savunmuşlardır. Buna rağmen yerel yönetim geleneği yalnızca köy statüsündeki yerleşmelerde devam ettirilebilmiştir [48].

Yaşanan bu kentsel dönüşüme paralel olarak, modernizm çerçevesi içinde, kent planlaması da belediyeciliğin ilk olarak uygulama olanağı bulduğu dönemin başkenti İstanbul'da bütüncül bir yaklaşım doğrultusunda projelendirilmiştir. Tanzimat'ın ilanından sonra gerçekleştirilen bu ilk planlama çalışması sonucundaki ilk girişim yine İstanbul için çıkartılan Yapılar Kanunudur. Bu yasaya bağlı olarak sokakların genişletilmesi amacıyla kamulaştırma ile yıkıp yeniden yapma, yeniden yapılaşma süreci içinde sokak ve yapılara ilişkin maksimum değerlerin saptanması, yapılar için ruhsat alma zorunluluğunun getirilmesi gibi kentin fiziki yapısını esas alan hükümler yürürlüğe koyulmuştur. Ancak bu yasanın bazı durumlarda yetersiz kaldığı görülerek yerine imar konusunda daha kapsamlı bir yasal düzenlemeyi gerektiren 1863 tarihli Yollar ve Yapılar Kanunu getirilmiştir. Bir önceki yasaya anlayış bakımından çok büyük farklılıkları içermese de; bu yasadaki amaç çağdaş Batı kentleri örnek alınarak kentlerin güzelleştirilmesine dönük imar faaliyetlerini belirlemeye yöneliktir. Fakat daha sonraki yıllarda tekrar düzenlenecek olan bu yasa, 1882'de yeni bir Yapılar Yasası olarak gündeme gelecektir. 1882 Yasası, bazı

araştırmacılara göre imar hukuku konusunda oldukça nitelikli bir içerik oluşturmakta ve Türk Şehircilik tarihinde bir dönüm noktası olarak görülmekte iken, bazılarına göre ise getirdiği birkaç yeni özellik dışında eski kanundan farklı değildir. Bu yasa, diğerlerinde olduğu gibi, kenti sadece yapılar ve yollardan oluşan bir ereve içinde algılamaktadır. Öyle ki; yollar ve yapılar ölçeğinde öngörülen bu yönetmeliğin, imparatorluğun birbirinden farklı mekansal dokuya sahip her alanı üzerinde benzer biçimde uygulanabileceğine inanılmaktadır [66], [63].

Tanzimat'ın ilanından Cumhuriyetin kuruluşuna kadar geçen süreç içinde gerçekleştirilmeye çalışılan belediye­ilik faaliyetleri ile bu faaliyetlere koşut olarak ortaya çıkan planlama çalışmaları daha çok merkezi baskının hissedildiği bir ortamda oluşum göstermiştir. Bu dönem tüzel bir kişilik kazanan Türk Belediye­iliği, ne yazık ki, demokratik anlayış ve yerel demokrasiden oldukça uzak bırakılmıştır. Her ne kadar kanunlarda bazı demokratik düzenlemelerle karşılaşılsa da; bu gelişmelerin gerçekleşmediğine, sadece kağıt üzerinde kaldığına tanık olunmaktadır [48]. Kent yönetiminin bu Şekilde ele alınması doğal olarak kent planlamaya olan bakış açısında da etkili olmuştur. Osmanlı döneminde planlama, günümüzdeki biçimine henüz ulaşmamakta olup kentin fiziki açıdan güzelliğini ön planda tutan bir düzenlemeyi gerektirmektedir. Yapılan bu düzenlemeler esnasında toplum katılımını özendirecek bir tutum sergilenmemiştir. Ancak yasalar boyutunda toplum katılımının sağlandığı belirtilmektedir. Bu da; yerel meclislerin oluşumuna katkı vermek amacıyla bireye seçme hakkının verilmesi anlamına gelmektedir. Kısacası; Osmanlı anayasasına göre katılım, bugünkü değerlerden çok farklı bir anlam taşımakta olup yalnızca seçme hakkı ile eşdeğer tutulmaktadır. Dolayısıyla merkezi baskının yoğun hissedildiği bir toplumda kent planlamaya katılımdan söz edilebilmesi için öncelikle siyasal yapının sorgulanması gerekmektedir. Osmanlı toplumunda gözlenen değişimler de bu yönde olmasına rağmen kentsel düzenlemeler üzerindeki merkezietçi tavır önlenememiştir.

1.5.2.2. Cumhuriyetin İlk Yılları ve Yasalaşma Dönemi

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte imparatorluk dönemi tarihe karışmıştır. Cumhuriyet ncesi Osmanlı toplumunda başlayan modernleşme hareketleri bu yeni dönemde önemli bir nitelik değişimine uğramıştır. Bu değişim sürecinde Osmanlı'dan Cumhuriyete geçiş bir kopuş olarak değerlendirilse de; imparatorluktan miras kalan yerel

yönetim geleneğinin bir süre daha devam ettiği göze çarpmaktadır. Aynı z modernleşme çerçevesi içinde gelişen bu yerel örgütlerin Cumhuriyetin ilk yıllarında merkeziyetçi yapının etkisinde kaldığı fark edilmektedir. Ancak imar kurumunun biçimsel sahipleri olan yerel yönetim örgütleri yeni dönemle birlikte daha farklı bir boyuta ulaşacaktır [66], [48].

1930'lara kadar olan dönemde yerel yönetim kurumunun Osmanlı etkisinde devam ettiği görülmektedir. Osmanlı devletince çıkarılan 1876 anayasasında yerel yönetimlerin önemine değinildiği açıktır. Ancak bu eğilim toplumun sosyal ve ekonomik gelişmesinin bir sonucu olmaktan çok siyasi nedenlere dayanmaktadır. Amaç Osmanlı yerel yönetim örgütünü batıdakine benzer biçimde düzenlemek ve Osmanlı toplumunda yaşayan gayrimüslimlere belirli haklar tanıyarak Avrupa devletlerinin siyasi müdahalelerini engellemektir. Bu doğrultuda ilerleme kaydeden Osmanlı hükümeti gerçek anlamda demokrasi anlayışı ve yerelleşmeyi geliştirememiştir. Bu anlayış Cumhuriyetin ilk zamanlarında da etkisini göstermiştir. Önemli belediyeçilik ve planlama sorunları ile karşı karşıya kalan Cumhuriyet yönetimi, sorunlara aranan çözüm önerileri ile dönemin belediyeçilik ve planlama görüşünü ortaya koymuştur. Böyle bir sürecin yaşandığı ilk yıllarda, kent planlama girişimleri de oldukça yüzeysel ve dağınık bir biçimde gerçekleştirilmiş olup iki ana problem dönemin planlama stratejisini meydana getirmiştir. "Bunlardan ilki Yunanlıların Anadolu'dan çekilirken yaktığı Batı Anadolu kentlerinin planlanarak daha modern bir görünüm içermelerinin sağlanması, ikincisi ise Ankara'nın yeni hükümetçe başkent olarak ilan edilmesinin ardından ortaya çıkan durumdur. O zamanlar köhne bir Anadolu kenti olan Ankara'nın yeniden planlanması ve çağdaş bir kent haline getirilmesi Cumhuriyet hükümetinin onuru olarak görülmüştür. Eğer Ankara bu statüye getirilemezse Cumhuriyet rejimi de başarısız olarak değerlendirilecektir. Kısacası hükümet, rejimin başarısı ile kent planlamada sağlanacak başarıyı birbiriyle eşdeğer tutmuştur" [64], [67], [66].

Osmanlı döneminden kalma kent planlama pratiği Batı Anadolu kentlerinin imarında etkili olmuştur. Bu kentlerde planlama Türk harita mühendisleri tarafından hazırlanan planlar kapsamında gerçekleştirilmiştir. Ancak başkent Ankara'nın planlanmasında durum daha farklıdır ve kentin düzenlenmesi devlet sorunu olarak ele alınmıştır. Devletin yeni yönetime özgü daha modern bir yaşamın sağlanması yönünde bir deneyimi yoktur. Bu nedenle Ankara kent planı için farklı bir örgütlemeye gidilmiştir. Öncelikle devletin dışında kendi başına karar verme olanağına sahip bir imar müdürlüğü

kurularak Ankara planı için gerekli olanakların oluşturulması yönünde çalışmalar başlatılmıştır. Alınan kararlar neticesinde Ankara planı uluslar arası bir yarışma yoluyla elde edilerek gerçekleştirilmiştir. Buradan elde edilen sonuçlar daha sonra Türkiye'deki imar mevzuatının biçimlenmesinde rol oynayacaktır [66], [67].

Bu dönemde diğer kentlerde hızlı bir büyümeye rastlanmamaktadır. Ancak Cumhuriyet hükümetince, modernleşme çerçevesinde, bu kentlerin de planlı gelişmesinin gereği belirtilmiştir. Ülkenin refah düzeyine erişmesinin, tıpkı Avrupa'da olduğu gibi, yerel yönetimlerin modern bir biçime bürünmesiyle sağlanacağı ve bunun için de; kentlerin güzellik anlayışı çerçevesinde, daha çok fiziksel planlamayı öngören bir yaklaşımla ön plana çıkacağı savı ortaya atılmıştır [66], [68]. Uzun yıllar boyunca planlama pratiğinde etkili olacak olan klasik yaklaşım temelli bu görüş, Türkiye'de, Cumhuriyetin ilk yıllarından İkinci Dünya Savaşına; hatta 1980'li yıllara kadar olan zaman dilimindeki planlama yaklaşımına ışık tutacaktır.

Cumhuriyet hükümetince kent planlamaya bakış açısının oluşturduğu kararlar doğrultusunda ve özellikle Ankara deneyiminin ardından, Osmanlıdan kalma yasa ve yönetmelikler yerine, 1930 yılından itibaren çıkarılan yasalarla yeni bir kurumsal düzenleme gündeme gelmiştir. Aynı zamanda Osmanlı yasalarının o günün koşullarına ayak uyduramaması yeni bir yerel yönetim yasasına ihtiyaç doğurmuştur. 1580 sayılı Belediye Kanunu dönemin belediyecilikle ilgili ilk düzenlemesi olarak en temel gelişmeyi ifade etmektedir. Daha sonra sırasıyla Umumi Hıfzıssıhha (1930), Belediyeler Bankası Kuruluş Kanunu (1933), Yapı ve Yollar Kanunu (1933), Belediyeler İstimlak Kanunu (1934) ve Belediyeler İmar Heyeti Kuruluş Kanunu (1935) gibi bir takım kanunlar yürürlüğe girmiştir. Kısa bir zaman içinde çıkarılan bu kanunlar aslında yerel yönetimlere önemli sorumluluklar yüklemiştir. Yerel idarelerin görev ve yetkilerinin bu derece çoğaltılması Avrupa'daki güçlü belediyecilik anlayışının Türkiye'deki yansıması şeklinde kabul edilebilir. Buna rağmen belediyeler üzerinde sıkı bir denetim mekanizmasının oluşturulduğu da bir gerçektir. Bu durum ise Osmanlı devletinden kalma merkezîyetçi yaklaşımın etkisi olarak yorumlanmaktadır. 1930 yılından itibaren başlayan bu yasalama dönemi itibariyle bir taraftan demokratik yerel yönetim anlayışının hüküm sürmesi beklenirken, diğer taraftan da devletin yerel yönetimler üzerindeki baskıcı tutumu devam etmiştir. Fakat yine de Belediye Kanunu dönemin demokratikleşme konusundaki önemli adımlarından biri olarak benimsenmiştir ve Cumhuriyet dönemi boyunca uzun yıllar hüküm sürecektir [66], [48].

Cumhuriyetin kent yönetimi ve kent planlaması konusundaki 1980li yıllara kadar olan yaklaşımını belirleyen bu dönem, belli büyüklükteki kentlere plan yaptırma zorunluluğu getirilmiştir. Ancak bu planların yapımı merkezi kurumlara ait olup tamamıyla merkezin kontrolü altında, toplumun katılımına olanak tanımayan bir süreç içinde gelişmiştir. Daha çok fiziksel boyutta ele alınarak kentlerin güzelliğini ön plana çıkararak, diğer bir deyişle "Güzel Kent" olarak adlandırılan bir yaklaşım içerisinde olan planlama organizasyonunda kent dokusunu önemsemeyen bir tasarım biçimi hakim olmuştur. Aynı zamanda daha sonraki dönemlerde de gücünü koruyan, devletin otoriter yönetim anlayışının kent planlamada da etki gösterdiğine tanık olunmaktadır. Böyle bir düzenin hüküm sürdüğü bir ulusta, devlet ve toplum arasında ciddi anlamda bir iletişimsizliğin yaygın olduğu açıktır. Günümüze gelinceye dek Türk toplumunda da bu tür bir kopukluğun yaşandığı görülmektedir. "Devlet konuşurken, yurttaş dinlemektedir" ve bu durum toplumların siyasal yapısının bir sonucu olarak karşılaşılan bir gerçektir [66], [42]. Dolayısıyla merkezi baskı altında kalan yerel yönetimler, toplumun duyarlılığını ve bilinçli organizasyonunu geliştirecek güce sahip olamamışlardır. Siyasal bir olgu olarak da bilinen planlama eylemi, yönetimin bu baskıcı tutumu devam ettiği sürece toplum gerçeklerini göz ardı eden daha çok gelenekselci bir yaklaşım sergileyecektir .

1.5.2.3. İkinci Dünya Savaşı Sonrası ve Planlı Kalkınma Dönemine Geçiş

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye, tüm dünyada olduğu gibi, önemli değişimlere sahne olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler paralelinde ülke koşullarını dünya standartlarına uygun bir konuma getirmek devletin ilk hedefi haline gelmiştir. Türkiye'nin dünya devletleri arasında yer alma girişimleri ve buna bağlı olarak ülkede gelişmeye başlayan yeni bir siyasal bilinç ve siyasal kültür çok partili hayata geçişi sağlayan unsurlar olmuşlardır [66], [48].

Türkiye'de çok partili hayata geçilmesiyle birlikte çok sesli toplum yapısı dönemine adım atılmıştır. Yeni bir siyasal yaşam biçiminin getirdiği daha modern ve çoğulcu bir toplum yapısı ile artık yerel yönetimlerin daha demokratik bir yapıya kavuşacağı ve dolayısıyla toplumu oluşturan bireylerin daha etken bir konuma sahip olacakları akla gelebilir. Buna benzer bir gelişmenin beklenmesi doğaldır ve toplumda bu yönde bir hareketlenme meydana gelmiştir. Ancak böylesine çağdaş ve günün gereksinimlerine karşılık verebilecek bir yerel yönetim yapısı oluşturma yerine, klasik merkezi anlayışın

hakim olduğu yönetim şekli sergilenmeye devam etmiştir. Bu durum ise toplumun çelişkiler içinde kalmasına sebebiyet vermiştir. Öte yandan planlamada söz sahibi olması gereken kesimin de sessiz bırakılmasına yol açmıştır [64], [48].

1.5.2.3.1. 1950-1960 Yılları Arası

1950li yıllarda hızlı bir kentleşme dönemine giren Türkiye kentlerinin idare sisteminde yer alan mevcut yasaların yeterli olmadığı anlaşılmıştır. Özellikle kent planlama konusunda devlet yönetimi yeni girişimlerde bulunmak durumunda kalmıştır. 1956 yılında yürürlüğe giren 6785 sayılı İmar Kanunu ve ardından imar işlerini yürütmek amacıyla kurulan İmar İskan Bakanlığı bu girişimlerin başında gelir. "Ülkenin bölge, kent, kasaba ve köylerinin planlanması, konut politikası, vb. belirlemek, bölge planlarını ilgili kurum ve kuruluşlarla ortaklaşa sürdürmek, afetlerden önce ve sonra gerekli tedbirleri almak " gibi konularda imar işlerinin yerel yönetimlerce yürütülmesi ilkesine ters düşebilecek yetkilerle donatılan bu bakanlığın kurulması merkeziyetçi yaklaşımın bir göstergesi olarak düşünülebilir. Hatta imar etkinliklerini düzenlemek amacıyla çıkarılan İmar Kanununda, planlama görev ve sorumluluğunun yerel yönetimlerde olduğu belirtilmesine rağmen, kanunda, merkezi hükümetin imar planları üzerinde açıkça denetimini sağlayan hükümlerin bulunması bu düşüncüyü destekler niteliktedir [48], [69]. Tüm bu yetki karmaşasına rağmen, yürürlüğe giren 6785 sayılı imar yasasının ve bu yasa sonucunda gelişen bakanlık teşkilatının 1960'lı yıllardan sonra açığa çıkacak olan planlı kalkınma dönemine temel oluşturduğu görülecektir.

6785 sayılı imar mevzuatı, daha sonraları anlaşılacağı üzere, kent sorunlarına cevap vermekten uzaktır. Çünkü hızlı kentleşme ile birlikte ortaya çıkan sosyal ve ekonomik problemleri göz ardı edip sadece fiziksel düzeyde algılanan bir planlama anlayışı ile karşı karşıya kalınmıştır. Dolayısıyla böyle bir bakış açısıyla ele alınan imar sorunlarına fiziksel anlamda öneriler getirme çabaları oluşmuştur. Oysa fiziksel planlama, fiziksel sorunlara sadece fiziksel açıdan yaklaşarak çözümler üretmek değildir. Nitekim sürekli artan kentsel problemlere dinamik olmayan bir planlama kuramı ile yaklaşmak kent sorunlarını azaltmamıştır. Aksine, artan problemler karşısında, planlamanın böyle bir devinim süreci içinde devamlı olarak kendini yenilemesi gerektiği açığa çıkmıştır. Ayrıca planların hazırlanma aşamasından uygulama aşamasına kadar geçen süreçte merkezi yönetime ait bürokratik işlemlerin uzunluğu plan uygulamalarını geciktirmektedir [70], [48]. Sonuç

olarak yaşamın gerisinde kalan planlar topluma yararlı olamamaktadırlar. Her ne kadar planlama, kamu yararı için, kamuyu temsil eden yerel yönetimlerce gerçekleştirilmesi gereken bir eylem olsa da; imar sorunlarının, o günün şartlarındaki yerel yönetimlerce çözümlenmesini beklemek de yanlış olacaktır. Zaten yaşanan kaynak kıtlığı ve maddi yetersizlikler yerel yönetimleri merkezi yönetimlere iyice bağımlı hale getirmiştir.

Bilindiği gibi kentleşme sorunlarının oldukça büyük boyutlara ulaştığı 1950'li yıllarda, kent planlamanın yalnızca fiziki planlama esaslarıyla düşünülemeyeceği, planlama süreci boyunca karşılaşılan ekonomik ve sosyal boyutların da planlamada sorgulanması gerektiği anlaşılmıştır. 1956'da çıkarılan yasa, aslında, dünya planlama yazınında gelişen bu yaklaşımların bir ürünüdür. Böylece dünyada ve dolayısıyla ülkemizde yaşanan bu gelişmeler paralelinde planlama, yalnızca kent boyutu ile değil, ülke ve bölge ölçeğinde de ele alınması gerekli bir eyleme dönüşmüştür. Tüm bu gelişmeler, Türkiye'de geniş kapsamlı planlama yaklaşımının benimsenmesine neden olmuştur. Bununla beraber planlama çalışmalarını yönlendiren merkezi tutumun varlığı böyle bir yaklaşımın pratiğe geçirilmesinde engel teşkil etmiştir. Ayrıca yerel yönetimlerin gelirlerini arttırma çabalarının sonuç vermemesi de ister istemez merkeze bağılılığı iyice kuvvetlendirmiştir. Dolayısıyla bu bağılılık imar faaliyetlerinde de etkili olmuştur. Buna rağmen bu derece merkeze tabi olunan bir dönemde, belediye başkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi gereğinin kabul edilişi, bir anlamda, demokratikleşme sürecine katkı olarak düşünülebilir. Aynı zamanda, bu duruma paralel olarak, merkeze karşı alınan böyle bir karar önemli bir adım olarak da ifade edilebilir [66], [48].

1.5.2.3.2. 1960-1980 Yılları Arası Gelişmeler ve Kalkınma Planları

1960 yılı Türkiye için bir dönüm noktasıdır. Devlet rejimine karşı girilen tutum sonucunda yeni bir anayasa (1961) ile ülkede önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bundan böyle ülke kaynakları bilinçli bir politikayla kullanılarak planlı bir gelişim sağlanacaktır. Bu amaç kapsamında oluşan kalkınma planları ile ülkede planlı bir teşkilatlanmaya doğru gidiş başlamıştır. Dolayısıyla Türkiye'de bu yıllardan itibaren başlayan dönem "planlı dönem" olarak ifade edilebilir [66].

"Planlama çalışmaları ülkesel ölçekte hazırlanan kalkınma planlarıyla başlamaktadır. Kent planlamaya kadar uzayan bu planlama hiyerarşisinde kalkınma planları, ulusal bazda kentleşme, sanayileşme ve kalkınma politikalarının belirlendiği bir

yol gösterici plan olarak tanımlanmaktadır [71] ". Ülkemizde de 1950'li yıllardan sonra başlayan hızlı kentleşme ile birlikte kalkınma sorunlarının ön plana çıkması, kalkınma planlarının yapılması gerekliliğini ortaya koymuştur.

Planlı döneme geçişin getirdiği planlı kalkınma çabaları çerçevesinde programlanan kalkınma planlarında halk katılımını ön planda bulundurma istemi göze çarpmaktadır. Öncelikle, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında ele alınan bu konu kapsamında, katılımın uygulanabilir hale getirilmesi ve devletin halkla ilişkilerinin yoğunlaştırılması amacı yer almaktadır. Eğer halk, kamu yararına dönük hizmetlerin oluşumunda yer alırsa hem devlete düşen sorumluluk azalacak, hem de toplumda ortak hareket etme bilinci doğacaktır. Sonuçta ortaya çıkacak olan ortak fikrin benimsenmesi de planlamanın işlerliğini hızlandıracaktır. Bu oluşum, günümüz demokratik ülkelerinde yaygın bir şekilde kullanılmaktadır [72], [73].

Gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen hızlı kentleşmede, kırdan kente göçün yarattığı kentsel problemler yanında, kırsal alanlarda da sorunlar yaşanmaktadır. Bu nedenle kentleşme sorunlarını yalnızca kent kapsamında ele almak gerçekçi çözümler getirmeyecektir. Dolayısıyla, kırsal ve kentsel ölçekte, her türlü yatırımın geniş bir kapsamda ele alındığı bölge planlarının, dünyanın gelişmiş ülkelerine bakıldığında kalkınma için bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Yerel bilgilerin kalkınma planlarına, kalkınma hedeflerinin de kentsel planlara aktarılmasında rol oynayan bölge planlamanın, ülkemizde ise kalkınma planlarıyla birlikte ele alınmaya başladığı görülmektedir [71], [2].

Birinci Beş Yıllık Kalkınma planında ilk kez konu edilen bölge planlama ile ülkemizde bölgelerarası dengeli büyümenin sağlanmasından, başka bir deyişle; bölgeler arasındaki eşitsizliklerin azaltılmasından bahsedilmiştir. Bu nedenle, ilk olarak, geri kalmış bölgeleri kalkındırma ilkeleri üzerinde durulmuştur ve yatırımların gerçekleştirilmesinde bu ilkeler göz önünde tutulmuştur [74], [75].

Birinci planın ardından gerçekleştirilen İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı bir önceki planın devamı niteliğindedir ve bu planda da bölgelerarası gelişme stratejileri aynı şekilde ele alınmıştır. Ayrıca, daha önceki planda olduğu gibi, halkın gönüllü katılımını öngören yerel anlamda, bazı küçük ölçekli uygulamalardan bahsedilmiştir. Böyle bir uygulama ile toplumun daha bilinçli bir seviyeye ulaşabileceği düşünülmektedir. Ancak, pratikte, katılımcı planlama açısından beklenen düzeye erişilmediği gözlenmektedir. 1960'lı yıllarda henüz çok yeni bir konu olan ülke ve bölge

planlamanın, yetişmiş/uzman eleman yetersizliği ve ayrıntılı veri toplama gerekliliği; diğer taraftan devletin baskıcı tutumundan ötürü, etkisini uzun dönemde gösterebilecek bir eylem olması bu olumsuzlukta pay sahibi olarak değerlendirilebilir [75], [72], [76].

1.5.2.3.2.1 1973 Yılı Yerel Yönetim Seçimleri Sonrası

Hızlı kentleşme sonucu artan kentsel problemler karşısında oldukça güçsüz ve yetersiz bırakılan yerel yönetimler, 1973 seçimleri sonrası önceki dönemden farklı özellikler göstermeye başlamıştır. Ancak bu farklılık yasal düzenlemelerle sağlanan ortamdan kaynaklı olmayıp daha çok kent nüfusunun artmasıyla birlikte toplumda siyasal kültürün gelişmesi ve o dönemde yerel yönetimlerin muhalefet partilerden belediye başkanlarına sahip olmaları nedeniyle ortaya çıkmıştır [66], [48]. Aynı zamanda, daha önceki planlarda (I. ve II. Plan), sözü edilen bölge planlarının uygulanamaması ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında da (1973-1977) bölge planlama çalışmalarının bir kenara itilmesi, bir anlamda, yerel yönetimlere daha fazla ağırlık verilmesi gerekliliğini doğurmuştur. Aslında bölgeler arasındaki farklılıkların giderilmesine yönelik kalkındırma çabalarının ulusal kalkınma hedeflerini yavaşlatacağı gerekçesiyle bölge planlarının arka planda yer aldığı bu dönemde, doğal olarak, yerel yönetimlerin önemi artmıştır. Fakat, bu gelişmeye rağmen, kentsel planlama faaliyetlerinin tamamıyla yerel yönetimlerce yapılması ve onanması, o dönem için sözkonusu olmamıştır. Ancak kent planlamaya olan bakış açının değiştiği bu dönem, Türkiye'de, geniş kapsamlı planlama yaklaşımının benimsenmeye başladığı görülmektedir. Böylece planlama, sadece fiziksel gelişmeleri ele alan bir faaliyet olmaktan uzaklaşıp sosyal ve ekonomik boyutların da yer aldığı bir sisteme dönüşmektedir [15], [73], [75], [77], [66].

Ülkesel ve bölgesel ölçekte planlama çabalarının etkili olamadığı bu dönem, kent planlama çalışmaları yoğunluk kazanmıştır. Bazı bölgelere daha fazla ağırlık verildiği ve bütüncül yaklaşımı önlediği gerekçesiyle Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında, bölge planları yapımının yavaşlatılması, aynı zamanda, çevre düzeni planlarının devreye girmesine neden olmuştur [15]. Her ne kadar yerel yönetimlere verilen önem artmaya başlasa da planların yapımında merkeze bağlılık devam etmektedir. Planlama sürecinin tepeden inme kararlarla işlenmesi durumu tamamıyla halkın görüşlerine kapalı bir yapı oluşturmaktadır. Aynı zamanda yerel yönetimlerin maddi sıkıntılar nedeniyle merkeze

bağlılığının iyiden iyiye artması planlamayı kent yönetiminden ve dolayısıyla kentliden uzaklaştırmaktadır.

Diğer taraftan, merkezin yoğun etkisi altında olan yerel yönetimlerin daha özerk bir konuma sahip olabilmesi ile demokratikleşmede önemli bir adım atılmasına neden olunacağı düşünülmektedir. Bu dönem yoğun bir demokratikleşme tartışması içine girilen Türkiye'de, bir yandan da tüm meslek gruplarından (plancılar, hukukçular, mimarlar, mühendisler,..) oluşan bir kadro ile, hızla artan kentlerin problemlerini bir plan çerçevesinde ele alma girişimleri başlatılmıştır. Bu girişimlerle merkezin gücünü rasyonel hale getirmek ve ardından yerel yönetimleri daha güçlü kılarak ön plana çıkarmak hedeflenmiştir. "Yeni Belediyecilik" anlayışı olarak tanımlanan bu hareketlenmede yerel yönetimin devlete karşı gücünü arttırmak demokrasinin yayılmasında ve toplumun örgütlenmesinde rol oynayacaktır. Dolayısıyla merkezin yetkisini kısıtlayacak olan bu süreçte yerel yönetimlere önemli sorumluluklar düşecektir. Özellikle, toplumu, yaşadığı mekana sahip çıkmaya itecek çalışmalar bu sorumlulukların başında gelmektedir [78].

"1970'lerde yaşanan Yeni Belediyecilik anlayışı paralelinde ve Avrupa'daki katılımcı belediyeciliğin de etkisiyle Ankara'da Batıkent ve İzmit'te Yeni Yerleşmeler gibi toplu konut alanları ölçeğinde planlama çabaları geliştirilmiştir [6]." Ancak yaşanan bu demokratik ve katılımcı dönüşüm, merkezin ağırlığı altında ezilerek 1980 yılında meydana gelen askeri darbe ile kesintiye uğramıştır. Bu nedenle toplum siyasetten ve planlamadan uzaklaşma sürecine itilmiştir [78].

"Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında olduğu gibi, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı da (1978-1983), uygulandığı yıllarda, Türkiye'nin çeşitli nedenlerle sürüklendiği siyasi bunalım sonucunda plan ilkelerine işlerlik kazandıramamıştır." Bölge planlamasının tamamen unutulduğu bu planda, yerel yönetimlerle ilgili ilke ve politikalar ayrıntılı bir şekilde yer almıştır. 1930'lara dayanan yerel yönetim modelinin, artık işlevlerini yerine getiremez halde olması, yeni bir yönetim anlayışının benimsenmesi gerektiğini ortaya koymuştur [73], [79].

1.5.2.3.3. 1980 Sonrası

Ülkede yaşanan yeni bir askeri darbe ile kalkınma planları uygulaması duraklama dönemine girmiştir. Ayrıca modern düşüncenin terk edilip postmodern düşüncenin yaygınlaştığı dünyada meydana gelen değişimler, 1980 sonrası Türkiye'sinde de etkisini

göstermeye başlamıştır. Böylece yeni bir planlama dönemine girilen ülkemizde, kabul edilen yeni anayasa ile yerel yönetimlere büyük oranda yer verildiği görülmektedir. Zaten bölge planlarının uygulanmasında yaşanan sıkıntılar ve anayasada getirilen esaslara paralel olarak Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1985-1989), bir önceki planda olduğu gibi, öncelikle yerel yönetimlere ağırlık verildiği görülmektedir [78], [73].

1983'ten itibaren çıkartılan yasa ve yönetmeliklerle yerel yönetimlerin kaynakları önemli ölçüde artırılarak merkezi yönetime bağımlık bir ölçüde hafifletilmiştir. Yine aynı dönem içinde, imar planı yapım ve onanma sürecine ilişkin yetkilerin yerel yönetimlere aktarılması planlamada demokratikleşme ve yerelleşmenin sağlanmasında etkili olmuştur. Halen yürürlükte olan 3194 sayılı İmar Yasası da bu gelişmeler sonucu hazırlanmıştır. Bir anlamda, 1970 sonrasında harekete geçen "Yeni Belediyecilik" anlayışı da, planlamadaki bu değişimde bir etken olarak ifade edilebilir [66].

1970'li yıllara dayanan "Yeni Belediyecilik" hareketi, aslında, dünya planlama yazınındaki gelişmelerin bir sonucu olarak ülkemize yansıyan bir demokratikleşme ürünüdür. Dünyadaki yerelleşme ve demokratikleşme eğilimlerine paralel olarak gelişen postmodern düşünce, ülkemizde, planlama pratiğinde yeni arayışlar içine girilmesine neden olmuştur. Özellikle 1980'lerden sonra gerçekleşen planlama uygulamaları, modern planlamanın terk edilmeye başlandığının ve postmodern planlamaya doğru bir yönelme olduğunun göstergesidir. Postmodern planlamada kapsamlı ve bütüncül planlama yaklaşımından ziyade, noktasal ölçekte ve parçacı uygulamaları içeren bir tutum söz konusudur. Aynı zamanda demokratik eğilimlerin bir sonucu olan toplumsal çeşitlilik ve katılım ortamının yaratılması postmodern planlamanın gereklerini yansıtır [16], [6].

Kent planlamanın 1980'den sonra tamamıyla yerel yönetimlere devredilmesi ve kent planlamada önem kazanan katılımcı yaklaşımın ardından yerel ölçekte girişimlerin hız kazandığı son yıllarda, bölge planlamadan daha alt ölçekteki imar planlarına kadar olan sistemde katılımcı girişimlere başvurulmaktadır. Türkiye'de, henüz modern planlama ile yapılan uygulamalar yetersiz kalırken, birdenbire postmodern planlama çalışmalarına el atılması, doğal olarak, sağlıklı sonuçlar vermemiştir. Buna rağmen, az miktarda da olsa, Türkiye genelinde postmodern planlamanın katılımcılık ilkesine dayalı iyi örneklerine rastlanmaktadır [6].

Bir anda çok farklı oluşumlar içine giren Türkiye'nin, 1960'lı yıllardan bu tarafa yaklaşık 30 yıllık planlı kalkınma geçmişine bakıldığında, hemen hemen her planın, dönemiyle ilgili ayrıntılar hariç, birbirine benzer nitelikler taşıdığı, yerel yönetimlerle ilgili

plan hedeflerinden uzak kaldığı ve en önemlisi plan hedeflerine ulaşamadığı göze çarpmaktadır. Bu nedenle yerel yönetimlere ilişkin gerekli reformların gerçekleştirilmemesi, planları, uygulanamayan belgeler haline dönüştürmüştür. Dolayısıyla Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planının (1990-1994) gündeminde ağırlıkla yer alan konu yerel yönetimler açısından daha iyiyi hedefleyen yeniliklerdir [73], [80].

1990'lı yıllara kadar süregelen bu olumsuz yapı, aslında, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e miras kalan merkeziyetçi anlayışın aşılabilmesidir. Yapılan değişikliklere rağmen devlet yönetiminde ve dolayısıyla planlama sürecinde merkezi yapının etkisi sürmüştür. Planlı dönemle birlikte konuya daha bilimsel açıdan yaklaşılmaya çalışılsa da merkezileşme zihniyeti önlenememiştir. Bu nedenle artık yaşanan değişim ve gelişmelere ayak uydurmak gerekliliği söz konusudur. Bunun için de ülkemizde, öncelikle, devlet-toplum ve devlet-birey ilişkilerinin yeni bir düzenlemeye tabi tutulması ve demokratik bir sistem içinde ele alınmasını sağlayıcı koşullar yaratılmalıdır [72].

1.6. Toplumsal Örgütlülük ve Dünyada-Türkiye'de Katılımcı Planlama Yaklaşımıyla Uygulanmış Bazı Örnekler

Kentleşme kentlere özgü bir çok değişime yol açan bir nüfus birikim süreci olarak tanımlanabilir. Bunun yanında kentleşme yalnızca bir nüfus birikim sorunu olmayıp kendine özgü bir örgütlenme biçimi, davranış ve ilişkiler yaratıcı etkisi ile siyasal yönü de olan bir toplumsal birim niteliğindedir. Kent bu özellikleri ile yenilikçi, kır ise daha tutucu ve gelenekçi tavırların simgeleridir. Kentler yenilikçi yönleriyle sürekli çağdaşlaşırken bu çağdaşlık düzeyini belirlemede kentlerce sunulan hizmetlerden kişilerin yararlanma düzeyleri ve ayrıca kentlilerin toplumsal örgütlenme, örgütlere katılma düzeyleri ölçüt olarak kullanılabilir. Bu bağlamda devlet tarafından desteklenen ve yönetilen örgütler dışında kalan sivil toplum örgütlerinin önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. Sivil toplum örgütlerinin önemi ve değeri ülkeden ülkeye değişse de arkalarındaki oy potansiyeli onları sürekli dikkate değer kılmıştır. Çağdaş kentlerde planlama kararlarına halkın katılımı büyük ölçüde bu organizasyonlar ile olmaktadır. Bu örgütlerin varlığı ve örgütlülük düzeyi çağdaşlaşma ve demokratikleşme ile yakından ilişkilidir. Zaten bir uygulamanın gerçekleşmesi yalnızca yasa ve yönetmelikler ile sağlanamamakta; ancak geniş kitlelerce benimsendiği takdirde uygulama olanağı bulmaktadır. Toplum yaşamını düzenleyici kurallar toplumun değer yargıları ile bütünleşmedikçe uygulanmadığı gibi toplumsal

huzursuzluk nedeni bile olabilmektedir. Diğer yandan bireylerin kentte yaşamaları onları kentli yapmaz, çünkü kentlilik bir kültür sorunudur ve büyük ölçüde o yerleşmenin kent özelliklerini (su, kanal, elektrik, yol, eğitim tesisleri, sağlık hizmetleri,...) sağlamasına bağlıdır. Kent özelliğini taşımayan bir yerleşmede yaşayan bireylerden de kentli gibi davranması beklenemez [22].

Tüm bu bilgiler ışığında farklı gelişmişlik düzeyine sahip olan ülkelerde, planlama standartları ve normlarının da farklılaşması doğaldır. Toplumların sahip olduğu koşullar, değer yargıları bu çeşitliliği oluşturan etkenler olarak belirtilebilir. Ancak günümüze gelindiğinde bütün ülkeler için geçerli olabilecek temel prensiplerin büyük oranda netlik kazandığı görülmektedir. Ülkemizi de ilgilendiren, global ölçekte, 179 ülkenin ileri gelenlerinin katılımıyla 1992 yılında Rio'da gerçekleştirilen "Ortak Gelecek" konulu Yeryüzü Zirvesi toplantısı ile kabul edilen Küresel Eylem Planı ile belirlenen bu prensipler doğrultusunda, dünyada sürdürülebilir kalkınma hedef alınmaktadır. Gündem 21 olarak adlandırılan bu kararlar ile belirlenen hedefleri gerçekleştirebilmek için toplumdaki tüm grupların kararlılığı ve gerçek katılımı gerekmektedir. Bireyler, gruplar ve kurumlar, özellikle kendi toplumlarını etkileyebilecek çevre ve kalkınma kararlarını bilmeli ve bunlara katılmalıdır; ayrıca ulusal hükümetler de bireylerin bu konular ile ilgili bütün bilgilere erişmesinde yardımcı olmalıdırlar. Gündem 21'e göre; bu hedeflere ulaşmada, katılımcılığı eksiksiz kılabilmek için kadın, çocuk ve gençler, gönüllü kuruluşlar, yerel yönetimler, sendikalar, işverenler, bilim adamları ve teknokratlara önemli sorumluluklar düşmekte ve hükümetlere önerilerde bulunmaktadır.

Gündem 21'de öncelikle önem verilen konulardan biri olan yerel yönetimler, halkın sürdürülebilir kalkınma kavramı hakkında eğitilmesinde ve harekete geçirilmesinde hayati rol oynamaktadırlar. Bu zirvede alınan kararlar uyarınca bütün yerel yönetimlere, 1996 yılına kadar, vatandaşlarına danışarak, o toplum için bir "yerel Gündem 21" oluşturma zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca "yerel çabalar ile uluslararası seviyelerde bağ kurmaya başlanmalı, bilgi, fikir ve beceriler paylaşılabilir. Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Merkezi (Habitat) gibi kuruluşlar da yerel stratejiler üzerine bilgi toplamalıdır" [81].

Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri ikinci konferansı (Habitat II Kent Zirvesi) 1996 yılında İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Temelde katılım ve ortaklık ilkelerini benimseyen Habitat gündeminde gönüllülük ruhu, katılım, yönetimde şeffaflık ile ülkeler arası ve ülke içinde gönüllü kuruluşlar, yerel topluluklar, sivil toplum örgütleri ve bireyler

arasında ortaklık kurma kavramları üzerinde durulduğu görülmektedir. Bu konferansta 20 yıl önceki Vancouver Konferansından oldukça farklı olarak yerleşme sorunlarının çözümünde temel sorumluluğun merkezi yönetimlerden alınması, yerel yönetimlere, özel sektöre, sivil toplum örgütlerine ve bireylere yüklenilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca işbirliği ve ortaklıklara dayalı yerel girişimleri ve her düzeyde koordinasyonu sağlayan yeni bir model öngörülmüştür.

Habitat II Konferansından sonra bu ilkeler ve Ulusal Eylem Planı çerçevesinde çalışmalar yapılmış ve yerel habitatlar düzenlenmiştir. Bodrum Belediyesi ile Akdeniz Akademisi Vakfının girişimi ile başlayan Bodrum Yarımadası çalışması bu konuda Türkiye'deki ilk örneklerden biri olarak verilebilir. Yaşam çevresinin oluşumuna katılımda bir diğer örnek ise Norveç'te geliştirilen "Kadınlardan Yana Yerel Planlar" projesidir. Kadınların katılımına öncelik tanıyan bu projenin ülkemiz açısından önem taşıyan bir özelliği ise uzun zamandır tartışılan "planlamaya halkın katılımı" kavramına ilişkin tartışmalara yeni bir boyut kazandırmasıdır. Ülkede yerel yönetim yapısında meydana getirilen bir takım değişikliklerle zorunlu bir sürece itilen katılım eylemi ile öncülüğünü kadınların üstlendiği proje gruplarının oluşturulduğu bir örgütlenme biçiminin ortaya çıktığı görülmektedir. Tabandan tavana doğru bir planlama sürecinin başlatıldığı bu yöntemde katılımcıların eğitim ve motivasyonunun sağlandığı, projenin uygulamasına dönük el kitapçıklarının hazırlandığı gözlenmiştir. Stratejik ilkelerle başlayıp plana geçişle birlikte hareketlilik kazanan bu süreçte izlenen aşamalar katılımcı bir yöntem olarak ışıktutacak nitelik taşımaktadır. Yine Habitat kapsamı içinde yer alan Tilburg (Hollanda) kent yönetimi örneğinde kent için oluşturulan kararlarda halka danışılması uygulamada başarılı bir çerçevede yer almaktadır. Ölçülebilen bir kalite standardı belirleyen Tilburg kent yönetimi, kenti ilgilendiren konut, ulaşım, gürültü, vb. gibi işlevleri bu standarda bağlayarak mahallelerin sınıflandırılmasında kullanmaktadır. Böylelikle gelişmişliği az olan mahalleleri iyileştirme çabaları ile hazırlanan plan ve projeler mahallelinin seçim ve onayına sunulmaktadır [82].

İngiltere, planlamada katılımın en optimum biçimde uygulanma olanağı bulduğu ülkelerden biridir. Camden'de (İngiltere) yasalar kent planlarının hazırlanmasında ve uygulanmasında açıklık-şeffaflık ilkesini kabul etmektedir. Plan ve projeler, uygulamalar; kısacası tüm değişiklik önerilerinin tamamı, problemin ölçeğine (sokak ölçeğinden kent ölçeğine kadar) göre farklı büyüklükte ve gruplardaki halk katılımını sağlayıcı, kentte varolan halk/kamu danışma kurulları ile birlikte yürütülmektedir. Küçük ölçekten büyük

ölçeğe doğru gidildikçe plandan etkilenen gruplar farklılaşmakta ve danışılacak çevre gittikçe büyümektedir. Camden'de tüm bu farklı ölçekler için katılımcı yaklaşım tipleri mevcuttur. Kanada'da da, özellikle de 1970'li yıllardan itibaren yaygınlaşmaya başlayan katılımcı yaklaşımla uygulanmış ve başarılı kılınmış örnek oluşturabilecek çalışmalar bulunmaktadır. Katılımın yasal bir çerçevede olması bu çalışmaların başarısını daha da arttırmaktadır. Temel kural birlikte tasarlama ve toplumun kendi çevresinin düzenlenmesinde söz sahibi olabilmesidir. Böylesi planlama çalışmalarında katılımcılar geriye dönüp baktıklarında şekillendirdikleri çevreden gurur duymakta ve kente karşı yabancılaşma da önlenmiş olmaktadır. Daha çok kentsel tasarım ölçeğinde uygulanan bu çalışmalara Kanada'da yer alan Vancouver yarımadasında gerçekleştirilmiş tasarım ve planlama çabaları örnek verilebilir [83], [84].

Ülkemizde bölgesel ölçekte katılımcı yaklaşımla uygulanan ilk örnek olması açısından Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) önemlidir. 1992 yılında Rio'da yapılan Yeryüzü Zirvesinde kabul edilen "Gündem 21" ilkeleri 1989'dan bu yana bu proje çerçevesinde temel ilke olarak benimsenmiş bulunmaktadır. Kapsamlı bir çerçevede ele alınan GAP doğrultusunda Birecik Barajından Etkilenen Nüfusun Yeniden İskanı Uygulaması Programı, katılımcı anlayışla devam etmekte olup; bu program Türkiye'de bu alanda en geniş kapsamlı ilk uygulamalardan biridir. Bunun dışında, bölgede, katılımcı anlayışla planlanan Karaköprü ve Islahiye İmar Planları mevcuttur. Bu uygulamalarda ortaya çıkabilecek aksaklıkların giderilmesi amacıyla; planlamanın başından sonuna kadar belirli aralıklarla kamuoyuna, sivil örgütlere ve kamu kuruluşlarına danışılmıştır [85], [86].

Türkiye'de başarılı bir örnek oluşturması açısından, metropol ölçeğinde, katılımcı planlama yaklaşımıyla gerçekleştirilmiş Bursa 2020 Çevre Düzeni Strateji Planı 1996 yılında tamamlanarak uygulamaya konulmuştur. Bursa metropoliten kentinin ileriye dönük planlanmasında yalnızca kentin yakın çevresi değil, daha üst ölçekte (ülke, bölge ve alt bölge) üretilen kararlar da etkilidir. Özünde ülke planlamasından bölge ve daha alt ölçekteki planlarla uyumun sağlandığı Bursa Çevre Düzeni Planı, kamu kurum ve kuruluşları ile birlikte bireylerin doğrudan veya sivil toplum örgütleri kanalı ile sürece katılmalarını geliştirici bir ortam yaratmıştır. Aynı zamanda planın şeffaflığı sağlanmış ve kentli alınan tüm kararlardan haberdar olmuştur. Böylece toplumun sahiplendiği bir plan ortaya çıkmıştır [87].

Koruma planları kapsamında ülkemizde uygulanmış bir takım başarılı katılımcı plan çalışmaları mevcuttur. Muğla Koruma İmar Planı da bunlardan biridir. Koruma planı

öncesinde yaklaşık 20 yıllık bir süre varolan ve dokunun yıkılmasını öngören bir plana rağmen ayakta kalmayı başaran Muğla kenti 1981'deki koruma planı ile yasalar ölçeğinde de korunur duruma gelmiştir. Belde sorunlarına duyarlı, sokağını temiz tutan, komşuluk ilişkileri güçlü Muğlalılar, Koruma İmar Planı olmaksızın kentlerine sahip çıkmanın iyi bir örneğini temsil etmişlerdir [88].

Gerek ülkemizde gerekse dünyadaki başarılı uygulamalar ışığında katılımcı planlama modelleri geliştirilirken akılda tutulması gerekli nokta; bölgeler ve toplumlararası farklılıkların kaçınılmaz olduğu ve bunun sonucunda, başarılı bir modelin başka bir alanda tümüyle uygulanamaz olacağı gerçeğidir. Bu yönüyle katılımcı planlama modelleri yerelleşmek zorundadır. Katılımcı planlama modellerinde katılımcıların eğitilmişlik düzeylerinin de sürecin başarısına etkisinin olacağı göz önüne alınmalı ve bireylerin eğitimine planlama süreci içinde de yer verilmelidir.

2. YAPILAN ÇALIŞMALAR

Bu çalışma, özellikle son yıllarda, dünyada ve Türkiye'de gittikçe gelişen demokratikleşme süreci bağlamında önem kazanan katılımcılığın planlamadaki etkilerini irdelemek, daha iyi bir planlama için katılımcılığın yol/yöntemlerini araştırmak ve planlamada katılımcı sürecin oluşumunu işler hale getirmeye yardımcı olmak amacıyla yapılmıştır.

Uygulama alanı olarak seçilen Trabzon kentinde, halkı tanımaya yönelik, araştırmaya yardımcı olabilecek bilgilerin elde edilmesine çalışılmıştır. Konuya katkısı olması amacıyla bir anket çalışması yapılmıştır. Özünde planlama ve katılım konusuna ışık tutacak soruların yer aldığı bu çalışma ile, sahip olunan sosyo-ekonomik koşullar bağlamında, halkın fiziksel çevresi ile olan ilişkileri, planlama faaliyetlerine duyduğu ilgi ve yakın çevresini, mahallesini, kentini ilgilendirebilecek konularda söz sahibi olma istekliliği sınanarak katılımcı planlama yaklaşımının uygulanabilirliği için gerekli ölçütler belirlenmeye çalışılmıştır.

Trabzon kent özelinde yapılan anket uygulamasında "rastlantısal örnekleme" yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem ile örneklem büyüklüğüne göre örnekleme oranı % 2 olarak saptanmıştır [89].

Konu kapsamında hazırlanan anket çalışmasının kentte farklı noktalara dağılımını sağlamak için merkezde yer alan tüm lise ve dengi okullardan (19 lise) yararlanılmıştır. Trabzon kent merkezinde yer alan liselerde okumakta olan öğrenciler aracılığıyla ailelere (deneklere) ulaştırılacak olan anketlerin sayısı ortalama % 2 rastlantısal örnekleme yöntemi ile hesaplanarak Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Uygulama alanındaki denek sayısı*

LİSELER	ÖĞRENCİ SAYISI		% 2	DENEK SAYISI
Anadolu Kız Meslek Lisesi	104	553	11	15
Kız Meslek Lisesi	429			
Anadolu İmam Hatip Lisesi	95	1332	27	30
İmam Hatip Lisesi	1237			
Anadolu Teknik Lisesi	166	2025	41	40
Endüstri Meslek Lisesi	1708			
Teknik Lisesi	151			
Anadolu Ticaret Lisesi	129	1437	28	30
Ticaret Lisesi	1199			
Anadolu Dış Ticaret Lisesi	109			
Kanuni Anadolu Lisesi	592		12	15
Affan Kitapçı Lisesi	1920		38	40
Fatih Lisesi	1607		32	35
Trabzon Lisesi	3383		68	70
Yunus Emre Lisesi	530		10	10
Özel Ata Lisesi	77		2	5
Atatürk Lisesi	557		11	10
Erdoğan Lisesi	493		10	10
Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	188		4	5
TOPLAM	14674		294	315

* Kaynak: İl Millî Eğitim Müdürlüğü, 1992

Tablo 1'de görüldüğü gibi toplam denek sayısının belirlenmesinde aşağıdaki formül kullanılmıştır:

$$\text{toplam denek sayısı} = \text{toplam öğrenci sayısı} \times \% 2$$

Yapılan hesaplamalara göre örnek alanda saptanan denek sayısı 294 olarak tespit edilmiştir. Yöntem gereği, anketlerin dağıtılıp geri alınmasında çıkabilecek aksilikler göz önüne alınarak anket sayıları artırılarak toplam 315 adet anket yapılmasına karar verilmiştir. Deneklerin tümüne dağıtılan bu anketlerden toplam 300 tanesi araştırmacıya ulaşmıştır. Dolayısıyla değerlendirmeye tabi tutulan anket sayısı 300'dür.

Anket soruları deneğin, bireysel özellikleri dışında, yakın çevresi ve kenti ile ilgili taşıdığı kaygıları öğrenmeye yöneliktir. Aynı zamanda, açıkça belirtilmemiş olsa da, deneği, planlama ve katılım konusunda daha bilgili olmaya teşvik edici özellikler taşımaktadır. Açık uçlu soruların da yer aldığı anket formu toplam 44 sorudan oluşmaktadır [Ek 2].

Anket çalışması sonucu değerlendirilmeye alınan toplam 54 bağımsız değişken Tablo 2'de, değişkenlerin veri grupları Ek 1'de görülmektedir.

Tablo 2. Anket çalışması sonucu elde edilen bilgilere ilişkin değişkenler

mah	deneğin oturduğu mahalle
dogumyer	deneğin doğum yeri
geld.yer	deneğin Trabzon'a geldiği yer
geld.yil	deneğin Trabzon'a geldiği yıl
cins	deneğin cinsiyeti
yas	deneğin yaşı
meslek	deneğin mesleği
egitim	deneğin eğitim düzeyi
ca.kurum	deneğin çalıştığı kurum
cal.yer	deneğin çalıştığı yer (mahalle)
gelir	deneğin gelir düzeyi
iskantrb	deneğin Trabzon'da geçirdiği yıl
iskanmah	deneğin şu an oturmakta olduğu mahallede geçirdiği yıl
mülksahi	deneğin mülk sahipliliği (oturulan konut için)
digermtl	deneğin sahip olduğu diğer mülklerin niteliği
mülkyeri	deneğin sahip olduğu diğer mülklerin Trabzon'da bulunduğu yer
yapidüze	deneğin çevresindeki yapılaşma düzeni hakkındaki görüşleri
mah.yesi	deneğin mahallesindeki yeşil alan, parkların yeterli olup olmadığı hakkındaki görüşleri
mah.ulsm	deneğin mahallesindeki ulaşım alanlarının yeterli olup olmadığı hakkındaki görüşleri
mah.egtm	deneğin mahallesindeki eğitim tesislerinin yeterli olup olmadığı hakkındaki görüşleri
mah.alty	deneğin mahallesindeki altyapı tesislerinin yeterli olup olmadığı hakkındaki görüşleri
cbahcesi	deneğin mahallesindeki çocuk oyun alanlarının yeterli olup olmadığı hakkındaki görüşleri
mah.spor	deneğin mahallesindeki spor alanlarının yeterli olup olmadığı hakkındaki görüşleri
komsuluk	deneğin komşuluk ilişkileri
gonullu	deneğin çevresinde yapılacak bir düzenleme etkinliğine gönüllü katılma istekliliği
kentyesi	deneğin kentindeki yeşil alan, parkların yeterli olup olmadığı hakkındaki görüşleri
kentulsm	deneğin kentindeki ulaşım alanlarının yeterli olup olmadığı hakkındaki görüşleri
kentegtm	deneğin kentindeki eğitim tesislerinin yeterli olup olmadığı hakkındaki görüşleri
kentalty	deneğin kentindeki altyapı tesislerinin yeterli olup olmadığı hakkındaki görüşleri
kentspor	deneğin kentindeki spor alanlarının yeterli olup olmadığı hakkındaki görüşleri
saglik	deneğin kentindeki sağlık hizmetleri tesislerinin yeterli olup olmadığı hakkındaki görüşleri
cevresor	deneğin kentinde çevre sorunlarının var olup olmadığı hakkındaki görüşleri
eglkül	deneğin kentindeki eğlence, kültür alanlarının yeterli olup olmadığı hakkındaki görüşleri
alsveris	deneğin kentindeki alışveriş mekanlarının yeterli olup olmadığı hakkındaki görüşleri
sizce	deneğin çevrelerinde var olan eksikliklerinin giderilmesine yönelik görüşleri
sikayet	deneğin var olan eksikliklerin giderilmesi için belli kurumlara başvuruda bulunma isteklilikleri

Tablo 2'nin devamı

haberdar	deneğin kentteki planlama çalışmalarından haberdar olma durumu
dernekad	deneğin bildiği dernekler
der.üyel	deneğin üye olduğu dernekler
faaliyet	deneğin üye olduğu dernek faaliyetleri
katki	deneğin üye olduğu derneğe katkısı
isbirlik	deneğin üye olduğu dernekle yerel yönetim arasında işbirlik düzeyi
hangikon	deneğin üye olduğu dernekle yerel yönetim arasında işbirliğinin gündemi
kamuoyu	deneğin üye olduğu derneğin kamuoyundaki yeri
örnekkat	deneğin hatırladığı katılım olayları (basın-yayından)
bilgi	belediyenin imar sorunları ve çözümüne yönelik halkı bilgilendirme girişiminin varlığı
görüsalm	belediyenin imar sorunları ve çözümüne yönelik halktan görüş alma eğilimi
yönetim	deneğin kent yönetimine katılma istekliliği
ölcek	deneğin yaşanılan çevreyle ilgili üretilen kararlarda öncelikle katılmak istediği ölçek
yas.nede	deneğin Trabzon'da yaşama nedeni
dan.mecl	deneğin belediyece veya halkça oluşturulacak danışma meclisine katılma sıklığı
netürkat	deneğin oluşturulacak danışma meclisine sağlayacağı katkının niteliği
etkiplan	deneğin katılımcı planlama yaklaşımına olan güveni
nasiletk	deneğin katılımcı planlama yaklaşımına olan bakış açısı

Planlama, gelecek nesillere sağlıklı ve düzenli çevreler aktarabilmek amacıyla gelişen bir düzenleme aracıdır. Planlama sürecinden sorumlu olan yerel yönetimler, bir anlamda, halkın temsilcisi olarak görev yapan/yapmak zorunda olan kurumlardır. Dolayısıyla planlamadan en optimum biçimde faydalanabilmek için halkla birlikte çalışan yerel yönetim anlayışı etkin konuma getirilmelidir.

Ülkemizde halkın planlamaya katkı sağlamasına yönelik bir takım girişimler olmasına rağmen, henüz yasal anlamda bir katılım süreci belirlenememiştir. Geliştirilmesi gereken bir katılımcı planlama yaklaşımına temel olmak amacıyla gerçekleştirilen bu çalışma için kent ölçeğinde (Trabzon) bir örnekleme çalışması yapılarak bir takım nominal veriler elde edilmiştir. Söz konusu problemin çözümüne yönelik olarak bu veriler değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Planlamaya bireysel ve örgütlü katılımın, toplumun sosyal ve ekonomik yapısına bağlı olabileceği düşüncesiyle bulgular, irdelemeler ve sonuçlar bölümünde kullanılmak üzere deneklerin bireysel özellikleri, yaşadıkları çevreye ait mekansal özellikleri, yakın

çevreleriyle ilişkileri, mahalle ve kentlerinde meydana gelebilecek düzenleme/planlama faaliyetlerine olan ilgi ve katılma isteklilikleri araştırılmıştır. Bireysel (cinsiyet, yaş, meslek, eğitim, gelir, çalışılan kurum ve yer), mekansal (kentte kalış süresi, mahallede kalış süresi, mülk sahipliliği, diğer mülk) ve mekana ilişkin fiziksel (yapılaşma düzeni, mahalle/kent olanakları) ve sosyal (komşuluk ilişkileri, dernek üyeliği, bilinen dernekler, Trabzon'da yaşama nedeni) özelliklere bağlı olarak belirlenen (bağımsız) değişkenlerin çeşitli gruplara dağılımları ve bu dağılımların frekans değerleri hesaplanmıştır.

Tablo 3'te gösterilen bulgulara göre deneklere ait bireysel ve mekansal özellikler aşağıdaki gibi açıklanmaktadır:

Bireysel özellikler

□ **Cinsiyet** : Deneklerin %28.3'ü kadın, %71.7'si erkeklerden oluşmaktadır.

□ **Yaş** : Yaş, dört grupta sınıflanmıştır. Denekler daha çok 35-44 yaş grubunda bulunmaktadır. 25-34 yaş grubu %4.7, 35-44 yaş grubu %54.0, 45-54 yaş grubu %38 ve 55-64 yaş grubu ise %3.3 olarak saptanmıştır.

□ **Meslek** : %29.8'i memur olan deneklerin %17.3'ü ev hanımı, %15'i işçi, %14.3'ü serbest meslek sahibi, %11.0'i esnaf, %10.3'ü emekli ve %2.3'ü ise tüccardır.

□ **Eğitim** : Tümü eğitim almış olan deneklerde üniversite mezunları %28.7 oranında, ilkokul mezunları %26.7, lise ve dengi okul mezunları %22.0 ile ön sıralarda yer almaktadır. Geriye kalan deneklerin %15.3'ü ortaokul, %7.3'ü meslek okul mezunlarıdır.

□ **Çalıştığı kurum** : %40.0'ı kamuda, %24.0'ü serbest, %8.3'ü özel bir şirkette çalışmakta olan deneklerin %27.7'lik bölümü ise ev hanımları ve emeklilerden ibarettir.

□ **Çalıştığı yer** : Deneğin çalıştığı yer, çalıştığı kurumun bulunduğu mahallelere göre gruplandırılmıştır [Ek 1].

□ **Gelir** : Gelir grupları dağılımına bakıldığında; %17.7'sinin 300 milyon TL üzerinde, %2.0'sinin 50 milyon TL'nin altında kazançları olduğu belirlenen deneklerin, %30.0'unun 100-150 milyon TL, %18.7'sinin 50-100 milyon TL, %17.6'sının 150-200 milyon TL ve %14.0'ünün 200-300 milyon TL arasında değişen aylık gelire sahip oldukları görülmektedir.

Mekansal Özellikler

□ **Kentte kalış süresi** : Deneklerin Trabzon'da kalış süreleri altı gruba ayrılarak tespit edilmiştir. Bu gruplamaya göre; 1991'den sonra (9 yıla kadar) %20.7, 1981-1990 arası (10-19 yıl) %20.3, 1971-1980 arası (20-29 yıl) %18.3, 1961-1970 arası (30-39 yıl) %18.3, 1951-1960 arası (40-49 yıl) %17.7, 1950 yılı ve öncesi (50+ yıldan fazla) ise %4.7'dir.

□ **Mahallede kalış süresi** : Deneklerin %25.6'sı 9 yıla kadar, %50.7'si 10-19 yıla kadar, %7.7'si 20-29 yıla kadar, %11.0'i 30-39 yıla kadar, %4.3'ü 40-49 yıla kadar ve %0.7'si ise 50 yıldan daha uzun bir süredir aynı mahallede ikamet etmektedir.

□ **Mülk sahipliliği** : Deneklerin %63.0'ü kendi mülkü olan konutlarda otururken, diğer %37.0'lik kısmı ise kirada oturmaktadır.

□ **Diğer taşınmaz** : Deneklerin %66.3'ünün başka bir taşınmazı yok. %19'unun arsa/arazisi, %12.3'ünün konut/işyeri ve %2.4'ünün hem arsa/arazisi, hem de konut/işyeri olduğu saptanmıştır.

Tablo 3. Bireysel ve mekansal özellikler ile frekans dağılımları

DEĞİŞKEN	GRUPLAMA	DENEK SAYISI	% DAĞILIMI		
BİREYSEL ÖZELLİKLER	Cinsiyet	Kadın Erkek	85 215	28.3 71.7	
	Yaş*	25-34 yaş 35-44 yaş 45-54 yaş 55-64+ yaş	14 162 114 10	4.7 54.0 38.0 3.3	
	Meslek	Memur Esnaf Tüccar Serbest meslek İşçi Ev hanımı Emekli	89 33 7 43 45 52 31	29.8 11.0 2.3 14.3 15.0 17.3 10.3	
	Eğitim	İlkokul Ortaokul Lise Mesleki okul Üniversite	80 46 66 22 86	26.7 15.3 22.0 7.3 28.7	
	Çalıştığı kurum	Kamu Özel Serbest (kendi işyeri) Ev hanımı emekli	120 25 72 52 31	40.0 8.3 24.0 17.3 10.4	
	Çalıştığı yer**	Mahalle bazında	300	-	
	Gelir	50 milyon TL 'ya kadar 50-100 milyon TL 100-150 milyon TL 150-200 milyon TL 200-300 milyon TL 300+ milyon TL	6 56 90 53 42 53	2.0 18.7 30.0 17.6 14 17.7	
	MEKANSAL ÖZELLİKLER	Kentte kalış süresi	1991'den sonra (0-9 yıl) 1981-1990 arası (10-19 yıl) 1971-1980 arası (20-29 yıl) 1961-1970 arası (30-39 yıl) 1951-1960 arası (40-49 yıl) 1950 ve öncesi (50+ yıl)	62 61 55 55 53 14	20.7 20.3 18.3 18.3 17.7 4.7
		Mahallede kalış süresi	1991'den sonra (0-9 yıl) 1981-1990 arası (10-19 yıl) 1971-1980 arası (20-29 yıl) 1961-1970 arası (30-39 yıl) 1951-1960 arası (40-49 yıl) 1950 ve öncesi (50+ yıl)	2 77 23 33 13 152	0.7 25.6 7.7 11.0 4.3 50.7
		Mülk sahipliliği	Mülk Kira	189 111	63 37
Diğer taşınmaz		Arsa/arazi Konut/işyeri Her ikisi de Hiçbiri	57 37 7 199	19 12.3 2.4 66.3	

* Anketler, öğrenciler aracılığıyla hane reisine ulaştırılarak gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle 15-24 yaş grubuna rastlayan deneye tesadüf edilmediği ihtimali vardır.

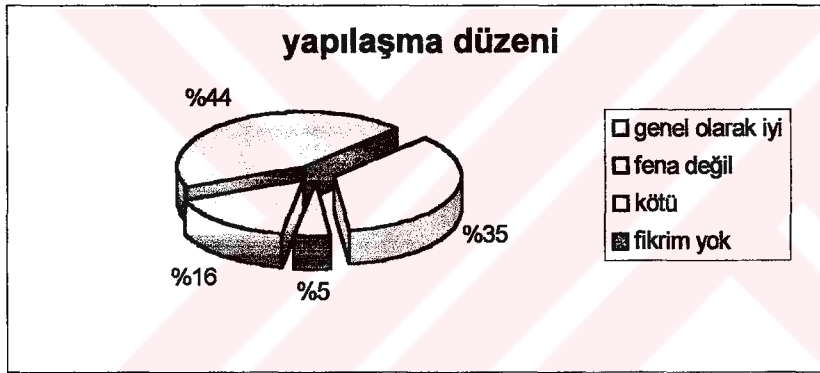
**Deneklerin çalıştıkları kurumların mekansal dağılımı mahallere göre gruplandırılmıştır [Ek 1].

Fiziksel ve sosyal özellikler (mekana ilişkin)

Trabzon kent özelinde gerçekleştirilen bu çalışma, deneklerin bireysel özellikleri dışında, aynı zamanda, hem fiziksel, hem de sosyal çevreleri (mahalle ve kent ölçeğinde) ile olan iletişimlerini çözmeye, genel anlamda bir takım bulguları saptamaya yöneliktir. Mekana bağlı fiziksel ve sosyal özellikli bulguların çeşitli gruplara dağılımları ve frekans değerleri Tablo 4'te görülmektedir. Bu bulgular, anket çalışmasının ilerleyen aşamalarında yer alan katılımcı düzenlemeyi ilgilendiren sorularla birlikte irdelenerek planlamada katılım için önemli ölçütler aranacaktır [Ek 4].

□ Yapılaşma düzeni

Yapılan anketlerde deneklerin yaşadığı mahalle ve yakın çevresi hakkındaki genel görüşleri değerlendirildiğinde; % 16.0'sının "genel olarak iyi", % 44.0'ünün "fena değil", % 35.3'ünün "kötü", % 4.7sinin "fikrim yok" cevabı verdikleri görülmüştür [Şekil 6].

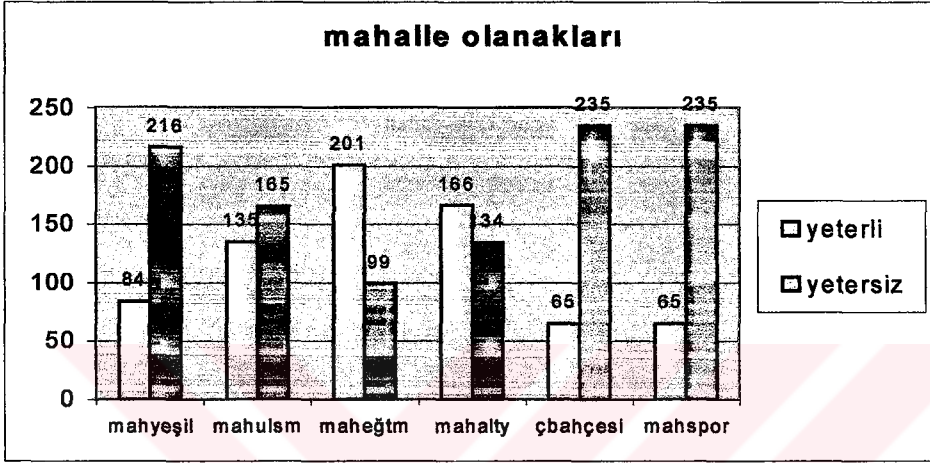

Şekil 6. Yaşanılan yakın çevreye ait yapılaşma hakkında genel görüş

Planlama eyleminin gittikçe önem kazanmakta olduğu günümüz kentlerinde, hızlı kentleşme ile ortaya çıkan gereksinim ve problemlerin çözümüne yönelik yaklaşımların yeterli olmadığı, yapılan düzenlemelerin hayata geçirilmesinde geç kalındığı bilinmektedir. Dolayısıyla hızla kentleşen mevcut yerleşmelerde sosyal ve teknik donatıların toplum ihtiyaçlarını karşılayacak ölçütlerde olamadığı gözlenmektedir. Buna bağlı olarak gelişen çevrelerde ise yaşam koşullarının sağlıksızlaştığı bilinmektedir. Trabzon kent özelinde de deneklerin yaklaşık % 36.0'lık gibi büyük bir kısmının yakın çevrelerinden şikayetçi olduklarını belirtmeleri bu gelişmenin bir sonucu olarak yorumlanabilir [Şekil 6].

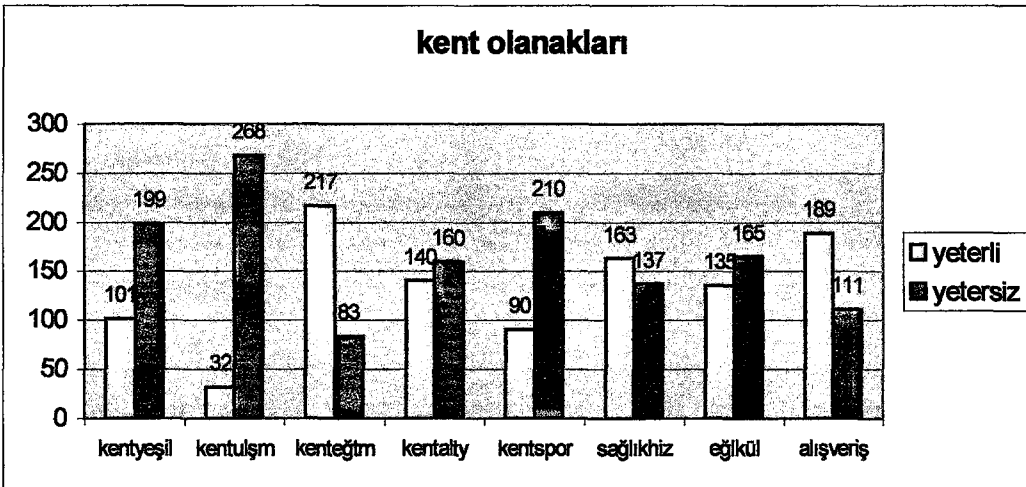
□ Mahalle/kent olanakları

Sağlıksız koşulların oluşturduğu çevrede, doğaldır ki; donatı alanlarında da eksiklikler mevcuttur. Yapılan araştırmaya göre yaşanan mahalledeki donatı olanakları ile ilgili olarak deneklerin büyük bir kısmı; yeşil alanların ve parkların (% 72.0), ulaşım alanlarının (%55.0), spor sahalarının (% 78.3) ve çocuk oyun alanlarının (% 78.3) yeterli olmadığı görüşünde birleşmektedirler [Şekil 7].

Şekil 7. Yaşanılan mahallede donatılar hakkındaki genel görüş

Şekil 7'de belirtildiği üzere; eğitim (% 67.0) ve altyapı (% 55.3) alanlarının diğer donatı alanlarına göre, deneklerce, daha yeterli düzeyde olduğu ifade edilmektedir.

Şekil 8. Yaşanılan kentteki donatılar hakkındaki genel görüş

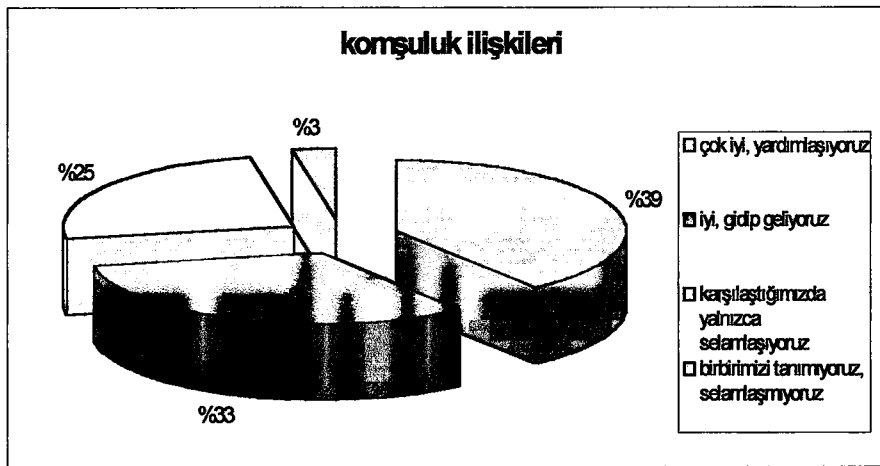

Yakın çevre ve mahalle bazında yapılan bu sorgulama [Şekil 7] paralelinde, kentte yer alan kentsel donatıların, toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak ölçütlerde olup olmadığı konusunda deneklerin fikirlerine başvurulmuştur. Şekil 8'den de anlaşılacağı üzere; özellikle, ulaşım alanlarının gerekliliği konusunda deneklerin % 89.3'ü hemfikirdir. Ardından kentlerin nefes almasını sağlayıcı yeşil alan ve parklar (% 66.3) ile spor alanlarının (% 70.0) yeterli olmadığı, deneklerin büyük bir kısmı tarafından belirtilmektedir. Tüm bu olumsuzluklara rağmen kentte yer alan eğitim tesislerinin (% 72.3), sağlık hizmetlerinin (% 54.3) ve alışveriş mekanlarının (% 63.0) belirtilen oranlarda yeterli olduğu deneklerce ifade edilmektedir [Şekil 8].

Belirlenen örnekleme alanında gerçekleştirilen bu çalışma ile fiziksel çevrenin toplum tarafından değerlendirilmesine (Şekil 6, 7, 8), bir anlamda, olanak tanınmıştır. Böyle bir yaklaşımda amaç; toplum içinde yer alan bireyin, planlamanın neden gerekli olduğu konusunda kendi izlenimlerini bir kez daha gözden geçirmesini sağlamaktır. Dolayısıyla, çalışmanın ilerleyen kısımlarında da görüleceği gibi, bireyin, yaşadığı çevre/mahalle/kentle ilgili yapılacak bir düzenleme/planlama etkinliğinde rol alabileceği ortamların mümkün olduğunu yansıtıcı sorulara rastlanacaktır. Kısacası; anket çalışmasında yer alan bazı soruların denekleri yönlendirici olduğu söylenebilir.

□ Komşuluk ilişkileri

Planlamada, fiziksel çevrenin yanısıra sosyal çevreyle olan bağlantıların da önemli bir payı olduğu düşüncesiyle, deneklerden komşuluk ilişkileri hakkında bilgi istenmiştir.

Şekil 9. Deneklerin komşuluk ilişkileri

Yapılan değerlendirme sonucunda deneklerin, %39.7'sinin komşularıyla çok iyi görüştikleri, yardımlaştikları ortaya çıkmıştır. Geriye kalan deneklerden ise %32.7'sinin komşularıyla iyi ilişkilerde buldukları, %24.6'sının karşılaştıklarında yalnızca selamlaştıkları ve %3.0'ünün hiç tanışmadıkları gözlenmektedir [Şekil 9].

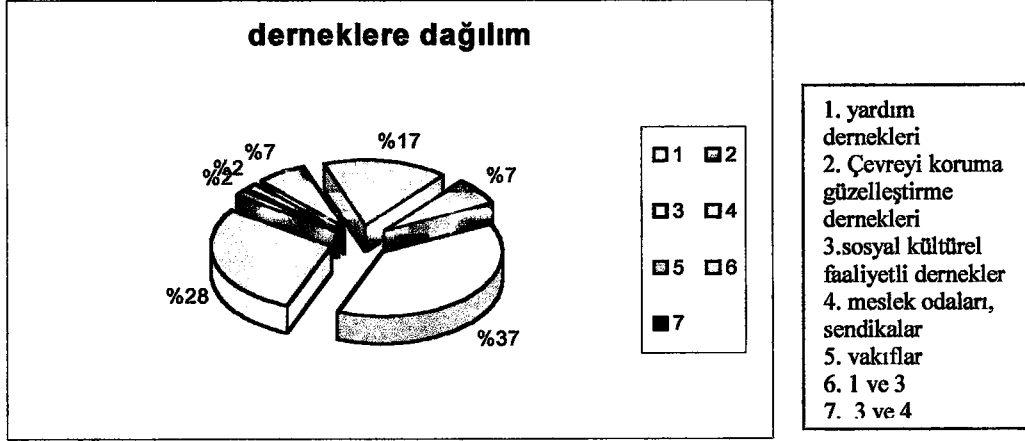
□ Derneğe üyelik

Bireyselliğin ön planda yer aldığı ülkemizde, gün geçtikçe önemi artan "ortak çıkarlar için birlikte hareket" etme ilkesi örgütlü olma özelliğini dışa vurmaktadır. Dolayısıyla derneklerin, toplumumuzdaki yeri tartışılmaya başlamaktadır. Kentlilik bilincinin yükselmesinde önemli bir yere sahip olan derneklere katılım oranı arttıkça bireylerin grupça ve örgütlü olarak hareket edebilme, çevreleriyle ilgili üretilecek kararlarda ortak fikre varabilme olanağı da artmaktadır. Aynı zamanda derneklere aktif katılımın birey gelişiminde etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle deneklerin, derneklerle ilişkili olup olmadıkları araştırılmıştır. Buna göre; deneklerin %80'inin derneklerle bağlantısı olmadığı görülmektedir. Geriye kalan %20'sinin ise bir veya birden fazla derneğe üye olduğu belirlenmiştir [Şekil 10].

Şekil 10. Deneklerin dernek üyeliği

Dernekle/derneklerle bağlantısı olan deneklerin ise %38.3'ü sosyal/kültürel faaliyetli derneklere, %28.4'ü meslek odaları/sendikalara, %16.7'si yardım derneklarine, %6.7'si çevreyi koruma ve güzelleştirme derneklarine, %1.6'sı vakıflara ve geriye kalan %6.7'si hem sosyal/kültürel, hem de meslek odalarına, %1.6'sı da hem yardım, hem de sosyal/kültürel faaliyetli derneklere üyedir [Şekil 11].

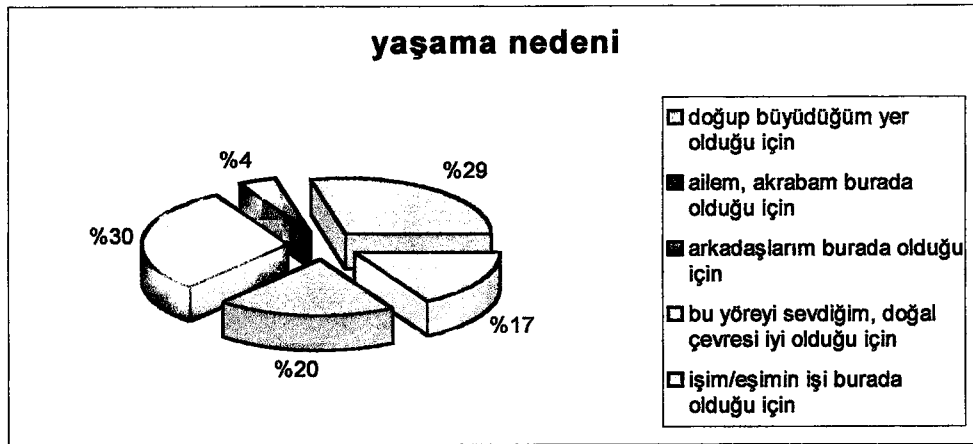

Şekil 11. Bir veya birden fazla derneğe üye olan deneklerin dağılımı

Henüz, ülkede olduğu gibi, Trabzon'da da örgütlenme, ortak çıkarlar ve kamu yararı gözetmek amacı ile ya hiç yok, ya da çok zayıf. Bu nedenle böyle bir ortamda bireylerin örgütler aracılığıyla planlamaya katılımı sağlanamamaktadır.

□ Kentte kalma nedeni

Toplumunu yaşadığı çevreye/kente bağlı kılan ölçütlerin belirlenmesi, ileride yapılabilecek bir düzenleme/planlama etkinliğinde rol oynayabilecek bir etmendir. Çünkü yöreye bağlılıkları kuvvetli olan toplum kesiminin, aynı zamanda, çevresine/kentine de daha yararlı olabileceği düşüncesi yaygındır. Dolayısıyla deneklerin Trabzon'da yaşamalarını gerekli kılan nedenler üzerinde durulmuştur.

Şekil 12. Deneklerin Trabzon'da yaşamalarını gerektiren nedenler

Tablo 4. Mekana ilişkin fiziksel ve sosyal özellikler ile frekans dağılımları

DEĞİŞKEN		GRUPLAMA	DENEK SAYISI	% DAĞILIMI
MEKANA İLİŞKİN FİZİKSEL ÖZELLİKLER	Yapılaşma düzeni	Genel olarak iyi	48	16
		Fena değil	132	44
		Kötü	106	35.3
		Fikrim yok	14	4.7
	Mahalle olanakları	Yeşil alan	Yeterli/84	28
			Yetersiz/216	72
		Ulaşım alanları	Yeterli/135	45
			Yetersiz/165	55
		Eğitim alanları	Yeterli/201	67
			Yetersiz/99	33
		Altyapı tesisleri	Yeterli/166	55.3
	Yetersiz/134		44.7	
	Çocuk oyun alanları	Yeterli/65	21.7	
		Yetersiz/235	78.3	
	Spor alanları	Yeterli/65	21.7	
		Yetersiz/235	78.3	
	Kent olanakları	Yeşil alan	Yeterli/101	33.7
			Yetersiz/199	66.3
		Ulaşım alanları	Yeterli/32	10.7
			Yetersiz/268	89.3
Eğitim alanları		Yeterli/217	72.3	
		Yetersiz/83	27.7	
Altyapı alanları		Yeterli/140	46.7	
		Yetersiz/160	53.3	
Spor alanları		Yeterli/90	30	
		Yetersiz/210	70	
Sağlık hizmetleri		Yeterli/163	54.3	
		Yetersiz/137	45.7	
Çevre sorunları	var/61	20.3		
	yok/239	79.7		
Eğlence/kültür	Yeterli/135	45		
	Yetersiz/165	55		
Alışveriş mekanları	Yeterli/189	63		
	Yetersiz/111	37		
SOSYAL ÖZELLİKLER	Komşuluk ilişkileri	Çok iyi, yardımlaşıyoruz	119	39.7
		İyi, gidip geliyoruz	98	32.6
		Karşılaştığımızda yalnızca selamlaşıyoruz	74	24.7
		Birbirimizi tanımıyor, selamlaşmıyoruz	9	3
	Derneğe üyelik	Üye	60	20
		Üye değil	240	80
	Yaşama nedeni	Doğup büyüdüğüm yer	60	20
		Ailem, akrabam burada	91	30.3
		Arkadaşlarım burada	12	4
		Bu yöreyi sevdiğim, doğal çevresi iyi old. İşim/eşimin işi burada	87 50	29 16.7

Deneklerin Trabzon'da yaşamak istemelerini gerektiren nedenler incelendiğinde; %30.3'ü ailesinin, akrabasının burada olmasına, %29.0'u bu yöreyi sevmesine, doğal çevresinin iyi olmasına, %20.0'si doğup büyüdüğü yer olmasına, %16.7'si işinin/eşinin

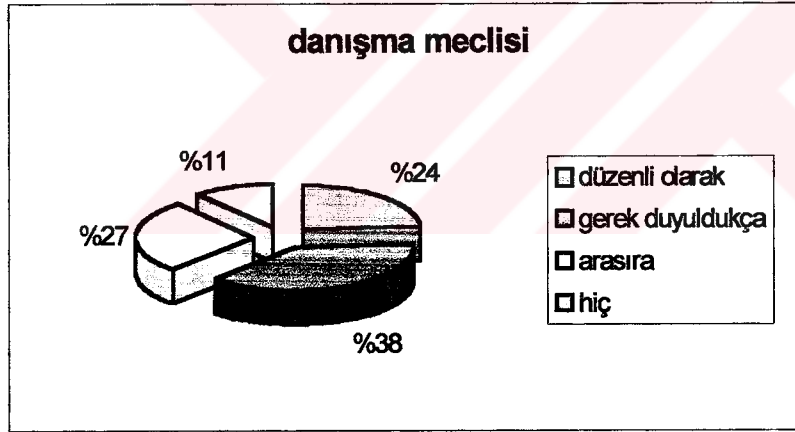
işinin burada olmasına ve %4'ü de arkadaşlarının burada olmasına bağlamaktadır [Şekil 12].

Bireyin/kentlinin katılımcı yaklaşıma bakış açısının değerlendirilmesi

Planlamaya katılım, toplumu oluşturan bireylerin kentlerine sahip çıkmalarını hızlandıracak önemli etkenlerden biridir. Bu nedenle, halkı, kentlerinde varolabilecek katılımcı çalışmalara yönlendirmek gerekmektedir. Dolayısıyla halkın bu konudaki görüşlerini belirleyerek katılımcı planlama yaklaşımının uygulanabilirliğine yardımcı olacak sonuçlara varmak amacıyla yapılan bu çalışmada, örnekleme alanındaki deneklere katılıma dönük sorular yöneltilmiştir.

□ Oluşturulacak bir danışma meclisine katılma sıklığı

Kent ölçeğinde gerçekleştirilecek planlama çalışmalarında belediyece oluşturulacak bir "Danışma Meclisi"ne deneklerin katılma sıklıklarının hangi düzeylerde gerçekleşebileceği araştırılmıştır [Şekil 13].

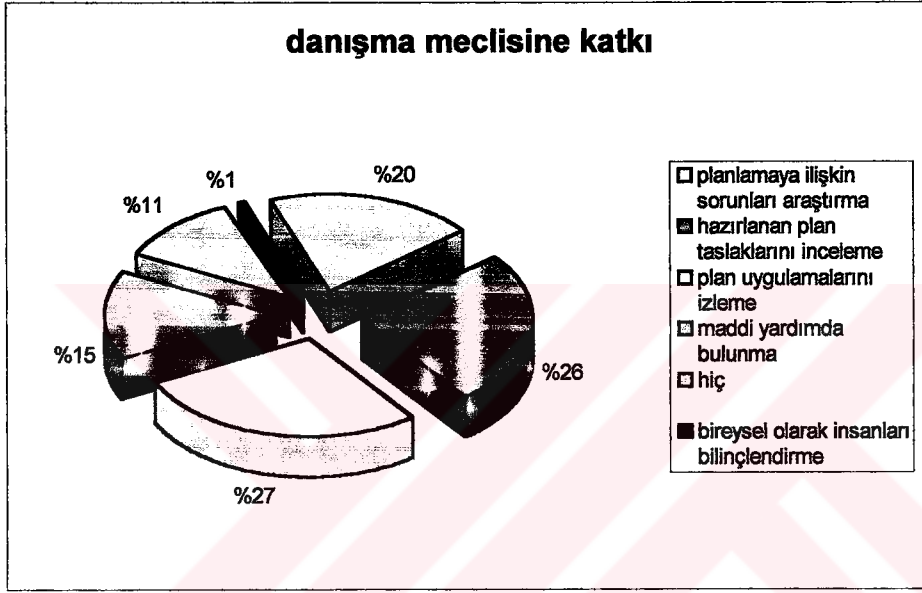

Şekil 13. Oluşturulacak bir danışma meclisine katılma sıklığı

Şekil 13'te görüldüğü gibi; deneklerin büyük bir kısmı (%38) böyle bir meclise gerek duyuldukça katılabileceklerini ifade etmektedirler. Oluşturulacak bu meclise katkı vermek istemeyen deneklerin oranı ise %11'dir.

❑ **Oluşturulacak bir danışma meclisine sağlanacak katkının niteliği**

Bir planlama çalışması esnasında kurulacak danışma meclisine katılmak isteyenlerin bu meclise sağlayacağı katkı nitelikleri araştırıldığında; deneklerin %19.7'sinin planlamaya ilişkin sorunları araştırmada, %25.7'sinin hazırlanan plan taslaklarını incelemeye, %28'inin plan uygulamalarını izlemeye yardımcı olacakları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca danışma meclisinde aktif olarak yer almasa da, maddi anlamda katkı vermek isteyen deneklerin oranı ise %14.7'dir [Şekil 14].

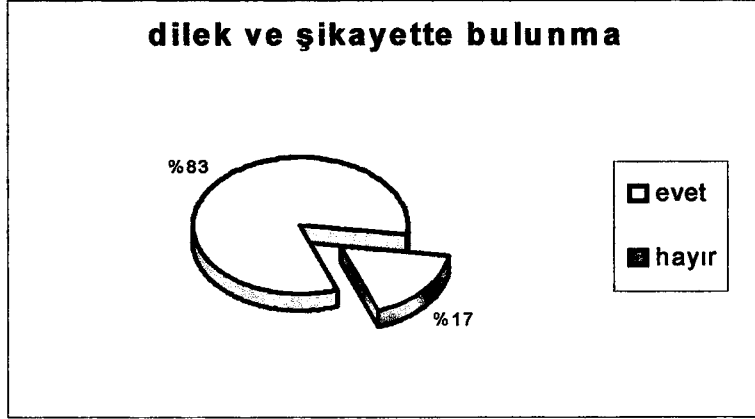

Şekil 14. Danışma meclisine sağlanacak katkı niteliği

❑ **Yakın çevrede/kentte varolan eksikliklerin giderilmesi için dilek ve şikayette bulunma istekliliği**

Toplumu yönlendirecek bir danışma meclisinin varlığı dışında, yaşanılan çevrede ve kentte rastlanan olumsuzlukların gelişimini önlemek, aslında, her bireyin görevi olmalıdır. Ancak günümüz koşullarındaki kentlerde, kentlilik bilincine sahip bireylerin hemen hemen çok az olduğu görülmektedir. Bireysel olarak kentli, yalnızca kendi çıkarlarını düşünerek hareket etmekten kaçınmalı, belli yerlere dilek ve şikayette bulunabilme hakkını öğrenebilmelidir. Bu bağlamda deneklere, yaşadıkları olumsuzlukların giderilmesi için belediye/valilik vb. yerlere dilek, şikayet ya da gönüllü katılıma dönük bir katkı sağlayıp sağlayamayacakları sorulmuştur [Şekil 15].

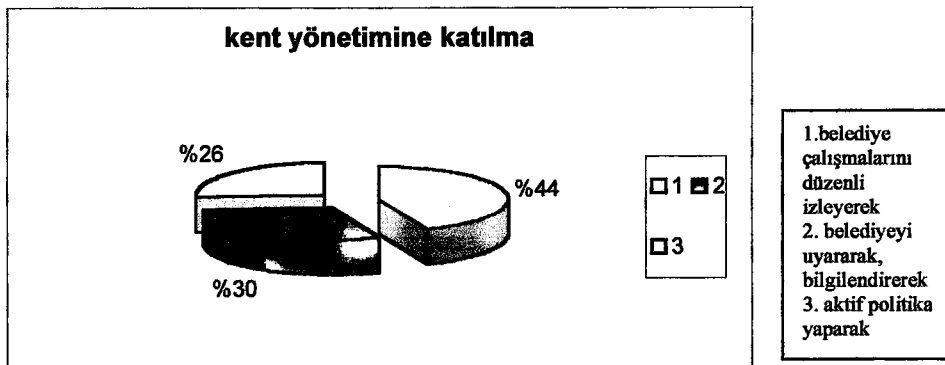

Şekil 15. Eksikliklerin giderilmesi için ilgili kurumlara başvurma istekliliği

Şekil 15'te görüldüğü üzere; deneklerin büyük bir çoğunluğu (%83), olumsuz koşulların giderilmesi için ilgili kurumlara dilek, şikayet ya da gönüllü katılma gibi katkıda bulunmak istemektedirler.

□ **Kent yönetiminde söz sahibi olma istekliliği**

Bireyin kentte alınan kararlar zincirinde üst düzeyde yer alma istekliliği, edilgen konumdan etken konuma geçmesinde rol oynayan önemli faktörlerden biridir. Buradan hareketle deneklerin kent yönetimine katılma istekleri belirlenerek yaşadıkları kentte söz sahibi olmalarında seçecekleri yol araştırılmıştır. Kent yönetiminde rol almak isteyen deneklerin (%69.3), %44'ü belediye çalışmalarını düzenli izlemek, %30.0'u belediyeyi uyarıp bilgilendirmek ve %26'sı da aktif politika yapmak istediklerini belirtmişlerdir [Şekil 16]

Şekil 16. Kent yönetiminde söz sahibi olmak isteyen deneklerin katılma şekilleri

Yapılan anket çalışmalarına ilişkin bilgilerin (Tablo 2) değerlendirilmesi sonucunda ikili analizler (cross-tabs) gerçekleştirilerek planlamaya katılımda;

- bireysel özelliklerin (cins, yaş, eğitim, meslek, gelir,...) etkili olup olmadığı,
- bireyin ait olduğu yakın çevre ve kent hakkındaki genel görüşlerinin etkili olup olmadığı,
- yerel yönetimin, imar faaliyetleriyle ilgili, toplumu bilgilendirme ve görüş alma çabalarının etkili olup olmadığı,
- herhangi bir derneğe üyeliğin birey üzerinde olumlu bir etki yaratıp yaratmadığı, aynı zamanda kentte olup bitenden haberdar olup olmadığı,
- halkça oluşturulacak bir Danışma Meclisinin etkili olup olmadığı irdelenerek mevcut planlama yaklaşımı içinde katılımın gerekliliği tartışılmıştır.

İrdelemede, iki veya daha fazla (bağımsız) değişkenin birbirleriyle ilişkilerini ve dağılımlarını bulmak amacı ile çapraz tablolar (crosstabs tables) ve chi-square (ki kare= X^2) analiz yöntemleri kullanılmıştır. Ayrıca verilerin bu yöntemlerle analiz edilebilmesi için hazır paket bilgisayar programı olan SPSS (8.0 for Windows) 'ten yararlanılmıştır.

3. BULGULAR

Dünyada ve ülkemizde her geçen gün önem kazanan planlamaya katılımın Trabzon kent özelinde araştırıldığı bu çalışmada araştırmaya katılanların bireysel, mekansal, mekana ait fiziksel ve sosyal özellikleri ile planlamaya katılımı araştıran değişkenler arasında ilişkiler saptanmaya çalışılmıştır. Bireysel özellikler olarak cins, yaş, meslek, eğitim, gelir düzeyi, çalışılan kurum ve yer; mekansal özellikler olarak kentte/mahallede kalış süresi ve mülk sahipliği; mekana ait fiziksel özellikler olarak yapılaşma düzeni, mahalle/kent olanakları; sosyal özellikler olarak komşuluk ilişkileri, dernek üyeliği ve Trabzon'da yaşama nedeni incelenmiştir.

Yapılan çalışma sonucunda planlamaya katılımı araştıran değişkenler ile cins, yaş, çalışılan kurum ve yer, mülk sahipliği ve mekana ait fiziksel özellikler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır, fakat denek özelliklerinden eğitim, meslek, gelir düzeyi, mahallede kalış süresi, komşuluk ilişkileri, dernek üyeliği ve Trabzon'da yaşama nedeni ile planlamaya katılımı araştıran değişkenlerden bazıları ile anlamlı ilişkiler saptanabilmiştir.

Verilerin tümü nominal (niteliksel açıdan test edilebilen) değerlerden oluşan bu çalışma sonucunda yapılan ki kare testleri ile bazı ikili ilişkiler elde edilmiştir. Ki karesi anlamlı çıkan ikili ilişkiler tablolaştırılarak [Tablo 5], araştırmanın amacına yardımcı olabilecek ilişkiler irdelenmiştir.

Tablo 5. Ki karesi (χ^2) anlamlı çıkan ikili ilişki dağılımı

Anlamlı İlişkiler	Ki Kare Değeri (χ^2)	Anlamlılık Derecesi (significance)
bireyin/kentlinin eğitim düzeyinin yaşanılan çevreye ilişkin üretilen kararlarda öncelikle katılmak istenen ölçüğe etkisi	21.29	0.006
bireyin/kentlinin eğitim düzeyinin yönetime katılma isteğine etkisi	22.64	0.004
bireyin/kentlinin eğitim düzeyinin mahallede/kentte varolan olumsuzlukların giderilmesi için yapılabileceklerle etkisi	43.89	0.028
bireyin/kentlinin meslek grubunun yönetime katılma isteğine etkisi	23.82	0.021
bireyin/kentlinin ait olduğu meslek grubunun bir derneğe üye olma durumuna etkisi	10.85	0.093

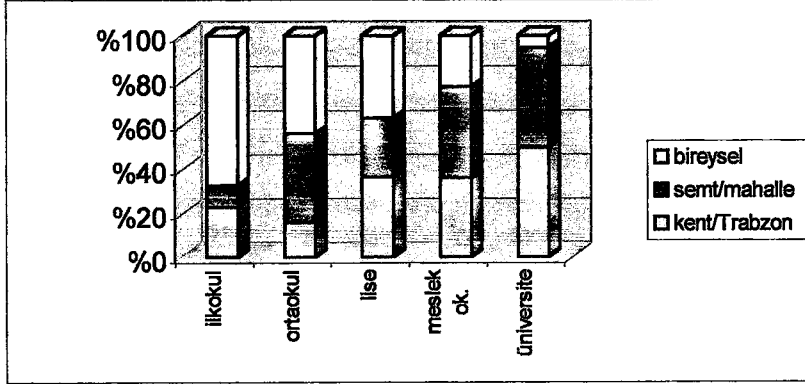
Tablo 5'in devamı

bireyin/kentlinin gelir düzeyinin bir derneğe üye olma durumuna etkisi	14.96	0.011
bireyin/kentlinin gelir düzeyinin belediyece oluşturulacak bir danışma meclisine katılma sıklığına etkisi	22.78	0.049
planlamaya gönüllü katılmaya istekli olma ile mahallede kalış süresi ile ilişkisi	13.23	0.063
planlamaya gönüllü katılmaya istekli olma ile komşuluk ilişkileri arasındaki ilişki	11.79	0.008
bir derneğe üye olma ile kent yönetimine katılmaya istekli olma arasındaki ilişki	13.68	0.001
bireyin/kentlinin Trabzon'da yaşamayı isteme nedeninin olası bir danışma meclisine katılma sıklığına etkisi	32.35	0.001
olası bir danışma meclisine katılma sıklığı ile yaşanan çevreye ilişkin üretilecek kararlarda öncelikle bulunmak istenen ölçek arasındaki ilişki	59.51	0.000
olası bir danışma meclisine katılma sıklığı ile kent yönetiminde yer alma istekliliği arasındaki ilişki	16.83	0.010
olası bir danışma meclisine verilebilecek katkı ile katılma sıklığı arasındaki ilişki	303.21	0.000
kent yönetimine katılma istekliliği ile yaşanan çevreye ilişkin üretilecek kararlarda öncelikle bulunmak istenen ölçek arasındaki ilişki	13.55	0.009
kent yönetimine katılmaya istekli olma ile kentteki planlama çalışmalarından haberdar olma arasındaki ilişki	13.84	0.031
kent yönetimine katılmaya istekli olma ile mahallede veya kentte varolan eksikliklerin giderilmesi için belediye/valilik gibi kurumlara dilek/şikayette bulunma arasındaki ilişki	32.40	0.000

3.1. Bireyin/Kentlinin Eğitim Düzeyinin Yaşanılan Çevreye İlişkin Üretilen Kararlarda Öncelikle Katılmak İstenen Ölçeğe Etkisi

Eğitim düzeyi ile kent planlaması düşüncesinde geniş ölçeklilik arasında ilişki saptanmış, eğitim düzeyi yükseldikçe bireysel ağırlıklı düşünceden çok kent ve mahalle ölçeğinde katılım isteğinde artış izlenmiştir ($X^2=21.29$, $\text{sig}=0.006$), [Ek 3.1], [Şekil 17].

Bireye/kentliye yaşanan çevreye ilişkin üretilen kararlarda öncelikle katkıda bulunulmak istenen ölçek sorulduğunda; ilkokul mezunlarının %68.5'i bireysel ölçekte, %22.7'si kent ölçeğinde katılım isteğini belirtirken, üniversite mezunlarında bu oranlar sırası ile %5.9 ve %49.6 olarak belirlenmiştir.

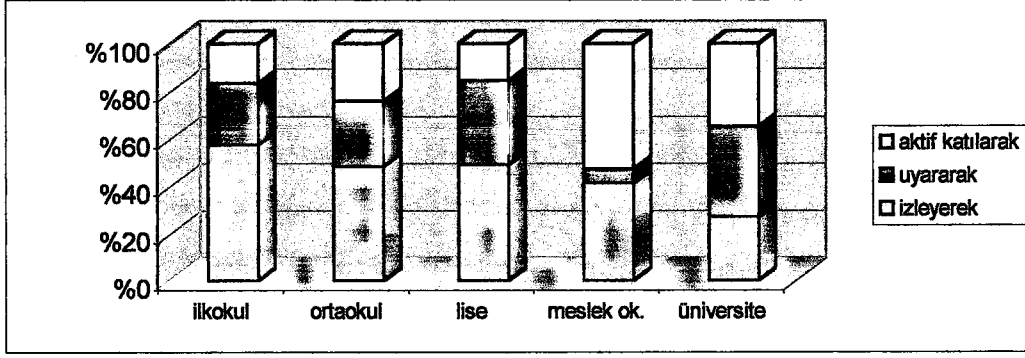

Şekil 17. Bireyin/kentlinin eğitim düzeyinin yaşanan çevreye ilişkin üretilen kararlarda öncelikle katılmak istenen ölçeğe etkisi

3.2. Bireyin/Kentlinin Eğitim Düzeyinin Yönetime Katılma İsteğine Etkisi

Eğitim düzeyi ile kent yönetiminde söz sahibi olma istekliliği arasında ilişki saptanmış, eğitim düzeyi yükseldikçe edilgen konumdan etken konuma geçiş isteğinde artış olduğu görülmüştür ($X^2=22.64$, $sig=0.004$), [Ek 3.2], [Şekil 18].

İlkokul mezunlarının %57.4'ü daha çok edilgen biçimde (izleyerek) kent yönetiminde rol alma istekliliğindeyken, üniversite mezunlarında bu istek daha etken biçimlerde izlenmektedir (%73).

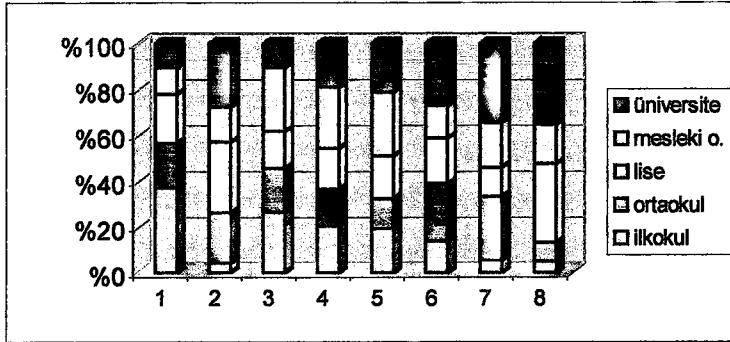

Şekil 18. Bireyin eğitim düzeyinin yönetime katılma isteğine etkisi

3.3. Bireyin/Kentlinin Eğitim Düzeyinin Mahallede ve Kentte Varolan Eksikliklerin, Olumsuzlukların Giderilmesi İçin Yapılabileceklere Etkisi

Bireye/kentliye yakın çevreleri ile ilgili yetersizliklerin giderilmesinde izlenecek yol konusundaki görüşleri sorulduğunda, eğitim seviyesi artışı ile daha aktif düşüncelerin ortaya çıktığı gözlenmektedir ($X^2=43.89$, $\text{sig}=0.028$), [Ek 3.3], [Şekil 19].

Bu soruya "fikrim yok" cevabı verenlerin çoğu ilkokul mezunlarıdır (%28.8). Oysa eğitim seviyesi yükseldikçe yaşanan çevreye olan katkının daha aktif düşüncelerde yoğunlaştığı görülmektedir.

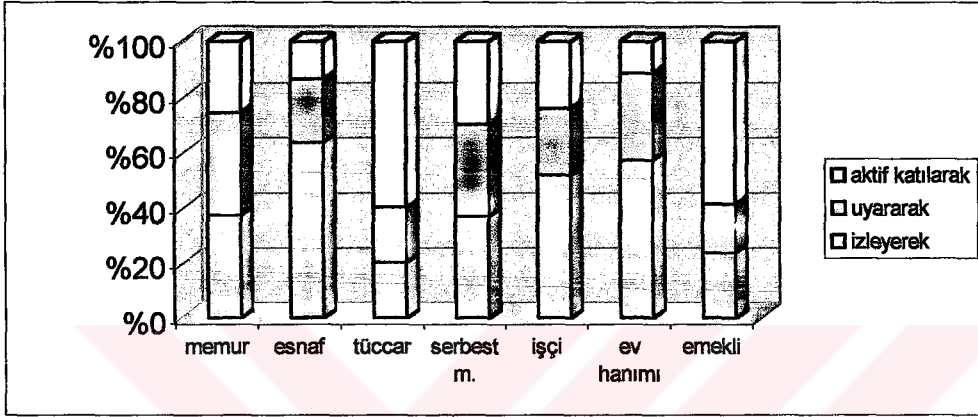

Şekil 19. Bireyin/kentlinin eğitim düzeyinin mahallede ve kentte varolan eksikliklerin, olumsuzlukların giderilmesi için yapılabileceklere etkisi

3.4. Bireyin/Kentlinin Ait Olduğu Meslek Grubunun Yönetime Katılma İsteğine Etkisi

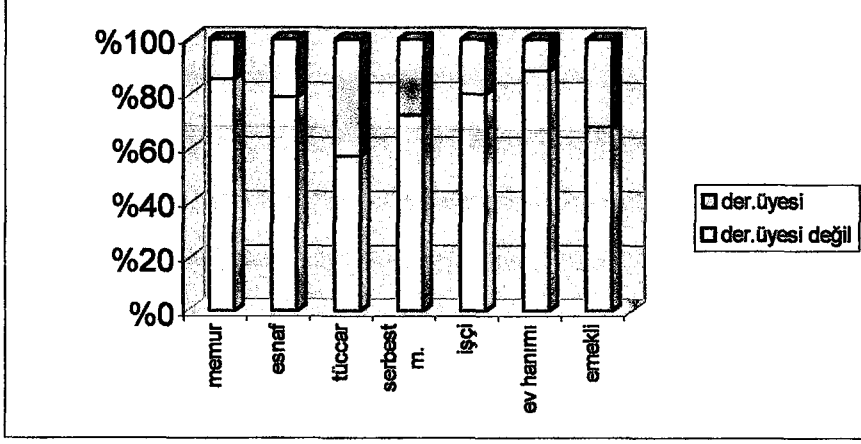
Meslek grubu ile yönetime katılma istekliliği arasındaki ilişki incelendiğinde tüccar ve emeklilerin diğer meslek gruplarına oranla daha aktif katılımdan yana oldukları ortaya çıkmıştır ($X^2=23.82$, sig=0.021), [Ek 3.4], [Şekil 20].

Şekil 20. Bireyin meslek grubunun yönetime katılma isteğine etkisi

3.5. Bireyin/Kentlinin Ait Olduğu Meslek Grubunun Bir Derneğe Üye Olma Durumuna Etkisi

Dernek üyeliği ile meslek grubu arasında bir ilişki olduğu belirlenmiş, herhangi bir derneğe üye olan kentlilerden çoğunun tüccar ve emekli grubunda yer aldığı izlenmiştir ($X^2=10.85$, sig=0.093), [Ek 3.5], [Şekil 21].

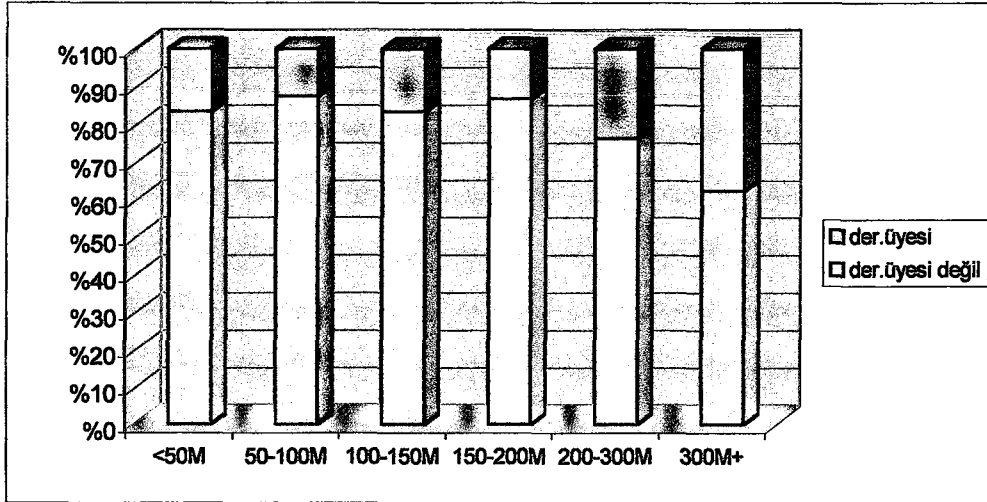

Şekil 21. Bireyin ait olduğu meslek grubunun bir derneğe üye olma durumuna etkisi

3.6. Bireyin/Kentlinin Gelir Düzeyinin Bir Derneğe Üye Olma Durumuna Etkisi

Yapılan analiz sonucunda gelir düzeyi yükseldikçe herhangi bir derneğe üye olma oranının da arttığı belirlenmiştir ($X^2=14.96$, $sig=0.011$), [Ek 3.6], [Şekil 22].

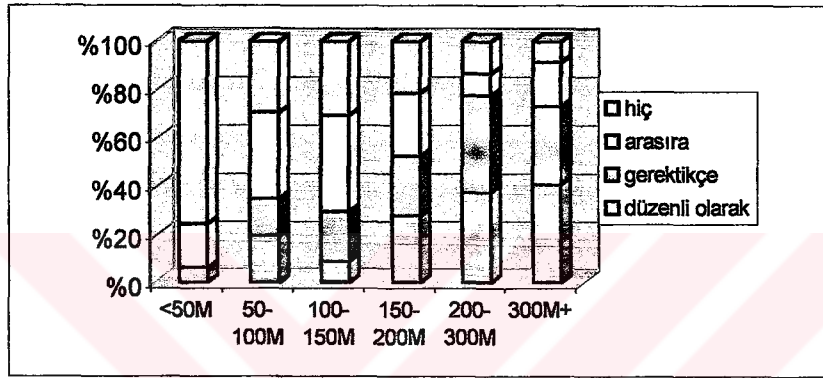
Gelir düzeyi 300 milyon TL'nin üzerinde olan bireylerin % 37.7'si dernek üyesidir, ancak gelir düzeyi azaldıkça bu oran da küçülmektedir.

Şekil 22. Bireyin gelir düzeyinin bir derneğe üye olma durumuna etkisi

3.7. Bireyin/Kentlinin Gelir Düzeyinin Belediyece Oluşturulacak Bir Danışma Meclisine Katılma Sıklığına Etkisi

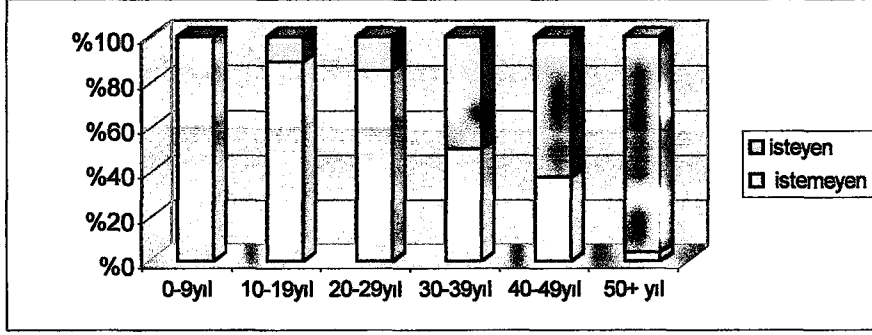
Olası bir danışma meclisine düzenli olarak katılma isteği gelir düzeyi ile orantılı olarak artmaktadır. Geliri 50 milyon TL'nin altında olan bireylerin hiçbiri sözkonusu danışma meclisine düzenli olarak katılmayı istememektedir. Oysa gelir düzeyi yüksek olan bireylerde bu oran belirgin derecede artmaktadır ($X^2=22.78$, $sig=0.049$), [Ek 3.7], [Şekil 23].

Şekil 23. Bireyin gelir düzeyinin belediyece oluşturulacak bir danışma meclisine katılma sıklığına etkisi

3.8. Planlamaya Gönüllü Katılmaya İstekli Olma ile Mahallede Kalış Süresi İlişkisi

Bireyin/kentlinin mahalle ölçeğinde gerçekleştirilecek olan bir planlama, düzenleme, ağaçlandırma, güzelleştirme çalışmasına gönüllü olarak katılma istekliliğinin yaşadığı mahallede geçirdiği süre ile bağlantılı olduğu görülmektedir ($X^2=13.23$, $sig=0.063$), [Ek 3.8], [Şekil 24].

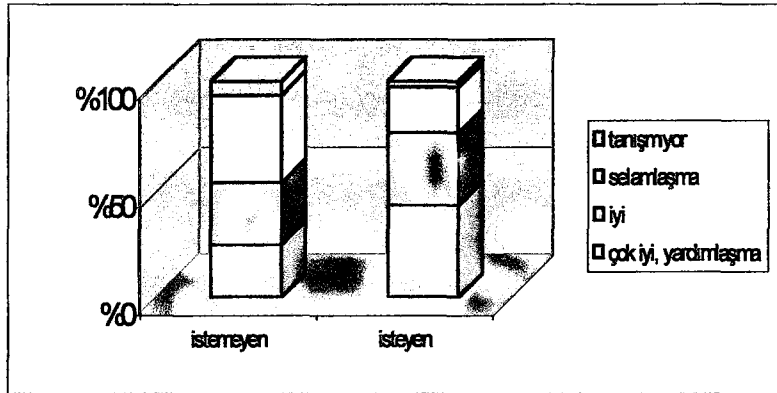

Şekil 24. Planlamaya gönüllü katılmaya istekli olma ile mahallede kalış süresi

3.9. Planlamaya Gönüllü Katılmaya İstekli Olma ile Komşuluk İlişkileri Arasındaki İlişki

Yapılan anket çalışması sonucunda, bireyin/kentlinin komşuluk ilişkilerinin yakın çevresi ile ilgili üretilen kararlarda söz sahibi olma istekliliğini artırıcı bir etken olduğu sonucuna varılmıştır ($X^2=11.79$, sig=0.008), [Ek 3.9], [Şekil 25].

Mahalle ölçeğinde gerçekleştirilecek bir planlama, düzenleme, ağaçlandırma, güzelleştirme çalışmasına gönüllü olarak katılmak isteyen deneklerin (% 83.7), komşuluk ilişkileri düzeyi araştırıldığında; % 42.6'sının "çok iyi, yardımlaşyoruz", % 33.5'inin "iyi, gidip geliyoruz", % 21.5'inin "karşılaştığımızda yalnızca selamlaşmıyoruz" ve geriye kalan % 2.4'ünün de "birbirimizi tanımıyoruz, selamlaşmıyoruz" diye cevap verdikleri gözlenmektedir.

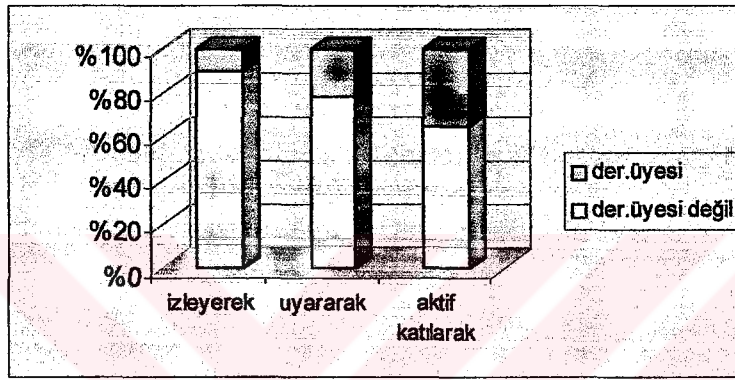

Şekil 25. Planlamaya gönüllü katılmaya istekli olma ile komşuluk ilişkileri

3.10. Bir Derneğe Üye Olma ile Kent Yönetimine Katılmaya İstekli Olma Arasındaki İlişki

Yapılan analiz ile bir veya birden fazla derneğe üye olan kentlilerin kent yönetiminde aktif olma istekliliklerinin arttığı sonucu elde edilmiştir ($X^2=13.68$, $sig=0.001$), [Ek 3.10], [Şekil 26].

Sadece izlemeyi tercih eden bireylerin dernek üyeliği oranı % 9.9 iken aktif katılımı benimseyenlerde ise bu oran % 35.2'dir.

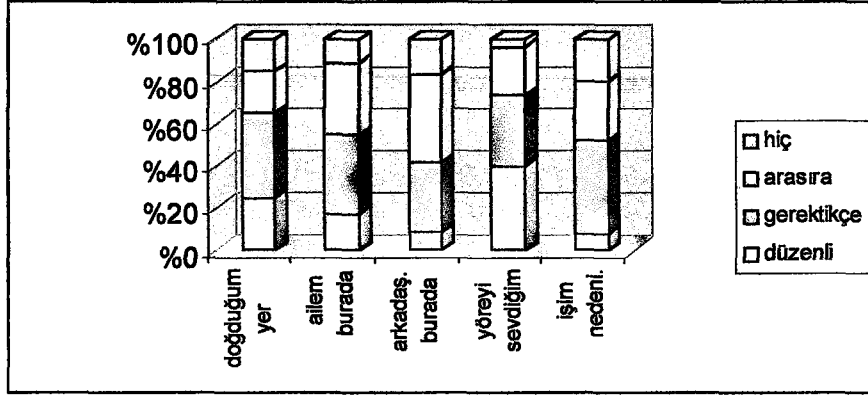

Şekil 26. Bir derneğe üye olma ile kent yönetimine katılmaya istekli olma

3.11. Bireyin/Kentlinin Trabzon'da Yaşamayı İsteme Nedeninin Olası Bir Danışma Meclisine Katılma Sıklığına Etkisi

Deneklerin Trabzon'da yaşamaya istekli olmaları ile oluşturulacak bir danışma meclisine katılma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur ($X^2=32.35$, $sig=0.001$), [Ek 3.11], [Şekil 27].

Belediyece oluşturulacak bir danışma meclisine düzenli olarak katılmak isteyen deneklerin % 49.3'ü Trabzon'u ve doğal çevresini sevdikleri için Trabzon'da oturduklarını ifade etmektedirler. Buna karşın danışma meclisine katılmak istemeyen deneklerin yaklaşık %30'u ise iş nedeniyle Trabzon'da oturmak zorunda kaldıklarını belirtmektedirler.

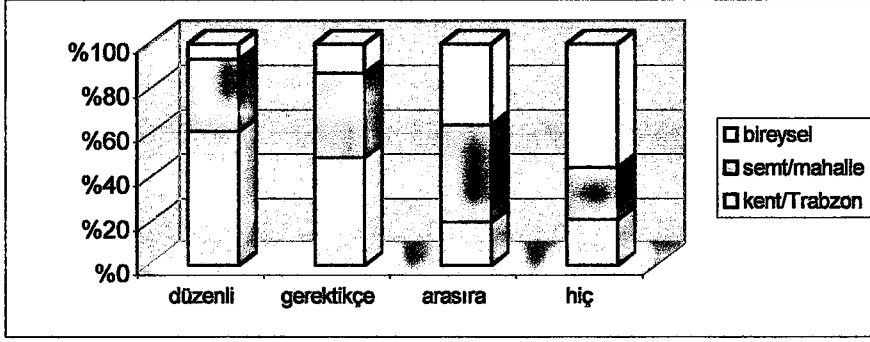
Şekil 27. Bireyin/kentlinin Trabzon'da yaşamayı isteme nedeninin olası bir danışma meclisine katılma sıklığına etkisi

3.12. Olası Bir Danışma Meclisine Katılma Sıklığı ile Çevreye İlişkin Üretilen Kararlarda Öncelikle Bulunmak İstenen Ölçek Arasındaki İlişki

Bireyin/kentlinin olası bir danışma meclisine katılma istekliliği ile kent planlamasında daha aktif düşünebilme yeteneği arasında anlamlı bir ilişki olduğu net bir şekilde gözlenmiştir ($X^2=59.51$, $sig=0.000$), [Ek 3.12], [Şekil 28].

Olası bir danışma meclisine düzenli olarak katılma isteğinde bulunan deneklerin %60,6'sı öncelikle Trabzon, %32,4'ü mahalle/semt, %7,0'si bireysel ölçekte; gerek duyuldukça katılmak isteyen deneklerin ise %48,7'si öncelikle Trabzon, %38,1'i mahalle/semt, %13,3'ü bireysel ölçekte yaşanan çevreye ilişkin üretilen kararlarda yer almayı istemektedirler. Buna karşın olası bir danışma meclisinde çalışmayı reddeden deneklerin büyük bir kısmı yaşanan çevreye ilişkin üretilen kararlarda bireysel olarak hareket etmeyi tercih etmektedirler. Şekil 17'de de görüleceği gibi; yakın çevreyle ilgili üretilen kararlarda, daha çok kent ve mahalle ölçeğinde katılma isteğinde bulunan deneklerin, aynı zamanda, olası bir danışma meclisine de daha fazla zaman ayırabilecekleri ortaya çıkmaktadır.

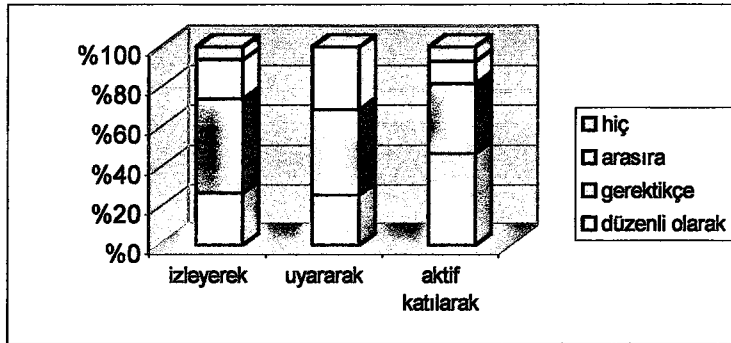

Şekil 28. Olası bir danışma meclisinde çevreye ilişkin üretilecek kararlara katılma

3.13. Olası Bir Danışma Meclisine Katılma Sıklığı ile Kent Yönetiminde Yer Alma İstekliliği Arasındaki İlişki

Yapılan değerlendirmeler sonucunda, deneklerde, olası bir danışma meclisine katılma sıklığı ile kent yönetimine katılma istekliliği arasında orantılı bir ilişkinin varolduğu ortaya çıkmıştır ($X^2=16.83$, sig=0.010), [Ek 3.13], [Şekil 29].

Olası bir danışma meclisinde yer almak istemeyen bireylerin, aynı zamanda, kent yönetiminde de aktif bir rol üstlenmekten çekindikleri; buna karşın, oluşturulacak bu meclise düzenli olarak ve gerek duyuldukça katılmak isteyen bireylerin yönetimde de daha aktif olacakları görülmektedir.

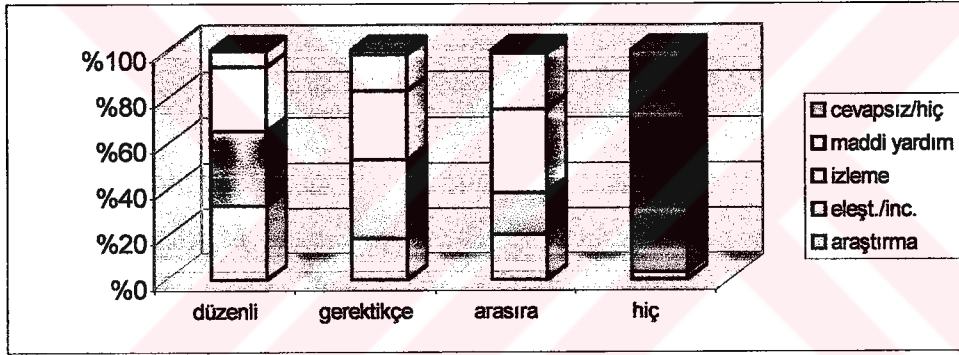

Şekil 29. Olası bir danışma meclisine katılma sıklığı ile kent yönetiminde yer alma istekliliği

3.14. Olası Bir Danışma Meclisine Verilebilecek Katkı ile Katılma Sıklığı İlişkisi

Analizler olası bir danışma meclisine verilebilecek katkı niteliği ile bu danışma meclisine katılma sıklığı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu doğrulamaktadır ($X^2=303.21$, $sig=0.000$), [Ek 3.14], [Şekil 30].

Olası bir danışma meclisine düzenli bir biçimde katkı vermek isteyen deneklerin %32.4'ünün planlamaya ilişkin sorunları araştırmada, %32.4'ünün hazırlanan plan taslaklarını incelemeye, %28.2'sinin plan uygulamalarını izlemeye rol üstlenebilecekleri saptanmıştır. Bu tür bir danışma meclisine katkı vermek istemeyen deneklerin büyük bir çoğunluğundan (%97.1) ise hiçbir katkı sağlanamayacağı ve geriye kalanların da maddi yardımda bulunabileceği ortaya çıkmıştır.

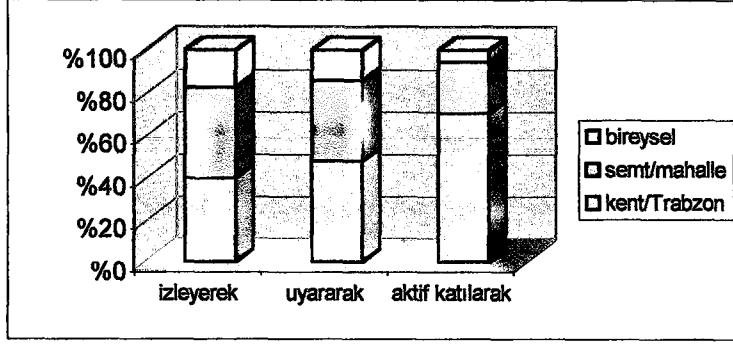

Şekil 30. Olası bir danışma meclisine verilebilecek katkı niteliği ile katılma sıklığı ilişkisi

3.15. Kent Yönetimine Katılma İstekliliği ile Yaşanılan Çevreye İlişkin Üretilen Kararlarda Öncelikle Bulunmak İstenen Ölçek Arasındaki İlişki

Kent yönetiminde etkin bir rol alabilecek bireylerin yaşanılan çevreye ilişkin üretilen kararlarda daha geniş ölçekli düşünme isteklerinin arttığı görülmektedir ($X^2=13.55$, $sig=0.009$), [Ek 3.15], [Şekil 31].

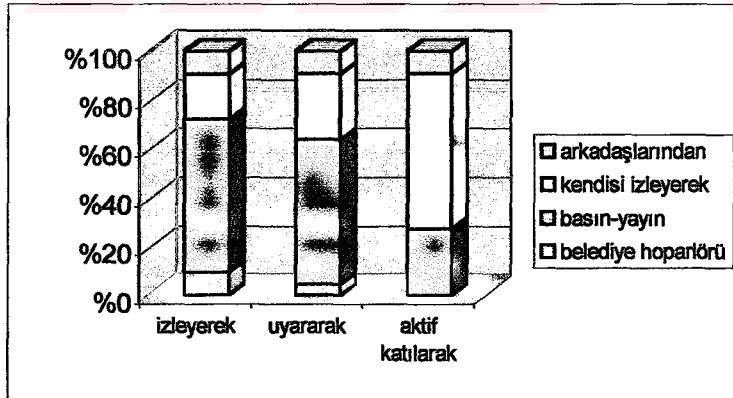
Kent yönetiminde aktif olarak yer almak isteyenlerin % 70.4'ü planlamada daha geniş ölçekte (Trabzon kenti ölçeğinde) hareket edebilecek düzeye sahip bireylerdir.

Şekil 31. Kent yönetimine katılmaya istekli olma ile çevreye ilişkin üretilcek kararlara katılma ilişkisi

3.16. Kent Yönetimine Katılmaya İstekli Olma ile Kentteki (Trabzon'daki) Planlama Çalışmalarından Haberdar Olma Arasındaki İlişki

Kent yönetimine katılma konusunda daha edilgen tavır içinde olan kentliler planlama çalışmalarından daha çok basın-yayın organları yoluyla bilgi edinmeyi tercih ederken; kent yönetiminde daha aktif konumda olmak isteyen kentliler ise planlama çalışmalarını kendilerinin bizzat izleme taraftarı olduklarını ifade etmişlerdir ($X^2=13.84$, $sig=0.031$), [Ek 3.16], [Şekil 32].

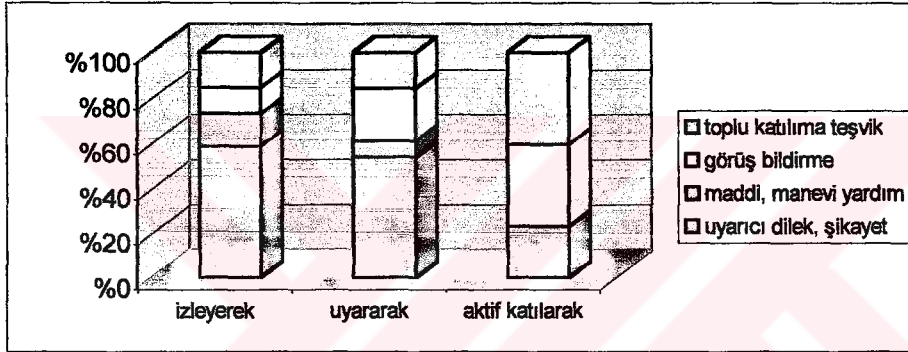

Şekil 32. Kent yönetimine katılmaya istekli olma ile kentteki (Trabzon'daki) planlama çalışmalarından haberdar olma

3.17. Kent Yönetimine Katılmaya İstekli Olma ile Mahallede veya Kentte Varolan Eksikliklerin Giderilmesi için Belediye/Valilik gibi Kurumlara Dilek/Şikayette Bulunma Arasındaki İlişki

Kent yönetimine katılma istekliliği ile yaşanan çevreye ilişkin eksikliklerin giderilmesine yönelik çabaların biçimi arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı ortaya konmuştur ($X^2=32.40$, $sig=0.000$), [Ek 3.17], [Şekil 33].

Kent yönetimine katılma istekliliği daha aktif bulunan kentlilerde çevreye ait eksikliklerin giderilmesine yönelik çabalar daha bilinçli, daha liderce ve toplu katılımı teşvik eder nitelikte bulunmuştur.

Şekil 33. Kent yönetimine katılmaya istekli olma ile mahallede veya kentte varolan eksikliklerin giderilmesi için belediye/valilik gibi kurumlara dilek/şikayette bulunma

4. İRDELEMELER

Gelecek nesillere sağlıklı ve düzenli çevreler aktarabilmek amacıyla gelişen bir düzenleme aracı olan planlama sürecinden yerel yönetimlerin sorumlu olduğu ve planlamadan en optimum biçimde faydalanabilmek için halkla birlikte çalışan yerel yönetim anlayışının etkin konuma getirilmesinin gerekliliği tartışılmaz gerçeklerdir. Katılımcı planlama yaklaşımına temel olmak amacıyla gerçekleştirilen bu çalışma için kent ölçeğinde (Trabzon) bir örnekleme çalışması yapılarak bir takım nominal veriler elde edilmiştir. Çalışmamızın sonucunda denek özelliklerinden eğitim, meslek, gelir düzeyi, mahallede kalış süresi, komşuluk ilişkileri, dernek üyeliği ve Trabzon'da yaşama nedeni ile planlamaya katılımı araştıran değişkenlerden bazıları ile anlamlı ilişkiler saptanabilmiştir.

Bilgi çağında hızla ilerlemek durumunda olduğumuz günümüz toplumlarında/Türkiye'sinde bilinçli bir eğitimin gerekliliği oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Toplumların eğitim seviyesinin yükselmesi, topluma yararı (kamu yararı) ön planda tutulan bilinçli bireylerin/kentlilerin gelişimini hızlandıracak kanaatini doğurmaktadır. Nitekim bu çalışmada kentlinin yaşanılan çevreye ilişkin üretilen kararlarda öncelikle yer almak istediği ölçek ile eğitim düzeyi arasında bir ilişki olduğu saptanmıştır [Şekil 17]. Buna göre eğitim düzeyi arttıkça kentlinin kenti kavrama ve ilgilenme ölçeği kent alt ölçeklerinden kent bütününe doğru genişlemektedir. Bir başka deyişle kentli, eğitim sayesinde daha bilinçli oldukça yaşadığı çevreye, mahallesine ve kentine karşı daha sorumlu ve katkıda bulunur duruma gelecektir. Eğitimlilik aynı zamanda kentlinin daha girişken tavırlar takınmasını sağlayacak ve kent yönetiminde aktif rol alma istekliliğini de arttıracaktır. Böylece kentli eğitimin sağladığı girişimci ve bilinçli kişilikle edilgen konumdan etken konuma geçecektir. Bu çalışmadan elde edilen veriler de kent yönetimine katılmaya isteklilikteki artışın eğitim düzeyindeki artışa paralel olduğunu sağlar niteliktedir [Şekil 18]. Ayrıca bireyden beklenen katkının biçiminde de eğitim düzeyindeki artış ile ilişkili olarak daha aktif düşüncelere yönelik gözlenmektedir [Şekil 19]. Eğitim düzeyi artan kentli, planlama çalışmalarında katılımcı yaklaşıma ağırlık verilmesi gereği üzerinde durarak yerel yönetimlerin sivil toplum örgütleri, kamu kurumları ve halkla birlikte hareket etmesini sağlayacak uzun vadeli girişimleri benimsemesi gerektiği kanısını ileri sürmektedir. Oysa eğitim düzeyi düşük olan kesimde genellikle herhangi bir fikre sahip olunmadığı, planlama eyleminin tamamıyla mahalli idarelerin görevi olduğu kanısı yaygındır. Çağdaş anlamda kent planlamasına katılımı

yüksek tutmak için eğitim düzeyi yüksek bireylerin gerekliliği bu çalışmada elde edilen anlamlı ilişkiler sonucunda ortaya konmuştur.

Meslek grupları ile kent yönetimine katılmaya isteklilik arasında ilişki olduğu bu çalışmada elde edilen bulgular arasında yer almaktadır [Şekil 20]. Tüccar ve emekli kesimlerinde kent yönetimine katılmaya isteklilik diğer meslek gruplarından belirgin derecede fazla ve bu istek daha aktif katılım biçiminde gözlenmektedir. Benzer şekilde bu iki meslek grubunun katılımcı planlamada önemli rolü olan derneklere üyelik oranları da diğer meslek gruplarından daha yüksek bulunmuştur [Şekil 21]. Analiz sonucunda bu iki meslek grubunun niçin diğer gruplardan daha katılımcı davranış sergilediklerini ortaya koyacak verilere sahip olamasak da tüccarların kentle varolabileceği gerçeğini özümsemiş olmaları; emeklilerin ise geride kalan yılları içinde elde ettikleri birikimlerle kent gerçeğini daha iyi kavradıkları öne sürülebilir.

Ekonomik problemlerin aşıldığı gelişmiş ülkelerde planlamada katılım boyutu da yasal bir geçerlilik kazanmıştır. Buna karşın gelişmekte olan ülkemizde henüz ekonomik sorunların ağır basması ve dolayısıyla toplumda gelir seviyesinin dengesiz dağılımından doğan sosyal problemlerden ötürü kent planlamanın yeterince önem görmediği gözlenmektedir. Bu düşünceden hareketle, beklendiği gibi, gerçekleştirilecek bir planlama çalışması için oluşturulacak bir danışma meclisine katılma sıklığı ile bireyin gelir düzeyi arasında bir ilişki olduğu; aynı zamanda gelir düzeyi ile dernek üyeliği arasında da bir bağlantı bulunduğu ortaya konmuştur [Şekil 23], [Şekil 22].

Toplumun yaşanılan çevreye bağlılığının oluşumunda/artmasında orada geçirilen sürenin rolünün önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada elde edilen veriler de bu düşünceyi destekler nitelikte olup planlamaya gönüllü katılmaya istekli olma ile mahallede kalış süresi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir [Şekil 24].

Hızlı kentleşme sonucu ortaya çıkan yoğun yapılaşma ve ardından kaybolan mahalle ve mahalleli kavramı komşuluk ilişkilerinin zayıflamasında etkili olmaktadır. Buna rağmen, az da olsa, bazı çevrelerde bu ilişkilerin korunduğuna tanık olunmaktadır. Kentlilerin sosyal tutum ve davranış kalıplarının da bu tür ilişkilerde önem taşıdığı göz önüne alındığında komşuluk ilişkileri güçlü olan kentlilerin daha katılımcı olmaları beklenebilir. Bu bağlamda yapılan incelemelerde bireyin komşuluk ilişkilerinin yakın çevresiyle ilgili üretilecek kararlarda söz sahibi olma istekliliğini arttırıcı bir etken olduğu sonucuna varılmıştır [Şekil 25].

Demokratikleşme sürecinin değişmez parçası olan sivil toplum örgütlerinin katılımcı planlamadaki rollerini tartışılmaz boyuttadır. Dolayısıyla dernek üyesi bireylerin ağırlıklı olarak kent yönetiminde daha aktif olmaları beklenebilir. Verilerin değerlendirilmesi sonucunda dernek üyeliği ile kent yönetimine aktif katılım arasında anlamlı bir ilişki saptanabilmiş ve bu düşünce Trabzon ölçeğinde de doğrulanmıştır [Şekil 26].

Bireyin/kentlinin yaşanılan çevrede bulunmaya istekli olması, kente yönelik geliştirme çabalarında varolmayı da beraberinde getirecektir. Buradan hareketle, ankette yer alan Trabzon'da yaşama nedeni ve olası bir danışma meclisine katılma sıklığı arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bir başka deyişle; yaşanılan çevrede bulunma istekliliğinin bir ölçütü olabilecek yöreye bağlılık düşüncesinin olası bir danışma meclisine düzenli olarak katılmayı doğurduğu gözlenmiştir [Şekil 27].

Mahalle ölçeğinden yaşanılan kente yönelik daha üst düzeyde bir düzenlemeyi gerektirebilecek durumlarda belediyece oluşturulacak bir danışma meclisine deneklerin göstereceği ilgi, katılma sıklığı ile belirlenmiştir. Ortak hareket etmeyi ve ortak bir çalışmayı yönlendirecek böyle bir meclisin oluşturulmasına/oluşumuna katkı vermek isteyen deneklerin, yaşadıkları çevreye ilişkin üretilen kararlarda öncelikle toplumu ilgilendiren konularda katılımcı davranmaları ve ayrıca kent yönetiminde daha aktif bir rol alma isteklerinin artması beklentisi vardır. Buna karşın olası bir danışma meclisinde çalışmayı reddeden deneklerin büyük bir kısmı yaşanılan çevreye ilişkin üretilen kararlarda bireysel olarak hareket etmeyi ve kent yönetimine daha uzak kalmayı tercih etmektedirler [Şekil 28], [Şekil 29]. Bir düzenleme/planlama etkinliği esnasında oluşturulacak danışma meclisine kentlinin düzenli bir biçimde devam etmesinin, danışma meclisine verebileceği katkı niteliğinde de etkili olacağı düşünülmüştür. Yapılan değerlendirme sonucunda olası bir danışma meclisine düzenli katılmayı isteyen deneklerin katkı biçimi olarak araştırma, eleştirme gibi daha yapıcı nitelikte katkı verecekleri ortaya çıkmıştır [Şekil 30].

Yönetimde söz hakkına sahip olma, aslında kentlilik bilinci taşımayı ve kamu yararını ön planda tutmayı gerekli kılmaktadır. Günümüz koşullarında daha çok bireysel fayda sağlamaya dönük bir tutum içinde bulunan yöneticiler, zamanla, toplum önündeki güvenilirliklerini kaybetmektedirler. Bu nedenle kent yönetimine katılmaya istekli olma ile kent planlaması düşüncesinde geniş ölçeklilik, planlama çalışmalarından haberdar olma ve yaşanılan çevredeki olumsuzlukların giderilmesine yönelik tavırlar arasında anlamlı bir

ilişkinin olması doğaldır. Bu değerlendirme sonucunda kent yönetiminde aktif rol almak isteyen deneklerin çevreye ilişkin üretilen kararlarda, daha çok, Trabzon, semt/mahalle ölçeğinde; varolan planlama çalışmalarını izlemede kendi çabaları ile; olumsuzlukların giderilmesinde ise toplu katılıma teşvik edici ve lider vasıflı hareket edecekleri yönünde olumlu veriler elde edilmiştir [Şekil 31], [Şekil 32], [Şekil 33].

5. SONUÇLAR

Planlamaya katılımın ölçüsü olarak alınabilecek kente ilişkin kararlarda yer alma istekliliği eğitim düzeyi ile orantılı olarak artmakta ve dernek üyeliği olan bireylerde daha da belirginleşmektedir.

Yaşanılan çevrenin düzenlenmesine gönüllü katkıda bulunmak isteyen kentliler komşuluk ilişkilerine önem veren ve aynı zamanda o yörede uzun süre iskan edenlerdir.

Kent planlaması düşüncesinde geniş ölçekliliğe sahip olan, kent yönetimine katılmaya istekli olan ve bu amaçla olası bir Danışma Meclisi'nde yer almayı düşünen bireyler arasında Trabzon ve doğal çevresini sevdikleri için Trabzon'da yaşayanlar da bulunmaktadır.

Ankete katılan kentlilerin büyük bir kesiminin planlamaya uzak ve ilgisiz kalışı ve buna bağlı olarak kentlilik bilincinin yeterli düzeye erişmemiş olması planlamada katılımı zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla çevreye olan bağlılığın gittikçe azaldığı kentte, toplumun katılımcı yaklaşım içinde olmasını beklemek de doğru olmayacaktır.

Planlamaya katılım, planlamanın başından sonuna kadar halkla birlikte hareket etmeyi gerekli kılmaktadır. Ancak kentlilik bilincinin henüz yeterli seviyeye ulaşmadığı Trabzon kentinde böyle bir uygulamaya rastlanmamaktadır.

6. ÖNERİLER

Son yıllarda planlama pratiğinde gözlenen değişimler ve bu çalışma kapsamında yapılan değerlendirmeler sonucunda; katılımcılığı toplumdan beklemek değil, toplumu katılımcılığa yönlendirmek/itmek gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Elde edilen sonuçlar da bu görüşü destekler niteliktedir. Topluma katılımcı çerçevede gelişen, katılımını sağlayıcı ortamlar sunulduğu takdirde, kentlilik bilincinin de kendiliğinden gelişeceği umulmaktadır.

Planlamanın daha iyi bir yapıya kavuşturulabilmesinde benimsenecek katılımcı model yaklaşımının oluşturulabilmesi için; ülke planlarından kent planlarına kadar inen planlama sürecinin işler hale getirilmesi, ülke ölçeğinde yapılan kalkınma planları ve bu planlara bağlı olarak gelişen bölge planlarının katılımcı çerçevede uygulanabilirliğinin sağlanması ve bunun için de planlamayla ilişkili tüm kurum ve kuruluşlardan yararlanılması gerekmektedir.

Ülkemizde katılımcı planlamayı yerleştirmek ve geliştirmek için yapılması gerekenleri özetlemek gerekirse aşağıdaki noktalara dikkat etmeliyiz:

▪ "Suya girmeden yüzme öğrenilmez." Ülkemizde katılımcı planlama konusunu gündemde tutmalı ve ilerleme kaydetmeliyiz. Bu konuda henüz başlangıç evrelerinde olduğumuz için karşılaşılabileceğimiz güçlükler nedeniyle umutsuzluğa kapılmamalıyız. Çünkü katılım zaman ister ve deneyim gerektirir.

▪ Katılım yönetimde şeffaflık gerektirir. Üst düzey karar vericiler tüm plan ve projeleri uygun zaman sürecinde topluma sunmalıdır.

▪ Katılımın sağlıklılığı iletişimin sağlıklılığından geçer. Yönetimle katılımcılar arasındaki iletişim güçlendikçe ve katılımdaki zaman alıcılığı azaltacak çözümler üretildikçe katılımdan beklenen yarar artar ve otoritenin katılımı ile ilgili zaman kaybı korkuları azalır.

▪ Katılım deyimi yalnız seçimler, halk oylamaları, danışma meclislerine ve yürütme kurullarına danışmak anlamına gelmemektedir. Katılım yalnızca sayısal yönüyle değerlendirilecek bir kavram değildir, nicel boyutu yanında niteliksel yanları da olan bir eylemdir.

▪ Katılım sadece konuşmak, eleştirmek ve yazmak değildir. Katılım sadece halkın düşüncesini ortaya koymasını da değildir. Katılım meslek odalarının kendi konularında yetkilerinin artırılması, toplumsal sorunları paylaşma ve çözümlere yönelmede birlikte hareket edilmesiyle (işbirliği) güç kazanır.

- Katılımcıların eğitimi, motivasyonu ve örgütlenmeleri teşvik edilmelidir.

- Eğitim katılımın sağlıklı işlemesi için sürekli gündemde yer almalıdır.

- Plancının eğitiminde halkla ilişkiler, liderlik davranışı, katılımı teşvik gibi konulara da yer verilmelidir. Ayrıca plancının meslek pratiğinde baskı gruplarıyla başa çıkma, katılımcıları olumlu yönlendirme ve gereksiz ayrıntıları ortadan kaldırma yönünde tavır sergilemesi desteklenmelidir. Plancı yol gösterici bir kılavuz niteliği taşımalı, halkla iletişimde halkın seviyesine uygun bir ortak dil geliştirilmesine yardımcı olmalıdır.

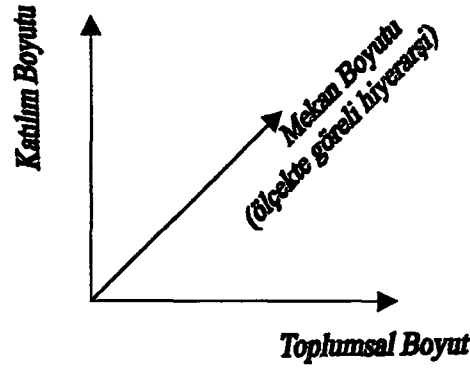
- Ülkeler (yönetimler) her yaştaki vatandaşına çevre ve kalkınma eğitimi vermeli, onları eğitim planlarına sokmalı, dahası karar vericilerin eğitimine özel bir önem vermelidir.

- Ülkeler (yönetimler) okul öğrencilerine çalışmalar yaptırmalı, mezunlara da yetiştirme programları hazırlamalı, bireyleri eğitebilecek tüm kuruluşları, özellikle de sivil toplum örgütlerini teşvik etmeli, basın, yayın, eğlence, tiyatro, reklam yollarıyla da daha aktif bir tartışma ortamına katkıda bulunmalıdır.

- Ülkeler (yönetimler) temsilcilerin eğitimine önem vermeli, onları plan, planlama, kentsel yaşam, kamu yararı, birey yararı kavramları hakkında bilinçlendirmeli ve dolayısıyla birey yararının kamu yararı olmadığını öğretmelidir.

Tüm bu olanakların gerçekleştirilebilmesi için; değişen demokrasi anlayışı kapsamında ortaya çıkan; bir anlamda eğitsel yönü olan, katılımcılığın yasal bir dayanakla güçlendirilmesi gerekmektedir. Topluma sunulacak katılımcı ortamlar zamanla planlamadaki yerini alacaktır. Ancak, bu konuda, merkeziyetçi yaklaşımın yerini alan demokratikleşme ve yerelleşme çerçevesi içinde yerel yönetimlere önemli sorumluluklar düşmektedir.

Katılım biçimsel, mekansal ve toplumsal boyutu ile ele alınması gerekli üç boyutlu bir eylemdir [Şekil 34].

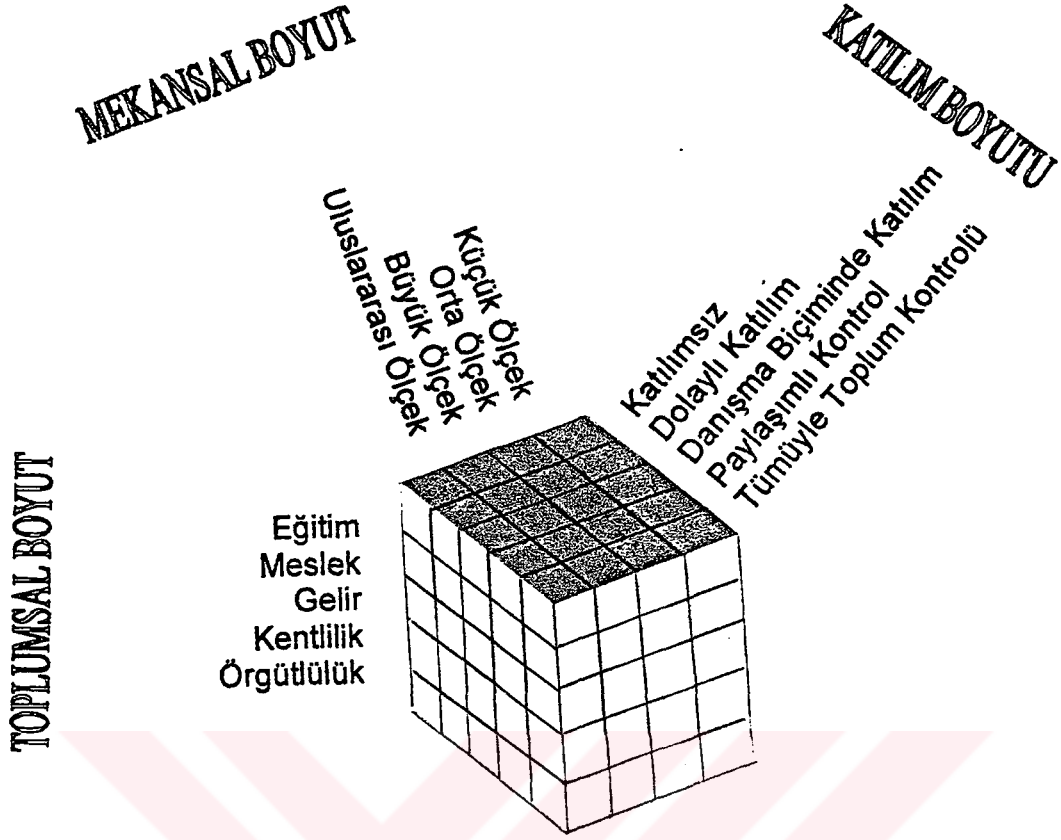

Şekil 34. Katılım biçimi, mekansal ve toplumsal boyut ilişkisi

Fiziksel çevrenin planlanmasında toplum katılımının en optimum düzeyde işler hale getirilmesi, katılım eyleminin paradigmasını oluşturan nitelik ve toplum özelliklerinin birarada irdelenip mekan boyutuna indirgenmesiyle mümkün olabilir.

Planlamaya katılım için önerilen matrisin [Tablo 6] uygulamaya dönüştürülmesinde her toplumun farklı özellikler taşıdığı konusu unutulmamalıdır. Dolayısıyla toplumların sosyo-ekonomik yapıları (eğitim, meslek, gelir, kentlilik, örgütlülük) bu matriste farklı süreçlerin işlenmesine neden olacaktır. Bu nedenle toplumsallık boyutunun, özellikle de gelişmekte olan ülkeler için, katılımcı bir modeldeki yeri oldukça önemli bir yere sahiptir. Böyle bir modelin oluşturulmasında ve uygulanmasında topluma ait özelliklerin yerinde tespitiyle katılımcı sürecin başlatılmasında fayda vardır. Çünkü her ölçeğe göre değişebilen katılımcı süreçte izlenecek yol, toplum özelliklerine göre farklılaşacak; kısacası yerelleşecektir. Bu nedenle katılım modelinde etkili üç kavramın birarada olabilirliği ve uygulanabilirliği sağlanmalıdır [Şekil 35].

Şekil 35. Katılımcı bir modelde etkili paradigmlar ve birbirleriyle ilişkisi

Belirlenecek katılımcı modelde en küçük ölçekten en büyük ölçeğe kadar planlamada kaynakların verimli kullanılmasına yönelik, bürokratik bir yapıyı hedeflemeyen planlama modeli gerekmektedir.

Önerilecek model, ölçeğine göre değişik oranda ve değişik biçimlerde katılımı içerecektir. Proje ve programların evrelerinin toplumsal boyuttan çok teknik boyutlara (yatay eksen) dek bir skalada geliştiği ve katılımın artmasıyla (dikey eksen) planlama sürecinin karmaşıklaşp yavaşladığı da gözönüne alınarak ölçeğe ve topluma göre farklı kombinasyonların önerilmesinde bir sakınca bulunmamaktadır. Herhangi bir projede, programın özellikleri (ölçeği, konusu, vb.) ve toplumsal veriler çerçevesinde aşağıda sunulan matris yardımıyla uygulamaya dönüştürülebilir [Tablo 6], [60]:

Tablo 6. Önerilebilecek bir model için uygulamaya yardımcı bir matris

	programa gerek duyup başlatma	plan yapma, strateji belirleme süreci	tasarım, projelendirme süreci	yapım, hayata geçirme süreci	koruma, hayatta tutma süreci
Katılımsız*					
Dolaylı katılım**					
Danışma biçiminde katılım***					
Paylaşımlı kontrol****					
Tümüyle toplum kontrolü*****					

* topluma hiçbir konuda danışılmamaktadır

** toplum katılımı çok sınırlı ve yöneticiler belirgin derecede söz sahibi

*** toplum katılımı ilgi grupları aracılığı ile ve yöneticiler asıl söz sahibi

**** toplum katılımı belirgin ve yöneticilerle eşit oranda söz sahipliği

***** toplum katılımı esas alınmış ve yöneticiler hizmet eder konumda

Oluşturulan bu matriste, mekan boyutuna göre, uygun kutucukların işaretlenmesiyle katılım modeli belirlenebilmekte ve proje veya programdaki basamaklarda ne ölçüde katılımın öngörüldüğü ve uygulanacağı ortaya konmaktadır. Örneğin çalışmanın yürütüldüğü Trabzon özelinde, "Yapılan Çalışmalar" bölümünde de görüldüğü gibi, parsel, sokak, komşuluk ölçeğinde gerçekleştirilebilecek bir katılımcı planlama için paylaşımlı kontrol biçiminde bir katılım uygun olabilir. Oysa mahalle düzeyinde yapılabilecek bir düzenleme/planlama etkinliğinde danışma biçiminde katılımın uygun olabileceği, Trabzon kenti sözkonusu olduğunda ise toplumsal boyutun dolaylı bir katılıma olanak tanıyabileceği söylenebilir [Tablo 7]. Toplumsal boyutun önemli derecede belirleyici olduğu katılımcı planlama çalışmaları henüz eğitim, kentlilik, örgütlülük, vb. özellikler açısından yeterince gelişmiş sayılamayacak bir kent olan Trabzon'da, bugünkü koşullarda, toplum kontrollü bir planlama çalışmasının sağlıklı işleminin mümkün olmadığını

yapılan çalışma ortaya koymaktadır. Ayrıca proje konusuna bağlı olarak katılım biçiminin süreç içinde değişebileceği görülmektedir.

Ancak toplumsallığın gelişmiş olduğu ülkelerde toplum kontrollü çalışmaların başarılı biçimlerde yürütüldüğü bilinmektedir. Bu ülkelerde bile katılımın başarısı, "Genel Bilgiler" bölümünde örnekleri görüldüğü gibi, toplumun bu yönde bilinçli ve sistemli eğitilmesi ile sağlanabilmektedir.

Tablo 7. Değişik aşamalarda olası katılım biçimleri (Trabzon örneği)

	programa gerek duyup başlatma	plan yapma, strateji belirleme süreci	tasarım, projelendirme süreci	yapım, hayata geçirme süreci	koruma, hayatta tutma süreci
katılımsız			○	▲■○	
dolaylı katılım	○	○	○	▲■	○
danışma biçiminde katılım	■○	▲■○	▲■	▲	■○
paylaşılan kontrol	▲	▲■	▲■		▲■
tümüyle toplum kontrolü					

*Mahallenin nüfus büyüklüğüne göre katılım biçimi değişebilir.

▲ sokak   ■ mahalle*   ○ kent

Sonuç olarak; Trabzon özelinde gerçekleştirilen bu çalışma ile ülke ve bölge geneline uygun bir modelin ortaya çıkması için yeterli zemin olmayabilir. Yapılan ulusal ve uluslararası literatür çalışması, planlamada katılım için öncelikle toplum yapısına dönük bir modelin gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca dünyada uygulanan modellerin tamamıyla ülkemize yerleştirilmeye çalışılması bu aşamada zordur. Ülkemizde katılımcı planlamanın henüz emekleme döneminde olduğu unutulmamalı ve bir an önce bu tür uygulamalarla tecrübe edinilmelidir. Bu konuya ilişkin toplumsal özelliklerin de irdelendiği araştırmalara ağırlık verilerek toplum ve mekana uygun model/modellerin belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

7. KAYNAKLAR

1. Özdeş, G., Şehirciliğe Giriş ve Toplum Mikyası, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1962.
2. Keleş, R., Kentbilim İlkeleri, Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, Birinci Baskı, Ankara, 1976.
3. Bumin, K., Demokrasi Arayışında Kent, Ayrıntı Yayınları, Yayın No:20, İstanbul, 1990.
4. Türk Dil Kurumu Yayınları, Türkçe Sözlük, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 4. Baskı, Yayın No:247, Ankara, 1966.
5. Pars Yayınları, Okyanus Ansiklopedik Sözlük, 4. Cilt, Sermet Matbaası, 1. Baskı, İstanbul, 1972.
6. Aydemir, S.E., Planlama ve Planlamanın Evrimi, Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, K.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ders Notları No:54, Trabzon, 1999, 62-91.
7. Akkoyunlu, K., Planlama ve Katılım, Planlama Dergisi, 4 (1990/3) 14-21.
8. Özşen, T., Mülki İdare Amirlerinin Planlama, Koordinasyon ve İzleme Görevleri, Türk İdare Dergisi, 375 (1987) 41-78.
9. Aydemir, Ş., Planlama ve Planlama Türleri, Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, K.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ders Notları No:54, Trabzon, 1999, 54-61.
10. Eraydın, A., Değişen Dünyada Bölge Planlamanın Yeniden Tanımlanması, Planlama Dergisi, 15 (1997/1) 1-10.
11. Suher, H., Şehircilik, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, 1996.
12. Korkmaz, T., (Post) Modern Sürek (li) (siz) lik, 70 Sonrası Mimarlık Tartışmaları, Mimarlar Derneği Yayınları, Birinci Baskı, Ankara, 1996.
13. Tekeli, İ., Türkiye'de Kent Planlamanın Kurumsallaşması ve Günümüzdeki Sorunları, Kent Planlaması Konuşmaları, Mimarlar Odası Yayını, Ankara, 1991.
14. İspir, E.G., Şehirleşme ve Meseleleri, İkinci Baskı, Gazi Büro Yayınları, Ankara, 1991.
15. Keleş, R., Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi Yayınları, Yayın No:13, İkinci Baskı, Ankara, 1990.

16. Öksüz, A.M., Planlama Yaklaşımları (Kuramları), Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, K.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ders Notları No:54, Trabzon, 1999, 92-102.
17. Tekeli, İ., Bir Demokrasi Projesi Olarak Yerel (Bölge) Planlama, Planlama Dergisi, 15 (1997/1) 11-16.
18. Neutze, M., Urban Planning, Policy and Management, Australian Journal of Public Administration, 49 (1982/2) 145-158.
19. Baransu, B., Ergun, N., Katılımcı Planlamanın Metodolojik Nitelikleri, MSÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Planlamaya Katılım Kolokyumu, 6-7-8 Kasım 1990, İstanbul, Türkiye'de 14. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu Bildiriler Kitabı, 30-33.
20. Abban, Ç., Ayata, O., Gürel, A., Özen, A., Özen, H., Katılımı Nasıl Ele Alıyoruz, Mimarlık Dergisi, 175 (1982/1) 2-5.
21. Saltık, A., Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi: Kavramsal Bir Yaklaşım, Türkiye Çevre Vakfı Yayınları, Sürdürülebilir Kalkınmanın Uygulanması Tartışma Toplantısı, 11-12 Aralık 1997, Ankara, 27-40.
22. Özcan, Ü., Çağdaş Kentlerde Katılım ve Sivil Organizasyonlar, Planlama Dergisi (1989/1) 7-10.
23. Bilgin, N., Göregenli, M., Kentsel Katılım ve Çoğulculuk, Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne, WALD Yayınları, İstanbul, 1996.
24. Demir, Ö., Acar, M., Sosyal Bilimler Sözlüğü, Ağaç Yayıncılık, 1992, İstanbul.
25. Yavuz, Ö., Katılmak Eleştirel Olmaya Engel Değil, Planlama Dergisi (1995/3) 40-45.
26. Yalçındağ, S., Belediyelerimiz ve Halkla İlişkiler, Yayın No:275, Birinci Baskı, TODAİE Yayınları, Ankara, 1996.
27. Miser, R., Yerel Yönetimler ve Halk Eğitimi, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, TODAİE Yayınları, 6 (1993/2) 9-25.
28. Çavdar, T., Bir Katılımsal Tasarım Uygulamasının Ardından, Mimarlık Dergisi, (1982/1) 8.
29. Önal, Ş., Mimarlıkta ve Kentsel Tasarımda Halk Katılımı, Yapı Dergisi, YEM Yayınları, Yayın No:149, (1994/4) 28-32.
30. Akıllıoğlu, T., (Yeni) İmar Kanunu ve Yönetim Hukuku, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Yayın No:560, İmar Planlama Mevzuatı ve Uygulaması Konferansı, 29-30 Mayıs 1986, Trabzon, 29-36.

31. Türk Dil Kurumu Yayınları, Türkçe Sözlük, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Yayın No:549, Ankara, 1988.
32. Şenyapılı, Ö., Yerel Yönetim Kararlarına Halkın Katılımı, Mimarlık Dergisi, (1977/2) 75-77.
33. Ateş, T., Demokrasi, Ümit Yayıncılık, Üçüncü Baskı, Ankara, 1994.
34. Ozankaya, Ö., Toplum Bilim Terimleri Sözlüğü, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul, ?
35. Dahl, R., Demokrasi ve Eleştirileri, Köker, L., Türk Siyasi İlimler Derneği&Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.
36. Şenel, A., Eski Yunan'da Siyasal Düşünüş, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Yayın No:258, Ankara, 1968.
37. Sartori, G., Demokrasi Kuramı, Baykal, D., Siyasal İlimler Türk Derneği Yayınları, Yayın No:23, Ankara.
38. Hançerlioğlu, O., Toplum Bilim Sözlüğü, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1986.
39. Şenel, A., Siyasal Düşünceler Tarihi, Beşinci Baskı, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1996.
40. Ergin, Ş., Kent Planlamada Yeni Gündem:Çevre ve Katılım Tartışmalı Teknik Toplantısı, Şehir Plancılar Odası Yayını, 11-13 Aralık 1991, Ankara, 93-95.
41. Ateş, T., Cumhuriyet ve Laiklik, Birinci Baskı, Sarmal Yayınevi, Ankara, 1994.
42. Ünsal, A., Yurttaşlık Zor Zanaat, 75 Yılda Tebaa'dan Yurttaş'a Doğru, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.
43. Fontana, J., Avrupa'nın Yeniden Yorumlanması, AFA Yayınları, İstanbul, 1995.
44. Bookchin, M., Kentsiz Kentleşme, Özyalçın, B., Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999.
45. Bayhan, İ., Şehir Planlaması, İDMMA Yayını, İstanbul.
46. Giddens, A., Modernliğin Sonuçları, Kuşdil, E., İkinci Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998.
47. Tekeli, İ., Türkiye'de Çoğulculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine, Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne, WALD Yayınları, İstanbul, 1996.
48. Görmez, K., Yerel Demokrasi ve Türkiye, İkinci Baskı, Vadi Yayınları, Yayın No: 72, Ankara, 1997.

49. Ben-Amittay, J, Siyasal Düşünceler Tarihi, Kılıçbay, M.A., Köker, L., Savaş Yayınları, Ankara, 1983.
50. Benevolo, L., Avrupa Tarihinde Kentler, AFA Yayınları, İstanbul, 1995.
51. Taneri, E., Şehircilik Konuları, İDMMA Mimarlık Bölümü ve Proje Kürsüsü Yayınları, Yayın No:5, İstanbul.
52. Arıboğan, D.Ü., Kabileden Küreselleşmeye, Birinci Baskı, Sarmal Yayınları, İstanbul, 1998.
53. Buhr, M., Schroeder, A., Back, K., Aydınlanma Hareketi ve Felsefesi, Atayman, V., Birim Yayınları, İstanbul, 1984.
54. Laçiner, Ö., Kentlerin Dönüşümü ve Yeni Kentlilik Bilinci, Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne, WALD Yayınları, İstanbul, 1996.
55. Cullingworth, J.B., Town and Country Planning in Britain, Fifth Edition, The New Local Government Series, No:8, London, 1974.
56. Altaban, Ö., 1980'li Yıllarda İngiliz Planlama Deneyimleri, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, (1990/1-2) 75-101.
57. Local and Regional Authorities, The Size of Municipalities, Efficiency and Citizen Participation, Council of Europe, No:56, 1995.
58. Friend, J., Hickling, A., Planning Under Pressure, Second Edition, Great Britain by Biddles Ltd, London, 1997.
59. Ardill, J., The New Citizen's Guide to Town and Country Planning, First Edition, Town and Country Planning Association, London, 1974.
60. Hamdi, N., Goethert, R., Action Planning for Cities, A Guide to Community Practice, England, 1997
61. Ortaylı, İ., İmparatorluk Döneminde Mahalli İdarelerin ve Belediyeciliğin Önemi, Türkiye'de Belediyeciliğin Evrimi, Birinci Baskı, Türk İdareciler Derneği Yayınları, Yayın No:2, Ankara, 1978.
62. Seyitdanlıoğlu, M., Yerel Yönetim Metinleri (I), Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 4 (1995/6) 85-102.
63. Ersoy, M., Tarihsel Perspektif İçinde Türkiye'de Merkezi Yönetim-Yerel Yönetim İlişkileri, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 9 (1989/1) 45-66.
64. Yıldırım, T., Türkiye'nin İdari Teşkilatı, Alkım Yayınları, İstanbul, 1997.

65. Bal, H., Kent Sosyolojisi, Birinci Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Yayın No: 17, Ankara, 1999.
66. Tekeli, İ., Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.
67. Tekeli, İ., Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Belediyeciliğin Evrimi, Türkiye'de Belediyeciliğin Evrimi, Birinci Baskı, Türk İdareciler Derneği Yayınları, Yayın No:2, Ankara, 1978.
68. Akçura, T., İmar Kurumu Konusunda Gözlemler, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Yayın No:36, Ankara, 1982.
69. Ünal, T., Merkezi Yönetim ve İmar Konuları, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Yayın No:560, İmar Planlama Mevzuatı ve Uygulaması Konferansı, 29-30 Mayıs 1986, Trabzon, 13-20.
70. Şengül, H.T., Yeni İmar Mevzuatı ve Kent Planlaması, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Yayın No:560, İmar Planlama Mevzuatı ve Uygulaması Konferansı, 29-30 Mayıs 1986, Trabzon, 37-51.
71. Dinçer, Y., Kent, Kentleşme, Kent Planlaması, Sivil Toplum İçin "Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi" Seminerleri, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Yayınları (WALD), İstanbul, 1998.
72. Acar, M., Belediyelerde Halkla İlişkiler, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Yayın No: 2337, Ankara, 1993.
73. D.P.T., Mahalli İdareler ve Büyükşehir Yönetimi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: 2364, Ankara, 1994.
74. D.P.T., Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1963-1967.
75. Taneri, E., Bölge Planlama, Yıldız Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 186, İstanbul, 1986.
76. D.P.T., İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1968-1972.
77. D.P.T., Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1973-1977.
78. Sarıbay, A.Y., Postmodernite, Sivil Toplum ve İslam, İkinci Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.
79. D.P.T., Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1978-1983.
80. D.P.T., Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1990-1994.

81. Keating, M., Yeryüzü Zirvesinde Değişimin Gündemi, UNEP Türkiye Komitesi Yayınları, Ankara.
82. Özcan, Ü., Norveç'te Bölgesel ve Yerel Planlama ve Karar Süreçlerine Kadınların Katılımı, Habitat Dergisi, 10 (1996/31) 12-15.
83. Teymur, E., Local Planning Practise in Britain-A View from Inside,
84. King, S., Conley, M., Latimer, B., Ferrari, D., Co-Design/A Process of Design Participation, Van Nostrand Reinhold Association, New York, 1989.
85. T.C. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Birecik Barajından Etkilenen Nüfusun Yeniden Yerleşimi, İstihdamı ve Ekonomik Yatırımları için Planlama ve Uygulama Projesi Hakkında Bilgiler, 26 Ekim 1998.
86. T.C. Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Gap İdaresi 1997 Yılı Faaliyet Raporu, Afşaroğlu Matbaası, Ankara, 1997.
87. Yalkı, T., Sürdürülebilir Kent ve Bursa 2020 Çevre Düzeni Strateji Planı, Sürdürülebilir Kalkınmanın Uygulanması Tartışma Toplantısı, 11-12 Aralık 1997, Ankara, 121-132.
88. Ekinci, O., Muğla'yı Korumak, Şehir/Kent Kültürü Dergisi, Dönemli Yayıncılık, 11 (1988/1) 67-71.
89. Gedikli, R., Kentlerde, Kişi Başına Düşmesi Gereken Açık Yeşil Alan Büyüklüğünün Değerlendirilmesinde Kullanılabilecek Matematiksel Bir Model Önerisi: Trabzon Örneği, Doktora Tezi, K.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 1998.

8. EKLER

Ek 1. Anket verilerinin kodlanması ve gruplanması.

Planlamaya katılımın niteliksel boyutlarını açıklamaya yardımcı olmak üzere oluşturulan anket çalışmasının sonucunda ortaya çıkan özelliklerin/verilerin (bağımsız değişkenler) gruplama ve kodlamaları aşağıdaki gibidir.

◆ Mahalle (mah);

1. Aydınlıkevler
2. Bahçecik
3. 1 Nolu Beşirli
4. 2 Nolu Beşirli
5. Bostancı
6. Boztepe
7. Cumhuriyet
8. Çarşı
9. Çömlekçi
10. Değirmendere
11. 1 Nolu Erdoğan
12. 2 Nolu Erdoğan
13. 3 Nolu Erdoğan
14. Esentepe
15. Fatih
16. Gazipaşa
17. Gülbahar Hatun
18. Hızırbey
19. İnönü
20. İskenderpaşa
21. Kalkınma
22. Karşıyaka
23. Kaymaklı
24. Kemer kaya
25. Kurtuluş
26. Ortahisar
27. Pazarkapı
28. Sanayi
29. Toklu
30. Yalı
31. Yenicuma
32. Yenimahalle
33. Yeşiltepe
34. Zafer
35. Çimenli
36. Konaklar
37. Pelitli
38. Yeşilköy
39. Soğuksu
40. Bengisu
41. Çukurçayır
42. Çamoba
43. Çağlayan Mevkii

◆ Doğum yeri (dogumyer);

İl trafik kodlarına göre gruplama yapılmıştır.

◆ Trabzon'a geldiği yer (geld.yer);

İl trafik kodlarına göre gruplama yapılmıştır.

◆ Trabzon'a geldiği yıl (geld.yil);

1. 1991'den sonra (0-9 yıl)
2. 1981-1990 arası (10-19 yıl)
3. 1971-1980 arası (20-29 yıl)
4. 1961-1970 arası (30-39 yıl)
5. 1951-1960 arası (40-49 yıl)
6. 1950 öncesi (50+ yıl)

◆ Cinsiyet (cins);

1. Erkek,
2. Kadın

◆ Yaş (yas);

1. 25-34 yaş,
2. 35-44 yaş,
3. 45-54 yaş,
4. 55-64+

◆ Meslek (meslek);

1. Memur,
2. Esnaf,
3. Tüccar,
4. Serbest Meslek,
5. İşçi,
6. Ev Hanımı,
7. Emekli

◆ Eğitim (egitim);

1. İlkokul,
2. Ortaokul,
3. Lise,
4. Mesleki Okul,
5. Üniversite,
6. Eğitimsiz.

◆ Çalıştığı kurum (ca.kurum);

1. Kamu 2. Özel 3. Serbest/Kendi İşyeri 6. Ev hanımı 7. Emekli

◆ Çalıştığı yer (ca.yer);

1. Aydınlıkevler 2. Bahçecik 3. 1 Nolu Beşirli 4. 2 Nolu Beşirli 5. Bostancı
6. Boztepe 7. Cumhuriyet 8. Çarşı 9. Çömlekçi 10. Değirmendere 11. 1 Nolu
Erdoğan 12. 2 Nolu Erdoğan 13. 3 Nolu Erdoğan 14. Esentepe 15. Fatih
16. Gazipaşa 17. Gülbahar Hatun 18. Hızırbey 19. İnönü 20. İskenderpaşa
21. Kalkınma 22. Karşıyaka 23. Kaymaklı 24. Kemerkaya 25. Kurtuluş 26. Ortahisar
27. Pazarkapı 28. Sanayi 29. Toklu 30. Yalı 31. Yenicuma 32. Yenimahalle
33. Yeşiltepe 34. Zafer 35. Çimenli 36. Konaklar 37. Pelitli 38. Yeşilköy
39. Soğuksu 40. Bengisu 41. Çukurçayır 42. Çamoba 43. Yıldızlı 44. Çimenli-Şana
45. Yomra 46. Arsin 47. Araklı 48. Sürmene 49. Of 50. Yok (emekli/ev hanımı)

◆ Gelir (gelir);

1. 50 milyon TL. altı 2. 50-100 milyon 3. 100-150 milyon 4. 150-200 milyon
5. 200-300 milyon 6. 300+ milyon

◆ Trabzon'da ikamet ettiği yıl (iskantrb);

1. 9 yıldan beri (1991'den sonra)
2. 10-19 yıldan beri (1981-1990 arası)
3. 20-29 yıldan beri (1971-1980 arası)
4. 30-39 yıldan beri (1961-1970 arası)
5. 40-49 yıldan beri (1951-1960 arası)
6. 50+ fazla (1950'den önce)

◆ Şu anki mahallede ikamet ettiği yıl (iskanmah);

1. 9 yıldan beri (1991'den sonra)
2. 10-19 yıldan beri (1981-1990 arası)
3. 20-29 yıldan beri (1971-1980 arası)
4. 30-39 yıldan beri (1961-1970 arası)
5. 40-49 yıldan beri (1951-1960 arası)
6. 50+ fazla (1950'den önce)

◆ Mülk sahipliği (mülksahi);

1. Mülk 2. Kira

◆ Trabzon'daki diğer mülkün niteliği (diğerermül);

11. Arsa/arazi 12. Konut/işyeri 13. Her ikisi de 14. Yok

◆ Trabzon'daki diğer mülkün yeri (mülkyeri);

6100. Merkez	6106. Çarşıbaşı	6111. Köprübaşı	6116. Tonya
6101. Akçaabat	6107. Çaykara	6112. Maçka	6117. Vakfikebir
6102. Araklı	6108. Dernekpazarı	6113. Of	6118. Yomra
6103. Arsin	6109. Düzköy	6114. Sürmene	2000. Başka taşınmaz yok
6105. Beşikdüzü	6110. Hayrat	6115. Şalpazarı	

◆ Yakın çevredeki yapılaşma /yapı düzeni hakkındaki genel fikir (yapidüze);

1. Genel olarak iyi 2. Fena değil 3. Kötü 4. Fikrim yok

◆ Mahalledeki donatıların yeterliliği/yetersizliği

Yeşil alan, park (mah.yesil);

11. Yeterli 21. Yetersiz

Ulaşım alanları (mah.uls);

12. Yeterli 22. Yetersiz

Eğitim alanları (mah.egtm);

13. Yeterli 23. Yetersiz

Altyapı alanları (mah.alty);

14. Yeterli 24. Yetersiz

Çocuk bahçesi, çocuk oyun alanları (cbahcesi);

15. Yeterli 25. Yetersiz

Spor alanları (mah.spor);

16. Yeterli 26. Yetersiz

◆ Komşuluk İlişkileri (komsuluk);

1. Çok iyi yardımlaşıyoruz

2. İyi, gidip geliyoruz

3. Karşılaştığımızda yalnızca selamlaşıyoruz

4. Birbirimizi tanımıyoruz, selamlaşmıyoruz

◆ Gönüllü Katılım (gonullu);

10. Evet, katılıyorum

21. Vaktim yok, işlerim yoğun

22. Planlamadan anlamam, uzmanları yapsın

23. Önemli sağlık sorunlarım var

24. Toplumsal birliktelik yok

Hayır, katılmam diyenler

◆ Kentte yeterli/yetersiz, olumlu/olumsuz gözükten yönler

Yeşil alan, park (kentyesi);

11. Yeterli 21. Yetersiz

Ulaşım alanları (kentulsm);

12. Yeterli 22. Yetersiz

Eğitim alanları (kentegtm);

13. Yeterli 23. Yetersiz

Altyapı alanları (kentalty);

14. Yeterli 24. Yetersiz

Spor alanları (kentspor);

15. Yeterli 25. Yetersiz

Sağlık hizmetleri (saglik);

16. Yeterli 26. Yetersiz

Çevre sorunu (cevresor);

17. Yok 27. Var

Eğlence/kültürel faaliyetler (eglkül);

18. Yeterli 28. Yetersiz

Alışveriş mekanları (alsveris);

19. Yeterli 29. Yetersiz

◆ Mahallede ve kentte varolan eksikliklerin, olumsuzlukların giderilmesi için yapılabilecekler (sizce);

1. Fikrim yok
2. Yapılacak bir şey kalmadı
3. Mahalli idarelerin görevi
4. Halk bilgisiz ve bilinçsiz. Panel, anket, ...v.b. ile bilgilendirilmeli
5. Yerel yönetimlerin maddi olanakları arttırılmalı ve planlama için daha fazla kaynak ayrılmalı
6. Planların uygulanabilirliği için halkın planlamaya etkin katılımı sağlanmalı. Bunun için de halkı örgütlemeli, halkın zaman zaman fikri alınmalı
7. Gönüllü kuruluşlar (STÖ), kamu kurumları, yerel yönetimler ve halkın birarada çalışabileceği ortamlar yaratılmalı
8. Uzun vadeli yatırımlar gerçekleştirilmeli

◆ Mahallede ve kentte belirtilen eksikliklerin giderilmesi için belediye/valilik gibi kurumlara dilek, şikayet ya da gönüllü katılma isteği (şikayet);

11. Bu kurumlara uyarı nitelikli talepte bulunarak
12. Belli ölçüde maddi, manevi yardımda bulunarak
13. Planların askı süresinde ve öncesinde planlar üzerinde görüş bildirerek
14. Mahalleyi, tanıdıkları birlikte tepki vermeye teşvik ederek

“Evet”
diyenler

21. Zamanım yok
22. Bir şey değiştireceğini sanmıyorum/etkili olmaz
23. Önemli sağlık sorunlarım var, ilgilenemem
24. Herkes görevini yapsın, benim görevim değil
25. Toplumda birliktelik yok

◆ Trabzon’daki planlama çalışmalarından haberdar olma durumu (haberdar);

11. Belediye hoparlöründen
12. Basın-yayımdan
13. Kendim izleyerek
14. Arkadaşlarımdan
20. Hayır

“Evet” diyenler

◆ Derneklerin bilinip bilinmediği (dernekad);

10. Hayır, bilmiyorum
21. Yardım dernekleri
22. Çevreyi koruma ve güzelleştirme dernekleri
23. Sosyal/kültürel faaliyetli dernekler
24. Meslek odaları/sendikalar
25. Vakıf
26. Yardım/meslek odaları, sendikalar/sosyal, kültürel faaliyetli dernekler
27. Yardım/Sosyal kültürel faaliyetli dernekler
28. Sosyal kültürel faaliyetli dernekler/meslek odaları, sendikalar
29. Yardım/çevreyi koruma, güzelleştirme dernekleri

◆ Derneğe/derneklere üyelik durumu (der.üyel);

10. Üye değil
21. Yardım
22. Çevreyi koruma ve güzelleştirme
23. Sosyal/kültürel faaliyetler derneği
24. Meslek odaları
25. Vakıflar
26. Yardım/ Sosyal,kültürel faaliyetler derneği/ Meslek odaları
27. Yardım/ Sosyal,kültürel faaliyetler derneği
28. Sosyal,kültürel faaliyetler derneği/ Meslek odaları
29. Yardım/ Çevreyi koruma ve güzelleştirme

◆ Derneğe üye olanların dernek faaliyetleri gruplaması (faaliyet);

10. Üye değil
21. Yardım yapma (özel eğlence, yemek düzenleyerek maddi yardım sağlama)
22. Dayanışmayı sağlama
  23. Mesleki faaliyetler/sorunları giderme
  24. Tüketici haklarını koruma
25. Tarihi yapıtları koruma/vakıf
  26. Bireysel gelişimi sağlayıcı faaliyetler
  27. Halka eğitici bilgiler verme/topluma uyarıcı bilgiler aktarma (konferans)
  28. Sosyal, kültürel faaliyetler düzenleme (tiyatro, konser)

◆ Üye olunan derneğe katkı biçimi (katki);

1. Üye değil 2. Fikir 3. Emek 4. Para 5. Hepsi

◆ Üye olunan derneğin yerel yönetimle işbirliği içinde olma durumu (isbirlik);

1. Üye değil
2. Çok ilişkili
3. İlişkili
4. Az ilişkili
5. Hiç yok

◆ Üye olunan derneğin kamuoyunda etkililiği (kamuoyu);

10. Üye değil
  20. Evet
  31. Yerel yönetimler ilgisiz
  32. Halk duyarsız
  33. Dernek üyeleri yeterli ilgi göstermiyor
- “Hayır” diyenler

◆ Basın-yayımdan hatırlanan herhangi bir katılım olayı (örnekkat);

1. Evet (Bergama, Fırtına, Gökova,....)
2. Hayır

- ◆ Belediyenin imar sorunları ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri ile bilgilendirme yeterliliği (bilgi);
- “Çok iyi” diyenler
11. Ziyarete geldiklerinde toplantılar düzenleyerek yüzyüze görüşme imkanı doğmakta (beyaz masa)
  12. Basın-yayın yoluyla (dergi, kitap, ...)
- “iyi” diyenler
13. Planları çeşitli yerlere asarak
  21. Ziyarete geldiklerinde toplantılar düzenleyerek yüz yüze görüşme imkanı doğmakta (beyaz masa)
  22. Basın-yayın yoluyla (dergi, kitap, ...)
  23. Planları çeşitli yerlere asarak
30. Orta
40. Hiç
50. Fikrim yok

- ◆ Belediyenin imar sorunları ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri ile ilgili görüş alma sıklığı (görüşalm);
- “Çok sık” diyenler
11. Ziyarete geldiklerinde toplantılar düzenleyerek (beyaz masa)
  12. Seçimlere yakın, sözde isteklerimizi yerine getirmek için
- “Bazen” diyenler
13. Sorunumuzu halletmek için kendisiyle (belediye başkanı ile) görüşebildiğimizde
  21. Ziyarete geldiklerinde toplantılar düzenleyerek (beyaz masa)
  22. Seçimlere yakın, sözde isteklerimizi yerine getirmek için
  23. Sorunumuzu halletmek için kendisiyle (belediye başkanı ile) görüşebildiğimizde
30. Hiç
40. Fikrim yok

- ◆ Kent yönetimine katılma isteği (yönetim);
11. Belediye çalışmalarını düzenli izleyerek
  12. Belediyeyi uyararak, bilgilendirerek
  13. Aktif politika yaparak
  21. Zamanım yok, işlerim yoğun
  22. Bu tür faaliyetlerle ilgim yok
  23. Bu ortamda birşeyler için savaşmak zor
  24. Önemli sağlık sorunlarım var
  25. Yeterli bilgiye sahip değilim

“Evet” diyenler

- ◆ Yaşanılan çevreye ilişkin üretilen kararlarda öncelikle katılmak istenen ölçek (ölçek);
1. Trabzon ölçeğinde
  2. Semt/mahalle
  3. Bireysel olarak

- ◆ Yaşama nedeni (yas.nede);
1. Doğup büyüdüğüm yer olduğu için
  2. Ailem, akrabam burada olduğu için
  3. Arkadaşlarım burada olduğu için
  4. Bu yöreyi sevdiğim, doğal çevresi iyi olduğu için
  5. İşim/eşimin işi burada olduğu için

◆ Belediye veya halk tarafından oluşturulacak bir danışma meclisine katılma sıklığı (dan.mecl);

10. Düzenli olarak

20. Gerek duyuldukça

30. Arasıra

41. Vaktim yok, yoğunum

42. Lafta kalır

43. Sağlık sorunlarım var

“Hiç” diyenler

◆ Oluşturulacak bu danışma meclisine yapılacak katkının niteliği (netürkat);

1. Planlamaya ilişkin sorunları araştırmada

2. Hazırlanan plan taslaklarını inceleme/eleştirme

3. Plan uygulamalarını izlemeye

4. Maddi yardımda bulunma

5. Cevapsız/hiç

6. Bireysel olarak insanları bilinçlendirmede

7. Fikir verebilmek

◆ Belirtilen biçimde gerçekleştirilecek katılımın planlamaya etkisine duyulan güven (etkiplan);

1. Evet 2. Hayır 3. Bilmiyorum

Ek 2. Anket formu

**KTÜ MİMARLIK BÖLÜMÜ- ŞEHİRCİLİK ANABİLİMDALİ
(YÜKSEKLİSANS TEZİ ANKET ÇALIŞMASI)**

Ad : Doğum yeri :
Soyad : Trabzon'a geldiği yer/yıl :
Oturduğu mah./sok. :

1. Cinsiyeti:

- Erkek
 Kadın

2. Yaşı.....

3. Ankete katılan: *anne baba diğer*

4. Mesleğiniz nedir? Ne işle meşgulsünüz?
(işçi, memur, esnaf, tüccar, serbest meslek, ev hanımı, diğer)

5. Mezun olduğunuz en son eğitim kurumu?
 ilkokul Ortaokul Lise
 Mesleki okul Üniversite Eğitimsiz

6. Çalıştığınız kurum ve yer.....

7. Ailenizin ortalama aylık geliri nedir?
 50 milyon TL.nin altında 50 - 100 milyon TL. 100 - 150 milyon TL.
 150 - 200 milyon TL. 200 – 300 milyon TL. 300 milyon TL ve üstü

8. Kaç yıldır Trabzon' da oturuyorsunuz? .....

9. Kaç yıldır bu semt/mahallede oturuyorsunuz? .....

10. Oturduğunuz ev :
 mülkünüz mü/size mi ait?
 kirada mısınız?

11. Başka taşınmaz mülkünüz var mı? Nerede? (ev, arsa/arazi,...)

.....

Ek-2'nin devamı

12. Mahalleniz ve yakın çevresindeki yapılaşma/yapıların düzeni hakkında ne düşünüyorsunuz?

- ( ) genel olarak iyi
 ( ) fena değil
 ( ) kötü
 ( ) fikrim yok

13. Mahallenizin yeterli ve yetersiz gözüken yönleri nelerdir?

	yeterli	yetersiz
• yeşil alanlar, parklar	( )	( )
• ulaşım alanları (<i>yol, otopark,...</i>)	( )	( )
• eğitim alanları (<i>ilköğretim, lise</i>)	( )	( )
• altyapı (<i>su, kanal,...</i>)	( )	( )
• çocuk oyun alanları, çocuk bahçeleri	( )	( )
• spor alanları (<i>açık, kapalı spor sahaları</i>)	( )	( )

14. Genelde komşularınızla ilişkileriniz nasıldır?

- ( ) çok iyi, yardımlaşıyoruz.
 ( ) iyi, gidip geliyoruz.
 ( ) karşılaştığımızda yalnızca selamlaşıyoruz.
 ( ) birbirimizi tanımıyoruz, selamlaşmıyoruz.

15. Mahalleniz için yapılacak bir planlama, düzenleme, ağaçlandırma, güzelleştirme çalışmasına gönüllü/çağrılı katılır mısınız?

- ( ) evet
 ( ) hayır

16. Eğer cevabınız “hayır” ise neden?

.....

17. Sizce Trabzon'un yeterli ve yetersiz gözüken yönleri nelerdir?

	yeterli	yetersiz
• yeşil alanlar, parklar	( )	( )
• ulaşım alanları (<i>yaya yolu, otopark, kaldırım, yol,..</i>)	( )	( )
• eğitim alanları (<i>ilköğretim, lise, meslek okulu,...</i>)	( )	( )
• altyapı (<i>su, kanal, tel,...</i>)	( )	( )
• spor alanları (<i>açık, kapalı spor sahaları</i>)	( )	( )
• sağlık hizmetleri (<i>sağlık ocağı, hastane, özel klinik,..</i>)	( )	( )
• çevre sorunları (<i>hava kirliliği, çöp, gürültü...</i>)	( )	( )
• eğlence/kültür (<i>gece klb, lunapark, sinema, tiyatro..</i>)	( )	( )
• alışveriş mekanları	( )	( )

18. Yukarıda (13. ve 17. sorularda) belirttiğiniz yetersizlikleri gidermek için sizce neler yapılabilir?

.....

Ek-2'nin devamı

19. Yukarıda (13. ve 17. sorularda) belirttiğiniz yetersizliklerin giderilmesi için belediye/valilik gibi yerlere dilek, şikayet ya da gönüllü katılma gibi katkı verir misiniz?

- evet
 hayır

20. Eğer cevabınız “hayır” ise neden?

.....

21. Eğer cevabınız “evet” ise ne tür bir katkı sağlarsınız?

- bu kurumlara uyarı nitelikli talepte bulunarak
 belli ölçüde maddi, manevi yardımda bulunarak
 planların askı süresinde ve öncesinde planlar üzerinde görüş bildirmek
 mahalleliyi, tanıdıkları birlikte tepki vermeye teşvik ederek (liderlik ederek)

22. Trabzon’ daki planlama çalışmalarından haberdar mısınız?

- evet
 hayır

23. Nasıl haberiniz oluyor? (Bir önceki soruya “ evet “ cevabı verildiği takdirde bu soru cevaplanmalı)

- belediye hoparlöründen
 basın - yayından
 kendim izleyerek
 arkadaşlarımdan
 diğer yollarla (belirtiniz)

24. Trabzon’ da bildiğiniz hangi dernekler var? Lütfen isimleriyle belirtiniz.

.....
 .....

25. Trabzon’ da üye olduğunuz dernekler var mı?

- evet
 hayır

Eğer cevabınız “hayır” ise 25 -32. soruları geçiniz.

26. Üye olduğunuz dernek/dernekler aşağıdakilerden hangileridir?

- yardım dernekleri
 çevreyi koruma ve güzelleştirme dernekleri
 sosyal/kültürel faaliyetli dernekler
 meslek odaları
 diğer (belirtiniz)

Ek-2'nin devamı

27. Üyesi bulunduğunuz dernek faaliyetleri nelerdir? Açıklayınız.

.....
 .....

28. Üyesi olduğunuz derneklere siz daha çok ne tür katkı/katılımda bulunuyorsunuz?

- fikir
 emek
 para
 diğer (*belirtiniz*)

29. Katıldığınız dernek yerel yönetim/yönetimlerle işbirliği içinde bulunuyor mu?

- çok ilişkili
 ilişkili
 az ilişkili
 hiç yok

30. Eğer bulunuyorsa hangi konularda işbirliği gerçekleştiriyorsunuz?

.....
 .....

31. Üyesi olduğunuz dernek kamuoyunda sesini duyurabiliyor, etkili oluyor mu?

- evet
 hayır

32. Eğer cevabınız "*hayır*" ise sizce neden?

- yerel yönetimler ilgisiz
 halk duyarsız
 dernek üyeleri yeterli ilgi göstermiyor
 diğer (*belirtiniz*)

33. Basın-yayından izlediğiniz, bildiğiniz herhangi bir katılım olayı hatırlıyor musunuz?

Hangileri? Lütfen örnekleyiniz.

(*bazı beldelerde yaşanan doğayı tahrip edici gelişmelere karşı halkın, kentlilerin biraraya gelerek tepki vermesi*)

.....
 .....

34. Sizce belediye; imar sorunları ve bu sorunlara yönelik kendi çözüm önerileri ile ilgili sizi yeterince bilgilendiriyor mu?

- çok iyi (*nasıl? belirtiniz*)
 iyi (*nasıl? belirtiniz*)
 orta
 hiç

Ek-2'nin devamı

35. Görüşünüzü alıyor mu?

- ( ) çok sık
 ( ) bazen
 ( ) hiç (36. soruyu geçiniz)
 ( ) fikrim yok (36. soruyu geçiniz)

36. Hangi yollarla görüşünüzü alıyor ve sonuç ne oluyor?

.....
 .....

37. Fırsatınız olsa kent yönetimine katılmak ister misiniz?

- ( ) evet
 ( ) hayır

38. Eğer cevabınız "hayır" ise neden?

.....

39. Eğer cevabınız "evet" ise hangi yolla yapmak istersiniz?

- ( ) belediye çalışmalarını düzenli izleyerek
 ( ) belediyeyi uyararak, bilgilendirerek
 ( ) aktif politika yaparak (parti üyesi, meclis üyesi,..)
 ( ) diğer (belirtiniz)

40. Yaşadığınız çevreye ilişkin üretilen kararlarda öncelikle hangi ölçekte/alanda katılmak istersiniz?

- ( ) tüm Trabzon ölçeğinde/genelinde
 ( ) semt/mahalle ölçeğinde
 ( ) bireysel olarak

41. Neden burada yaşamak istiyorsunuz?

- ( ) doğup büyüdüğüm yer olduğu için
 ( ) ailem, akrabam burada olduğu için
 ( ) arkadaşlarım burada olduğu için
 ( ) bu yöreyi sevdiğim, doğal çevresi iyi olduğu için
 ( ) diğer (belirtiniz)

42. Planlama çalışmalarında belediyece oluşturulacak bir "Danışma Meclisi" ne ne ölçüde katılırsınız?

- ( ) düzenli olarak
 ( ) gerek duyuldukça
 ( ) ara sıra
 ( ) hiç (nedenini belirtiniz)

Ek-2'nin devamı

43. Oluşturulacak bu Danışma Meclisine ne tür katkıda/yardımda bulunmak istersiniz?

- planlamaya ilişkin sorunları araştırmada
- hazırlanan plan taslaklarını inceleme/eleştirmede
- plan uygulamalarını izlemede
- maddi yardımda bulunma
- diğer (*belirtiniz*)

44. Sizce yukarıda belirttiğimiz türden katılım planlamayı olumlu yönde etkiler mi, buna inanıyor, güveniyor musunuz?

.....
.....

Ek 3. X² Testi Sonuçları ve Çapraz Tablolar

1. Bireyin/kentlinin eğitim düzeyinin yaşanılan çevreye ilişkin üretilen kararlarda öncelikle katılmak istenen ölçüğe etkisi

	VALUE	DF	ASYMP. SIG. (2-SIDED)
Pearson Chi-Square	21,294	8	,006
Likelihood Ratio	21,677	8	,006
Linear-by-Linear Association	8,426	1	,004
N of Valid Cases	300		

CROSSTABULATION	eğitim					total
	1	2	3	4	5	
kent (Trabzon) ölçeğinde (ölçek)	11,6% 30,0%	8,3% 20,2%	24,0% 37,6%	19,8% 38,4%	36,4% 45,2%	100,0% 40,3%
semt/mahalle ölçeğinde (ölçek)	4,5% 25,0%	21,8% 37,6%	18,2% 23,4%	22,7% 45,6%	32,7% 35,0%	100,0% 36,7
bireysel olarak (ölçek)	35,0% 45,0%	23,4% 42,2%	24,6% 39,0%	12,7% 16,0%	4,3% 19,8%	100,0% 23,0%
total	26,7% 100,0%	15,3% 100,0%	22,0% 100,0%	7,3% 100,0%	28,7% 100,0%	100,0% 100,0%

1. ilkokul
2. ortaokul
3. lise
4. mesleki okul
5. üniversite

2. Bireyin eğitim düzeyinin yönetime katılma isteğine etkisi

	VALUE	DF	ASYMP. SIG. (2-SIDED)
Pearson Chi-Square	22,641	8	,004
Likelihood Ratio	23,921	8	,002
Linear-by-Linear Association	11,946	1	,001
N of Valid Cases	208		

CROSSTABULATION	eğitim					total
	1	2	3	4	5	
belediye çalışmalarını düzenli izleyerek (yönetim-e)	34,1% 57,4%	15,4% 48,3%	24,2% 48,9%	7,7% 41,2%	18,7% 27,0%	100,0% 43,8%
belediyeyi uyarak, bilgilendirerek (yönetim-e)	22,2% 25,9%	12,7% 27,6%	25,4% 35,6%	1,6% 5,9%	38,1% 38,1%	100,0% 30,3%
aktif politika yaparak (yönetim-e)	16,7% 16,7%	13,0% 24,1%	13,0% 15,6%	16,7% 52,9%	40,7% 34,9%	100,0% 26,0%
total	26,0% 100,0%	13,9% 100,0%	21,6% 100,0%	8,2% 100,0%	30,3% 100,0%	100,0% 100,0%

1. ilkokul
  2. ortaokul
  3. lise
  4. mesleki okul
  5. üniversite
- yönetim-e: kent yönetiminde söz sahibi olmak isteyenler

Ek-3'ün devamı

3. Bireyin/kentlinin eğitim düzeyinin mahallede ve kentte varolan eksikliklerin, olumsuzlukların giderilmesi için yapılabilecekler etki

	VALUE	DF	ASYMP. SIG. (2-SIDED)
Pearson Chi-Square	43,896	28	,028
Likelihood Ratio	46,748	28	,015
Linear-by-Linear Association	19,965	1	,000
N of Valid Cases	300		

CROSSTABULATION	eğitim					total
	1	2	3	4	5	
fikrim yok (sizce)	46,0% 28,8%	14,0% 15,2%	22,0% 16,7%	4,0% 9,1%	14,0% 8,1%	100,0% 16,7%
yapılacak bir şey kalmadı (sizce)	5,6% 1,3%	16,7% 6,5%	33,3% 9,1%	5,6% 4,5%	38,9% 8,1%	100,0% 6,0%
mahalli idarelerin görevi (sizce)	38,1% 30,0%	15,9% 21,7%	19,0% 18,2%	11,1% 31,8%	15,9% 11,6%	100,0% 21,0%
halk bilinçsiz ve bilgisiz, panel ve bu tür anketlerle bilgilendirilmeli (sizce)	28,2% 13,8%	12,8% 10,9%	20,5% 12,1%	10,3% 18,2%	28,2% 12,8%	100,0% 13,0%
yerel yönetimlerin maddi olanakları artırılarak kent planlamaya daha fazla kaynak ayrılmalı (sizce)	26,3% 6,3%	10,5% 4,3%	21,1% 6,1%	10,5% 9,1%	31,6% 7,0%	100,0% 6,3%
planların uygulanabilirliği için halkın etkin katılımı sağlanmalı (sizce)	17,5% 17,5%	18,8% 32,6%	21,3% 25,8%	5,0% 18,2%	37,5% 34,9%	100,0% 26,7%
gönüllü kuruluşlar (STÖ), kamu kurumları, yerel yönetimler ve halkın birarada çalışabileceği ortamlar yaratılmalı	7,1% 1,3%	21,4% 6,5%	14,3% 3,0%	7,1% 4,5%	50,0% 8,1%	100,0% 4,7%
kısa vadeli çalışmalar yerine uzun vadeli yatırımlar gerçekleştirilmeli (sizce)	5,9% 1,3%	5,9% 2,2%	35,3% 9,1%	5,9% 4,5%	47,1% 9,3%	100,0% 5,7%
total	26,7% 100,0%	15,3% 100,0%	22,0% 100,0%	7,3% 100,0%	28,7% 100,0%	100,0% 100,0%

1. ilkökul 4. mesleki okul
2. ortaokul 5. üniversite
3. lise

Ek-3'ün devamı

4. Bireyin meslek grubunun yönetime katılma isteğine etkisi

	VALUE	DF	ASYMP. SIG. (2-SIDED)
Pearson Chi-Square	23,828	12	,021
Likelihood Ratio	22,682	12	,031
Linear-by-Linear Association	,010	1	,919
N of Valid Cases	300		

CROSTABULATION	meslek							total
	1	2	3	4	5	6	7	
belediye çalışmalarını düzenli izleyerek (yönetim-e)	28,6% 37,1%	15,4% 63,6%	1,1% 20,0%	12,1% 36,7%	16,5% 51,7%	22,0% 57,1%	4,4% 23,5%	100,0% 30,3%
belediyeyi uyarak, bilgilendirerek (yönetim-e)	41,3% 37,1%	7,9% 22,7%	1,6% 20,0%	15,9% 33,3%	11,1% 24,1%	17,5% 31,4%	4,8% 17,6%	100,0% 21,0%
aktif politika yaparak (yönetim-e)	33,3% 25,7%	5,6% 13,6%	5,6% 60,0%	16,7% 30,0%	13,0% 24,1%	7,4% 11,4%	18,5% 58,8%	100,0% 18,0%
total	29,7% 100,0%	11,0% 100,0%	2,3% 100,0%	14,3% 100,0%	15,0% 100,0%	17,3% 100,0%	10,3% 100,0%	100,0% 100,0%

1. memur
2. esnaf
3. tüccar
4. serbest meslek
5. işçi
6. ev hanımı
7. emekli
- yönetim-e: kent yönetiminde söz sahibi olmak isteyenler

5. Bireyin ait olduğu meslek grubunun bir derneğe üye olma durumuna etkisi

	VALUE	DF	ASYMP. SIG. (2-SIDED)
Pearson Chi-Square	10,852	6	,093
Likelihood Ratio	10,425	6	,108
Linear-by-Linear Association	,922	1	,337
N of Valid Cases	300		

CROSTABULATION	meslek							total
	1	2	3	4	5	6	7	
dernek üyesi değil (der.üyel)	31,7% 85,4%	10,8% 78,8%	1,7% 57,1%	12,9% 72,1%	15,0% 80,0%	19,2% 88,5%	8,8% 67,7%	100,0% 80,0%
dernek üyesi (der.üyel)	21,7% 14,6%	11,7% 21,2%	5,0% 42,9%	20,0% 27,9%	15,0% 20,0%	10,0% 11,5%	16,7% 32,3%	100,0% 20,0%
total	29,7% 100,0%	11,0% 100,0%	2,3% 100,0%	14,3% 100,0%	15,0% 100,0%	17,3% 100,0%	10,3% 100,0%	100,0% 100,0%

1. memur
2. esnaf
3. tüccar
4. serbest meslek
5. işçi
6. ev hanımı
7. emekli

Ek-3'ün devamı

6. Bireyin gelir düzeyinin bir derneğe üye olma isteğine etkisi

	VALUE	DF	ASYMP. SIG. (2-SIDED)
Pearson Chi-Square	14,964	5	,011
Likelihood Ratio	13,805	5	,017
Linear-by-Linear Association	10,813	1	,001
N of Valid Cases	300		

CROSSTABULATION	gelir						total
	1	2	3	4	5	6	
dernek üyesi değil (der.üyel)	2,1%	20,4%	31,3%	19,2%	13,3%	13,8%	100,0%
	83,3%	87,5%	83,3%	86,8%	76,2%	62,3%	80,0%
dernek üyesi (der.üyel)	1,7%	11,7%	25,0%	11,7%	16,7%	33,3%	100,0%
	16,7%	12,5%	16,7%	13,2%	23,8%	37,7%	20,0%
total	2,0%	18,7%	30,0%	17,7%	14,0%	17,7%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

1. 50 milyon TL'ya kadar
2. 50-100 milyon TL
3. 100-150 milyon TL
4. 150-200 milyon TL
5. 200-300 milyon TL
6. 300+ milyon TL'dan fazla

7. Bireyin gelir düzeyinin belediyece oluşturulacak bir danışma meclisine katılma sıklığına etkisi

	VALUE	DF	ASYMP. SIG. (2-SIDED)
Pearson Chi-Square	22,784	15	,049
Likelihood Ratio	25,225	15	,027
Linear-by-Linear Association	6,426	1	,011
N of Valid Cases	300		

CROSSTABULATION	gelir						total
	1	2	3	4	5	6	
danışma meclisine düzenli olarak katılmak isteyenler (dan.mec)	-	15,5%	6,1%	18,3%	29,6%	30,5%	100,0%
		19,6%	5,2%	24,5%	28,6%	26,4%	23,7%
danışma meclisine gerek duyuldukça katılmak isteyenler (dan.mec)	1,8%	11,5%	14,4%	15,9%	30,9%	25,5%	100,0%
	15,4%	23,2%	20,1%	34,0%	50,0%	41,5%	37,7%
danışma meclisine arasıra katılmak isteyenler (dan.mec)	3,7%	30,5%	26,8%	17,1%	4,9%	17,0%	100,0%
	25,4%	44,6%	42,4%	26,4%	9,5%	26,4%	27,3%
danışma meclisine katılmak istemeyenler (dan.mec)	24,4%	20,6%	21,5%	14,7%	10,0%	8,8%	100,0%
	59,2%	12,6%	32,3%	15,1%	11,9%	5,7%	11,3%
total	2,0%	18,7%	30,0%	17,7%	14,0%	17,7%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

1. 50 milyon TL altı
2. 50-100 milyon TL
3. 100-150 milyon TL
4. 150-200 milyon TL
5. 200-300 milyon TL
6. 300 + milyon TL

Ek-3'ün devamı

8. Planlamaya gönüllü katılmaya istekli olma ile mahallede kalış süresi

	VALUE	DF	ASYMP. SIG. (2-SIDED)
Pearson Chi-Square	13,238	5	,063
Likelihood Ratio	10,95	5	,006
Linear-by-Linear Association	8,49	1	,085
N of Valid Cases	300		

CROSSTABULATION	iskanmah						total
	1	2	3	4	5	6	
gönüllü katılmak istemeyenler (gonulluh)	2,1% 100%	64,2% 79,2%	16,8% 69,6%	10,5% 30,3%	3,1% 23,1%	3,1% 2,0%	100,0% 16,3%
gönüllü katılmak isteyenler (gonullue)		7,8% 20,8%	3,4% 30,4%	11,2% 69,7%	4,8% 76,9%	72,6% 98,0%	100,0% 83,7%
total	0,7% 100,0%	25,7% 100,0%	7,7% 100,0%	11,0% 100,0%	4,3% 100,0%	50,7% 100,0%	100,0% 100,0%

1. 0-9 yıldan beri (1991'den sonra)
2. 10-19 yıldan beri (1981-1990 arası)
3. 20-29 yıldan beri (1971-1980 arası)
4. 30-39 yıldan beri (1961-1970 arası)
5. 40-49 yıldan beri (1951-1960 arası)
6. 50+ yıldan beri (1950'den önce)

9. Planlamaya gönüllü katılmaya istekli olma ile komşuluk ilişkileri

	VALUE	DF	ASYMP. SIG. (2-SIDED)
Pearson Chi-Square	11,797	3	,008
Likelihood Ratio	11,083	3	,011
Linear-by-Linear Association	10,910	1	,001
N of Valid Cases	300		

CROSSTABULATION	komsuluk				total
	1	2	3	4	
gönüllü katılmak istemeyenler (gonulluh)	24,5% 10,1%	28,6% 14,3%	40,8% 27,0%	6,1% 33,3%	100,0% 16,3%
gönüllü katılmak isteyenler (gonullue)	42,6% 89,9%	33,5% 85,7%	21,5% 73,0%	2,4% 66,7%	100,0% 83,7%
total	39,7% 100,0%	32,7% 100,0%	24,7% 100,0%	3,0% 100,0%	100,0% 100,0%

1. çok iyi yardımlaşıyoruz
2. iyi, gidip geliyoruz
3. karşılaştığımızda yalnızca selamlaşıyoruz
4. birbirimizi tanımıyoruz, selamlaşmıyoruz

Ek-3'ün devamı

10. Bir derneğe üye olma ile kent yönetimine katılma istekliliği ilişkisi

	VALUE	DF	ASYMP. SIG. (2-SIDED)
Pearson Chi-Square	13,687	2	,001
Likelihood Ratio	13,757	2	,001
Linear-by-Linear Association	13,618	1	,000
N of Valid Cases	208		

CROSSTABULATION	yönetim-e			total
	1	2	3	
dernek üyesi değil (der.üyel)	49,4% 90,1%	29,5% 77,8%	21,1% 64,8%	100,0% 79,8%
dernek üyesi (der.üyel)	21,4% 9,9%	33,3% 22,2%	45,2% 35,2%	100,0% 20,2%
total	43,8% 100,0%	30,3% 100,0%	26,0% 100,0%	100,0% 100,0%

1. belediye çalışmalarını düzenli izleyerek yönetim-e: kent yönetiminde
2. belediyeyi uyararak, bilgilendirerek söz sahibi olmak
3. aktif politika yaparak isteyenler

Ek-3'ün devamı

11. Trabzon'da yaşamayı isteme nedenlerinin olası bir danışma meclisine katılma sıklığına etkisi

	VALUE	DF	ASYMP. SIG. (2-SIDED)
Pearson Chi-Square	32,355	12	,001
Likelihood Ratio	33,926	12	,001
Linear-by-Linear Association	,107	1	,744
N of Valid Cases	300		

CROSSTABULATION	yaşama nedeni					total
	1	2	3	4	5	
danışma meclisine düzenli olarak katılmak isteyenler (dan.mecl)	21,1% 25,0%	22,5% 17,6%	1,4% 8,3%	49,3% 40,2%	5,6% 8,0%	100,0% 23,7%
danışma meclisine gerek duyuldukça katılmak isteyenler (dan.mecl)	21,2% 40,0%	30,1% 37,4%	3,5% 33,3%	25,7% 33,3%	19,5% 44,0%	100,0% 37,7%
danışma meclisine ara sıra katılmak isteyenler (dan.mecl)	14,6% 20,0%	37,8% 34,1%	6,1% 41,7%	24,4% 23,0%	17,1% 28,0%	100,0% 27,3%
danışma meclisine katılmak istemeyenler (dan.mecl)	26,5% 15,0%	29,4% 11,0%	5,9% 16,7%	8,8% 3,4%	29,4% 20,0%	100,0% 11,3%
total	20,0% 100,0%	30,3% 100,0%	4,0% 100,0%	29,0% 100,0%	16,7% 100,0%	100,0% 100,0%

1. doğup büyüdüğüm yer olduğu için
2. ailem, akrabam burada olduğu için
3. arkadaşlarım burada olduğu için
4. bu yöreyi sevdiğim, doğal çevresi iyi olduğu için
5. işim/eşimin işi burada olduğu için

Ek-3'ün devamı

12. Olası bir danışma meclisine katılma sıklığı ile çevreye ilişkin üretilecek kararlarda öncelikle bulunmak istenen ölçek arasındaki ilişki

	VALUE	DF	ASYMP. SIG. (2-SIDED)
Pearson Chi-Square	59,509	6	,000
Likelihood Ratio	59,603	6	,000
Linear-by-Linear Association	49,555	1	,000
N of Valid Cases	300		

CROSSTABULATION	ölçek			total
	1	2	3	
danışma meclisine düzenli olarak katılmak isteyenler (dan.mecl)	60,6% 35,5%	32,4% 20,9%	7,0% 7,2%	100,0% 23,7%
danışma meclisine gerek duyuldukça katılmak isteyenler (dan.mecl)	48,7% 45,5%	38,1% 39,1%	13,3% 21,7%	100,0% 37,7%
danışma meclisine ara sıra katılmak isteyenler (dan.mecl)	19,5% 13,2%	43,9% 32,7%	36,6% 43,5%	100,0% 27,3%
danışma meclisine katılmak istemeyenler (dan.mecl)	20,6% 5,8%	23,5% 7,3%	55,9% 27,5%	100,0% 11,3%
total	40,3% 100,0%	36,7% 100,0%	23,0% 100,0%	100,0% 100,0%

1. kent (Trabzon) ölçeğinde
2. mahalle/semte ölçeğinde
3. bireysel olarak

Ek-3'ün devamı

13. Olası bir danışma meclisine katılma sıklığı ile kent yönetiminde yer alma isteği ilişkisi

	VALUE	DF	ASYMP. SIG. (2-SIDED)
Pearson Chi-Square	16,837	6	,010
Likelihood Ratio	19,402	6	,004
Linear-by-Linear Association	2,962	1	,085
N of Valid Cases	208		

CROSSTABULATION	dan.mecl				total
	1	2	3	4	
belediye çalışmalarını düzenli izleyerek (yönetim-e)	26,4%	47,3%	19,8%	6,6%	100,0%
	36,9%	48,3%	40,9%	60,0%	43,8%
belediyeyi uyarak, bilgilendirerek (yönetim-e)	25,4%	42,9%	31,7%	-	100,0%
	24,6%	30,3%	45,5%		30,3%
aktif politika yaparak (yönetim-e)	46,3%	35,2%	11,1%	7,4%	100,0%
	38,5%	21,3%	13,6%	40,0%	26,0%
total	31,3%	42,8%	21,2%	4,8%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

1. düzenli olarak
2. gerek duyuldukça
3. arasıra
4. hiç

Ek-3'ün devamı

14. Olası bir danışma meclisine verilebilecek katkı ile katılma sıklığı ilişkisi

	VALUE	DF	ASYMP. SIG. (2-SIDED)
Pearson Chi-Square	303,215	18	,000
Likelihood Ratio	217,268	18	,000
Linear-by-Linear Association	83,275	1	,000
N of Valid Cases	300		

CROSSTABULATION	netürkat							total
	1	2	3	4	5	6	7	
danışma meclisine düzenli olarak katılmak isteyenler (dan.mec1)	32,4% 39,0%	32,4% 29,9%	28,2% 23,8%	7,0% 11,4%	-	-	-	100,0% 23,7%
danışma meclisine gerek duyuldukça katılmak isteyenler (dan.mec1)	17,7% 33,9%	34,5% 50,6%	30,1% 40,5%	15,9% 40,9%	-	,9% 100,0%	,9% 100,0%	100,0% 37,7%
danışma meclisine arasıra katılmak isteyenler (dan.mec1)	19,5% 27,1%	18,3% 19,5%	36,6% 35,7%	24,4% 45,5%	1,2% 2,9%	-	-	100,0% 27,3%
danışma meclisine katılmak istemeyenler (dan.mec1)	-	-	-	2,9% 2,3%	97,1% 97,1%	-	-	100,0% 11,3%
total	19,7% 100,0%	25,7% 100,0%	28,0% 100,0%	14,7% 100,0%	11,3% 100,0%	,3% 100,0%	,3% 100,0%	100,0% 100,0%

1. planlamaya ilişkin sorunları araştırmak
2. hazırlanan plan taslaklarını inceleme/eleştirmek
3. plan uygulamalarını izlemek
4. maddi yardımda bulunmak
5. cevapsız/hiç
6. bireysel olarak insanları bilinçlendirmek
7. fikir verebilmek

Ek-3'ün devamı

15. Kent yönetimine katılma isteği ile yaşanan çevreye ilişkin üretilen kararlarda öncelikle bulunmak istenen ölçek

	VALUE	DF	ASYMP. SIG. (2-SIDED)
Pearson Chi-Square	13,556	4	,009
Likelihood Ratio	14,085	4	,007
Linear-by-Linear Association	11,670	1	,001
N of Valid Cases	208		

CROSSTABULATION	ölçek			total
	1	2	3	
belediye çalışmalarını düzenli izleyerek (yönetim-e)	39,6%	42,9%	17,6%	100,0%
	34,6%	51,3%	57,1%	43,8%
belediyeyi uyarak, bilgilendirerek (yönetim-e)	47,6%	38,1%	14,3%	100,0%
	28,8%	31,6%	32,1%	30,3%
aktif politika yaparak (yönetim-e)	70,4%	24,1%	5,6%	100,0%
	36,5%	17,1%	10,7%	26,0%
total	50,0%	36,5%	13,5%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

1. Trabzon ölçeğinde
2. semt/mahalle ölçeğinde
3. bireysel olarak

16. Kent yönetimine katılmaya istekli olma ile kentteki (trabzon'daki) planlama çalışmalarından haberdar olma arasındaki ilişki

	VALUE	DF	ASYMP. SIG. (2-SIDED)
Pearson Chi-Square	13,840	6	,031
Likelihood Ratio	14,584	6	,024
Linear-by-Linear Association	6,560	1	,010
N of Valid Cases	76		

CROSSTABULATION	haberdar-e				total
	1	2	3	4	
belediye çalışmalarını düzenli izleyerek (yönetim-e)	9,4%	62,5%	18,8%	9,4%	100,0%
	75,0%	51,3%	23,1%	42,9%	42,1%
belediyeyi uyarak, bilgilendirerek (yönetim-e)	4,5%	59,1%	27,3%	9,1%	100,0%
	25,0%	33,3%	23,1%	28,6%	28,9%
aktif politika yaparak (yönetim-e)	-	27,3%	63,6%	9,1%	100,0%
		15,4%	53,8%	28,6%	28,9%
total	5,3%	51,3%	34,2%	9,2%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

1. belediye hoparlöründen
2. basın-yayımdan
3. kendim takip ederek
4. arkadaşlarımdan

Ek-3'ün devamı

17. Mahallede veya kentte varolan eksikliklerin giderilmesi için belediye/valilik gibi kurumlara dilek/şikayette bulunma ile kent yönetimine katılma isteği ilişkisi

	VALUE	DF	ASYMP. SIG. (2-SIDED)
Pearson Chi-Square	32,405	6	,000
Likelihood Ratio	35,626	6	,000
Linear-by-Linear Association	20,018	1	,000
N of Valid Cases	177		

CROSSTABULATION	şikayet-e				total
	1	2	3	4	
belediye çalışmalarını düzenli izleyerek (yönetim-e)	58,4%	14,3%	11,7%	15,6%	100,0%
	52,9%	73,3%	23,7%	30,8%	43,5%
belediyeyi uyarak, bilgilendirerek (yönetim-e)	53,6%	7,1%	23,2%	16,1%	100,0%
	35,3%	26,7%	34,2%	23,1%	31,6%
aktif politika yaparak yönetim-e)	22,7%	-	36,4%	40,9%	100,0%
	11,8%		42,1%	46,2%	24,9%
total	48,0%	8,5%	21,5%	22,0%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

1. bu kurumlara uyarı nitelikli talepte bulunarak
2. belli ölçüde maddi, manevi yardımda bulunarak
3. planların askı süresinde ve öncesinde planlar üzerinde görüş bildirerek
4. mahalliyeyi, tanıdıkları birlikte tepki vermeye teşvik ederek

9. ÖZGEÇMİŞ

1972 yılında Trabzon' da doğdu. Lise öğrenimini Trabzon lisesinde tamamladıktan sonra Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünden mezun oldu. 1996/Şubat döneminde Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü Şehircilik Anabilimdalında yüksek lisans eğitimine başladı. Haziran-1997' de Mimarlık Bölümüne Araştırma Görevlisi olarak atandı. Halen aynı bölümde çalışmalarına devam etmektedir.

